

PANEVĖŽIO KRAŠTO IŠEIVIJOS KULTŪRINIS PALIKIMAS LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO SAUGYKLOSE

**CULTURAL LEGACY OF EMIGRANTS
FROM PANEVĖŽYS REGION AT CULTURAL
HERITAGE INSTITUTIONS OF LITHUANIA**

VERSUS AUREUS

PANEVĖŽIO KRAŠTO IŠEIVIJOS KULTŪRINIS
PALIKIMAS LIETUVOS KULTŪROS
PAVELDO SAUGYKLOSE

CULTURAL LEGACY OF EMIGRANTS FROM PANEVĖŽYS
REGION AT CULTURAL HERITAGE
INSTITUTIONS OF LITHUANIA

Ši knyga spausdinta 400 egzempliorių tiražu, iš kurių 27 yra numeruoti su
dailininko Povilo Šiaučiūno autografuotais ekslibrisais

Povilas Šiaučiūnas. *Ex libris Kazimiero Barėno.*
2008. X3. 92x65

PANEVĖŽIO APSKRITIES
GABRIELĖS PETKEVIČAITĖS-BITĖS
VIEŠOJI BIBLIOTEKA

**PANEVĖŽIO KRAŠTO IŠEIVIJOS KULTŪRINIS
PALIKIMAS LIETUVOS KULTŪROS
PAVELDO SAUGYKLOSE**

**CULTURAL LEGACY OF EMIGRANTS
FROM PANEVĖŽYS
REGION AT CULTURAL HERITAGE
INSTITUTIONS OF LITHUANIA**

**KONFERENCIJOS MEDŽIAGA
CONFERENCE**

2008 04 24

**Panevėžys
2008**

S 09-432

608-1111

008(4)^{4.5}
UDK 719(474.5)(084)

Pa-182

KNYGOS LEIDIMĄ PARĖMĖ:
LIETUVOS RESPUBLIKOS KULTŪROS RĒMIMO FONDAS
PANEVĖŽIO APSKRITIES VIRŠININKO ADMINISTRACIJA

Sudarytoja Audronė Palionienė
Vertėja Zita Kochanauskienė

29
Panevėžio apskrities
G. Petkevičaitės-Bitės
viešoji biblioteka
1 - 09 - 432

ISBN 978-9955-34-161-1

- © Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 2008
© Straipsnių autorai, 2008
© Povilas Šiaučiūnas *ex libris*, 2008
© „Versus aureus“ leidykla, 2008

Šį leidinį skiriame žymiausiu Anglijos lietuviu vadintam rašytojui, leidėjui, vertėjui **KAZIMIERUI BARĖNUI**, visą savo gyvenimą prasmungai ir pasiaukojamai dirbusiam lietuvių kultūros labui. Kazimieras Barėnas būdamas emigracijoje liko ištikimas Lietuvai ir nepriėmė kitos valstybės pilietybės. Tokią nuostatą paaiškino trumpai: „**Dvieju tėvynių nebūna**“.

Būsimasis rašytojas gimė 1907 m. Stanioniu kaime (Panevėžio raj.), mokėsi Panevėžio berniukų gimnazijoje. Gabu mokinj rašyti skatinio mokytojai Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Julijonas Lindė-Dobilas. 1933 m. K. Barėnas baigė Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, vėliau Jame dirbo iki pat jo uždarymo 1943 m. Pasitraukęs į Vakarus, nuo 1947 m. rašytojas gyveno Didžiojoje Britanijoje, Londone. 1957–1981 m. redagavo dienraštį „Europos lietuvis“, vadovavo Nidos knygų klu-bui, išleidusiam per šimtą išeivijos rašytojų knygų, leido literatūros metraštį „Pradalgė“ (1964–1980), parašė keturis romanus, penkias no-velius knygas, informacine istorine apybraiža apie Britanijos lietuvius.

Rašytojo kūryba buvo ne kartą aukštai įvertinta: romanas „Tuboto gaidžio metai“ apdovanotas Vinco Krėvės literatūrine premija (1970), „Beragio ožio metai“ – prestižine JAV Lietuvių bendruomenės kultūros tarybos premija (1983). Neliko nepastebėta ir jo visuomeninė bei kultūrinė veikla. Už nuopelnus Lietuvai 1997 metais Kazimieras Barėnas apdovanotas Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu. 2002 m. rašytojas istojo į Lietuvos rašytojų sąjungą.

Emigracijoje sukauptą turtingą biblioteką – per 4 tūkstančius knygų – ir vertingą dokumentų archyvą rašytojas ir jo žmona p. Marija Barėnienė patikėjo saugoti Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešajai bibliotekai. Didžioji bibliotekos dalis j Panevėži

persiųsta paties kūrėjo rūpesčiu ir lėšomis. Paskutinė, trečioji, knygą, periodinių leidinių siunta bei rašytojo archyvas – 27 dėžės spaudinių ir unikalių rankraštinių dokumentų – mus pasiekė 2007 metų lapkritį, jau po rašytojo mirties. Tai įvyko rašytojo žmonos p. Marijos nuoširdžiomis pastangomis, konsultuojant Lietuvos užsienio reikalų ministerijos patarėjui Rimantui Morkvėnui, tarpininkaujant Lietuvos kultūros ministerijai ir nuoširdžiai padedant Lietuvos Respublikos ambasadoriui Didžiojoje Britanijoje Vygaudui Ušackui bei kultūros atašė Indrei Daunytei.

Literatūros istorikas ir tyrinėtojas, eseistas Leonas Peleckis-Kaktavičius savaitraštyje „Nemunas“ (2007 12 20) rašė: „Jei būčiau Panevėžio meras, pirmuoju 2008 m. potvarkiu gražiausią miesto gatvę pavadinčiau Kazimiero Barėno vardu. Kodėl? Todėl, kad niekas taip nebuvo įsimylėjęs šito Aukštaitijos miesto, kaip jo pašonėje gimęs, čia gimnaziją baigęs, o vėliau savo kūrinių herojus apgyvendinęs rašytojas, kuriam gruodžio pabaigoje būtų sukakę 100 metų... Panevėžys turėtų didžiuotis, kad jo žemė davė pasauliui tokį reto grožio Žmogų...“

Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka stengiasi deramai saugoti jai patikétą rašytojo kūrybinį palikimą bei jamžinti jo atminimą. Geradarių dėka 2007 m. ji įsteigė Kazimiero Barėno literatūrinę premiją, kuri bus skiriama kasmet už per pastaruosius dvejus metus išleistą geriausią jauno autoriaus prozos knygą. Rašytojo dovanotos asmeninės bibliotekos knygos yra prieinamos visiems besidomintiems. Šiuo metu tvarkomi archyviniai dokumentai taip pat taps neatsiejama Lietuvos kultūros paveldo dalimi.

Rima Maselytė

Panėvėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės
viešosios bibliotekos direktorė

TURINYS

PRATARMĖ / 9

Mindaugas Žolynas. VALSTYBĖS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI SIEKIANT IŠSAUGOTI IR INTEGRUOTI Į LIETUVOS VISUOMENINĮ GYVENIMĄ LIETUVAI REIKŠMINGĄ UŽSIENYJE ESANTĮ KULTŪRINĮ PALIKIMĄ / 13

Jolita Steponaitienė. TAUTINIO TAPATUMO IŠRAIŠKOS XIX A. PABAIGOS – XX A. PRADŽIOS LIETUVIŲ IŠEIVIŲ DOKUMENTINIAME PAVELDE / 16

Nijolė Šulgienė. PANEVĖŽIO REGIONO IŠEIVIJOS ARCHYVAI VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE / 26

Loreta Vinclovienė. IŠEIVIJOS ARCHYVAI VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE (ALGIRDAS TITUS ANTANAITIS, LEONARDAS DAMBRIŪNAS, ALGIS MICKŪNAS) / 39

Vytautas Baliūnas. BUVUSIŲ MOKINIŲ IR MOKYTOJŲ, 1944 M. PASITRAUKUSIUĮ VAKARUS, ARCHYVINĖ MEDŽIAGA JUOZO BALČIKONIO GIMNAZIJOS ISTORIJOS MUZIEJUJE / 49

Reda Rėklytė. BERNARDO BRAZDŽIONIO MEMORIALINĖS BIBLIOTEKOS KNYGOS / 70

Jūratė Ivanauskienė. KITOKS BERNARDAS BRAZDŽIONIS / 85

Audronė Palionienė. LIETUVIŲ IŠEIVIJOS ARCHYVINIS PAVELDAS PANEVĖŽIO APSKRITIES GABRIELĖS PETKEVIČAITĖS-BITĖS VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE / 99

Vitalija Kazilionytė. PASVALIETIŠKASIS EGZILIS: BENDROS KULTŪRINĖS ATMINTIES KŪRIMAS / 112

Rita Viskaitienė. IŠEIVIJOS KULTŪRINIO PALIKIMO SKLAIDA ROKIŠKIO KRAŠTE PARODOJE / 129

„NIDOS KNYGŲ KLUBO LEIDINIAI“ EKSPONUOTŲ KNYGŲ SĄRAŠAS / 143

KONFERENCIJŲ MEDŽIAGOS PUBLIKACIJOS / 150

PRATARMĖ

2008 m. balandžio 24 d. Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje vyko mokslinė konferencija „Panevėžio krašto išeivijos kultūrinis palikimas Lietuvos kultūros paveldo saugyklose“. Konferencijos tikslas – supažindinti visuomenę su Panevėžio krašto išeivijos kultūriniu palikimu, skatinti Panevėžio krašto gyventojų domėjimąsi kraštiečių išeivių kultūra, iniciuoti išeivijos kultūrinio palikimo tyrimus, paskatinti kraštiečius, gyvenančius išeivijoje, perduoti savo sukauptas kultūros vertėbes saugoti į gimtinę. Konferencijos ižangos žodį tarė bibliotekos direktoriė Rima Maselytė, dalyvius ir svečius sveikino Panevėžio apskritys viršininkė Gema Umbrasienė, konferenciją apibendrino Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Lituanikos skyriaus vedėja Silvija Vėlavičienė.

Konferencijos temą padiktavo Didžiojoje Britanijoje gyvenančios Marijos Barėnienės dovana Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešajai bibliotekai. Tai jos vyro rašytojo, aktyvaus išeivijos lietuvių visuomenės veikėjo Kazimiero Barėno archyvas – spaudiniai ir itin vertinga rankraščių kolekcija. Dažis archyvo ir rašytojo asmeninės bibliotekos jau nuo 1995 metų saugomi Kraštotoyros skaitykloje, specialiai K. Barėno bibliotekai skirtose erdvėje ir yra laisvai prieinami lankytojams.

Su dovanota dokumentų kolekcija konferencijos svečiai ir bibliotekos lankytojai galėjo susipažinti dviejose bibliotekos darbuotojų parengtose ir konferencijos metu veikusiose parodose. Pirmoji paroda „Dvieju tėvynių nebūna“ skirta 100-osioms ra-

šytojo Kazimiero Barėno gimimo metinėms. Antroji – „*Nidos knygų klubo leidiniai*“ – pristatė šios Londono lietuvių leidyklos veiklą. 1952 metais įsteigta *Nidos* spaustuvė 1954 metais tapo *Nidos knygų klubo* leidykla ir gyvavo iki 1991 metų. K. Barėnas buvo vienas iš jos įkūrėjų, redagavo bemaž visus leidinius. Parodoje buvo eksponuojamos knygos bei kai kurių knygų autorių laiškai iš K. Barėno asmeninio archyvo, iliustruojantys leidyklos darbą, autorių ir redakcijos bendradarbiavimą. *Nidos knygų klubo* leidiinių rinkinys – labai svarbi ir reikšminga visos lietuvių išeivijos spaudos, kultūrinio bei visuomeninio gyvenimo dalis.

Tikimės, kad šiame leidinyje pateikti konferencijos pranešimų tekstai bus įdomūs ir naudingi visiems, besidomintiems savo krašto kultūra ir jo žmonių emigracijoje sukurtomis kultūrinėmis vertybėmis.

Sudarytoja

FOREWORD

On 24 April, 2008, Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library organized a scientific conference „Cultural Legacy of Emigrants from Panevėžys Region at Cultural Heritage Institutions of Lithuania“. The aim of the Conference was to present to public the cultural legacy of emigrants from Panevėžys region, to attract attention of Panevėžys region's residents to their fellow countrymen's cultural activities, to initiate research of the cultural legacy of emigrants, to encourage fellow countrymen living abroad to entrust their cultural values to their homeland. Rima Maselytė, the Director of the Library, started the Conference with the opening address, the participants and guests were greeted by Gema Umbrasienė, the Governor of Panevėžys County, the Conference was summarized by Silvija Vėlavičienė, the Head of the Lituanica Department of Martynas Mažvydas National Library of Lithuania.

The topic of the Conference was inspired by Marija Barėnienė's from Great Britain present to Panevėžys County Gabrielė Petkevičaitė-Bitė Public Library – the archive of her husband Kazimieras Barėnas, writer, an active spreader of Lithuanian culture in Great Britain. The archive contains publications and a valuable collection of manuscripts. A part of his archive and his private library have been preserved at the Local History Reading Room since 1995 and are accessible to visitors.

The guests of the Conference and Library visitors could get acquainted with the donated collection of documents at two exhibitions arranged by the Library employees and displayed during the Conference. The first exhibition „Dviejų tėvynių nebūna“ (There Cannot Be Two Motherlands) was dedicated to the centenary of the writer Kazimieras Barėnas's birth. The second exhibition „*Nidos knygų klubo* leidiniai“ (Publications of the *Nida Book Club*) introduced activities of the publishing house of London Lithuanians. Established in 1952, the *Nida* printing-house in 1954 became the *Nida Book Club* publishing house and operated until 1991. K. Barėnas was one of its founders, he edited almost all publications. In this exhibition there were displayed books and the authors' letters from K. Barėnas's personal archive, illustrating work of the Publishing House, co-operation between the authors and the editors. The collection of publications of the *Nida Book Club* represents a very important part of the Lithuanian emigrants' press, cultural and public life.

We hope that the texts of the Conference presentations, found in this publication, will be interesting and useful to everyone interested in their native land's culture and cultural values created by emigrants from this land.

Compiler

VALSTYBĖS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI SIEKIANT IŠSAUGOTI IR INTEGRUOTI Į LIETUVOS VISUOMENINĮ GYVENIMĄ LIETUVAI REIKŠMINGĄ UŽSIENYJE ESANTĮ KULTŪRINĮ PALIKIMĄ

Mindaugas Žolynas

Visas užsienyje esančias Lietuvai reikšmingas kultūros vertės galima suskirstyti pagal jų sukūrimo laikotarpį: sukurtos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Rusijos okupacijos laikotarpiu, sukurtos tarpukario Lietuvoje, taip pat išeivijoje. Šias vertėbes galima skirstyti pagal tam tikrą jų rūšį: laiškai, oficialūs dokumentai, asmeniniai archyvai, įstaigų archyvai, leidiniai ir t. t. Siekiant vykdyti sistemingą darbą, reikėtų numatyti prioritetus – kurio laikotarpio ar kurios rūšies vertybėms skiriame dėmesį pirmiausia, kurioms artimiausia sunykimo grėsmė, o kuriems darbams lėšas ir darbuotojus galima numatyti vėliau. Kitu atveju, vyktų stichiški mėginimai išsaugoti palikimą visur, kam, savaime suprantama, pajęgumų neužteks.

Užsienyje esančių kultūros vertibių paieškos politiką formuoja Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, kuri taip pat atsakinga už tarptautinių šios srities susitarimų įgyvendinimą. Lietuvos įstatymai numato atitinkamus uždavinius ir atskiroms biudžetinėms įstaigoms. Pavyzdžiu, nacionaliniams muziejams priskirtas uždavinys ieškoti užsienyje savo rūšies muziejinių vertibių, nacionalinei bibliotekai – kaupti užsienyje publikuotus lietuviškinius dokumentus. Tačiau visas kitos kultūros, mokslo ir švietimo įstaigos taip pat gali dalyvauti užsienyje esančių Lietuvai reikšmingų kultūros vertibių paieškose. Valstybės institucijų uždavinys – rasti būdus paskatinti atsirandančias visuomenės iniciatyvas ir tuo pačiu koordinuoti jas, kad nebūtų dubliuojama veikla ir savomis ar tam tikslui papildomai skiriamomis valstybės

lėšomis nebūtų finansuojamos tų pačių kultūros vertybių paieškos, tyrimo ar publikavimo darbai.

Kultūros ministerija šiuo metu vykdo dvi priemones, skirtas integrnuoti užsienyje esančias Lietuvos vertybes į visuomeninį gyvenimą: užsako tiriamuosius darbus ir teikia dalinį finansavimą projektams įgyvendinti. Kultūros vertybių paieškos politikos formavimo ir prioritetų nustatymui ir esant tokiam poreikiui viešujų pirkimų būdu būtų galimybė užsakyti kultūros vertybių, esančių užsienyje, paieškos ar susigrąžinimo galimybių studijas. Kultūros ministerija nuo 2007 m. skiria dalinį finansavimą konkrečių kultūros vertybių, esančių užsienyje, integravimo į Lietuvos visuomeninį gyvenimą projektų įgyvendinimui. Visi juridiniai asmenys, turintys užsienyje esančių kultūros vertybių tiriamojo darbo partities, gali teikti Kultūros ministerijai projektų paraiškas, kuriose būtų numatomi užsienyje esančių kultūros vertybių parvežimo darbai, ten esančių kultūros vertybių tyrimai ar dokumentų kopijavimas, turimos informacijos apie užsienyje dar egzistuojančias kultūros vertybes publikavimas. Su projektų paraiškų pateikimo ir projektų atrankos bei finansavimo tvarka galima susipažinti Kultūros ministerijos interneto tinklalapyje www.lrkm.lt.

Visi užsienyje esančių Lietuvai reikšmingų kultūros vertybių paieškos darbai ir perspektyvos paieškų dalyviams nuolat turi kelti klausimus: kiek yra tokų vertybių ir kur jos yra, kiek jau parsi- vežta, kurių vertybių niekas dar nepradėjo tyrinėti. Visų paieškų dalyvių darbo rezultatai turi būti prieinami, kad nereiktų antrą ar trečią kartą varstyti tos pačios kultūros vertybių saugyklos durys. Informaciją apie užsienyje esančias vertybes fiksuoти po truputį, bet visose žinomose jų egzistavimo vietose vienu metu, nepaliekančiai kurių asmeninių archyvų ar bibliotekų apskritai už šiandieninio paieškų lauko ribų. Šiam tikslui Kultūros ministerija sukūrė informacinę sistemą – „Lietuvai reikšmingų kilnjamųjų kultūros vertybių, esančių užsienyje, sąvadas“. Potencialūs užsienyje esančių kultūros vertybių paieškos dalyviai ir kiti tokio

pobūdžio informacija disponuojantys asmenys, gavę Kultūros ministerijos leidimą, bet kurioje pasaulio vietoje galėtų internetu šioje sistemoje kaupti naujai atrandamą, sužinomą informaciją apie kultūros vertybių buvimo vietą, jų kiekį, pateikti aprašymus ar net nuotraukas, dokumentų kopijas. Tai būtų susisteminta faktą apie užsienyje esančias kultūros vertybes visuma, kurios dabar dar neturime dėl individualaus paieškas vykdančių įstaigų ar kitų asmenų darbo rezultatų pateikimo visuomenei.

AIMS AND OBJECTIVES OF THE STATE TRYING TO PRESERVE AND INTEGRATE INTO THE PUBLIC LIFE OF LITHUANIA SIGNIFICANT FOR LITHUANIA CULTURAL HERITAGE ABROAD

Mindaugas Žolynas

ABSTRACT

The policy of searching cultural values abroad is shaped by the Ministry of Culture, which is also responsible for the implementation of international agreements in this sphere. Lithuanian laws foresee certain goals for different budget institutions. The task of the state institutions is to find ways how to encourage the emerging public initiatives, at the same time coordinating them in order not to duplicate activities and not to finance the search, research or publishing of the same cultural values.

At present the Ministry of Culture is engaged in two activities, devoted to the integration of cultural values abroad into the public life: it orders research work and partly finances the implementation of the projects. All juridical persons who have experience in research work on cultural values abroad, can propose to the Ministry of Culture projects envisaging bringing cultural values from abroad, as well as research, copying of documents, publishing of information about cultural values abroad. The whole information can be found on the website of the Ministry of Culture: www.lrkm.lt. There has been created information system „Register of Significant for Lithuania Movable Cultural Values Abroad“. It is the whole complex of systematized facts about the cultural values abroad.

Mindaugas Žolynas

Lietuvos Respublikos kultūros ministerija

Saugomų teritorijų ir paveldo apsaugos skyrius

J. Basanavičiaus g. 5

LT-01118 Vilnius

E-mail: m.zolynas@lrkm.lt

TAUTINIO TAPATUMO IŠRAIŠKOS XIX A. PABAIGOS – XX A. PRADŽIOS LIETUVIŲ IŠEIVIŲ DOKUMENTINIAME PAVELDE

Jolita Steponaitienė

Pastaraisiais metais daug kalbama apie globalizaciją ir kultūros tradicijų niveliaciją bei atvirėjimą pasauliui ir sparčią integraciją, sukeliančią pavoju tautiniam išlikimui. XIX a. pabaigoje, prasidėjus lietuvių emigracijai, tikriausiai ne vienam šviesuoliui buvo atėjusi mintis apie tai, kokie pavojaus iškilo tautiečiams svečioje šalyje užmiršti lietuvių kalbą, papročius ir vertėbes, atsiskytis savo tapatumo.

Šio straipsnio tikslas – įvardyti tautinio tapatumo išraiškas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios lietuvių išeivių dokumentiniame pavelde.

Straipsnyje bus naudojama sąvokos:

- *tapatumas*, kuris reiškia žmogaus supratimą, kas jis yra ir kas yra kiti,
- *tautinis tapatumas* – kuris apibrėžia įvairiomis formomis besireiškiantį tapatinimą su šaknimis, tévynė, religija, ir tradicijomis su tauta,
- *dokumentinis paveldas*, reiškianti spaudsintą ir rankraštinį paveldą.

Straipsnio objekto chronologinės ribos – XIX a. pabaiga–XX a. pradžia pasirinktos įvertinus tai, kad šio laikotarpio lietuvių emigracijos istorija dar mažai tyrinėjama, o dokumentinis paveldas mažai populiarinamas.

XIX a. pabaigoje į Jungtines Amerikos Valstijas plūstelėjo pirmoji emigrantų iš Lietuvos banga. Ekonominių ir politinių priežasčių genami, žmonės „geresnio gyvenimo“ ieškojo svečioje

šalyje, leidžiančioje užsidirbtį sotiesniams kąsniai, geresnei pastoge, melstis gimtaja kalba, burtis į bendraminčių klubus. Lietuvių emigracijos tyrinėtojo Alfonso Eidinto paskelbtais duomenimis – tuo metu iš Lietuvos į Jungtines Amerikos Valstijas, Rusiją ir kitas šalis persikėlė penktadalis tautos¹. Tai prisidėjo prie tautos formavimosi, tautinio išsivadavimo judėjimo, turėjo įtakos krašto kultūrai bei ekonominiam gyvenimui.

Nežiūrint sėkmingos lietuvių integracijos į Amerikos gyvenimą, lietuviai saugojo savo tautinį tapatumą. Kaip teigia filosofė Vaida Asakavičiūtė – *plačiąja prasme sąvoka „tapatumas“ gali būti apibrėžiama kaip laike trunkantis buvimas pačiu savimi, ne-nutolstant nuo savo tautos kultūrinių šaknų ir amžiais susiklosčiujos tradicinės vertybų ir simbolių sistemos. Kita vertus, tapatumo fenomenas negali būti suprastas kaip kažkas vientisa, stabilaus ir pastovaus, jis be paliovos keičiasi, nes keičiasi ir patys sudedamieji šios sąvokos elementai. Iš to galima suprasti, kad tapatumas nėra uždara substancija, jis yra atviras ir imlus įvairiems (istoriniams, geografiniams, kultūriniams) poveikiams iš išorės.²*

Gyvendami šioje šalyje ir burdamiesi į pašalpines, kultūrines, blaivybės, ekonominės ir kitokias organizacijas, mūsų tautiečiai jau greitai atsiskyrė nuo lenkų, kad nebūtų painiojami vien todėl, kad išpažino tą patį tikėjimą ir dažnai būrėsi į vieną katalikišką parapiją.

Tyrinėtojai susiduria su problema, kad mažai išlikę dokumentinių archyvinių šaltinių. To priežastis galėtų būti ta, kad dalis tautiečių buvo tiesiog beraščiai ar mažaraščiai, sunkiai ir daug dirbo, todėl savo archyvų nekaupė. Paskutiniai XIX a. pabaigos dešimtmiečiais lietuviams besiburiant į tautines, daugiausiai savi-

¹ EIDINTAS, Alfonsas. *Lietuvių kolumbai: lietuvių emigracijos istorijos apybraiža*. Vilnius, 1993, p. 31.

² ASAKAVIČIŪTĖ, Vaida. Tarp Rytų ir Vakarų: tautinio tapatumo problema XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios lietuvių filosofijoje. *Lietuvių tautos tapatybė*. Vilnius, 2007, p. 195.

šalpos draugijas, prasideda ir jų narių sąrašų, protokolų knygų, finansinių knygų rašymas. Tačiau tokį dokumentą taip pat nėra daug. Neabejotini nuopelnai, renkant lietuvių gyvenimą ir veiklas liudijančius archyvinius dokumentus yra Aleksandro Račkaus. Gydytojas pagal profesiją, kultūrininkas pagal pomégius ir savimonę, jis XX a. viduryje bandė surinkti lietuvių bendruomenių dokumentus, buvo įkūrės Lietuvių muziejų Čikagoje. Ketvirtajame XX a. dešimtmetyje A. Račkus savo kolekcijas padovanojo Lietuvos universitetui, tačiau sovietmečiu jį uždarius, o biblioteką ir universiteto moksliinių kabinetų rinkinius išskaidžius, dalis dokumentų negrįztamai žuvo. 1996 m. Nacionalinei bibliotekai perėmus buvusių Knygų rūmų saugyklose saugotus, bet netvarkytus dokumentus, dalį A. Račkaus surinktų išeivijos dokumentų pavyko išgelbėti, dabar jie saugomi Retų knygų ir rankraščių skyriuje A. Račkaus fonde, kurio pagrindinė dalis į biblioteką pateko iš karto po karo.³ Nacionaliniame spaudos archyve taip pat galime rasti nemažai Amerikoje leistų lietuviškų knygų su Račkio priklausomybę liudijančiais spaudais. Svarbus šaltinis minimai temai ir laikotarpiai tyrinėti yra to meto veikėjų, gyvenusių ir Lietuvoje, ir Amerikoje archyvai, tegul ir neišsamūs, dažnai ir nelabai pilni.

Bendra socialinė, politinė ir kultūrinė situacija – siekis atkurti nepriklausomą valstybę – buvo tas svarbus momentas, skatinantis kalbėti ir deklaruoti savo tautinę tapatybę. Šio laikotarpio lietuvių tapatumo tyrinėjimo šaltinis, be abejo, yra lietuviška spauda, kuri kruopščiai registruojama Lietuvos nacionalinėje bibliografijoje.

Medija visomis savo formomis buvo būtent tas instrumentas ir priemonė, kuri leido ne tik komunikuoti tarpusavyje, bet ir skelbti aplinkai apie savo tautiškumą. Esant sudėtingai politinei situacijai Lietuvoje, dėl lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis

³ STEPONAITIENĖ, Jolita. Išeivijos archyvinių dokumentų kolekcija Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Rankraščių skyriuje. *Bibliografija'99*. Vilnius, 2000, p. 76–80.

uždraudimo buvo ieškoma ir rasta būdų lietuviškoms knygoms spausdinti, viena iš vietų buvo Jungtinės Amerikos valstijos. Tačiau nereikia užmiršti ir to fakto, kad buvo leidžiami laikraščiai, knygos, daug smulkiosios spaudos: plakatai, skelbimai, kvietimai, kurie buvo skirti bendruomenei suburti palaikyti, integruotis į Amerikos gyvenimą.

Masinė lietuvių emigracija į JAV prasidėjo XIX a. 7-ojo dešimtmečio viduryje. Turėjo praeiti dar beveik dešimtmetis, kad įvyktų lūžis ir lietuviai taptų jau ne tik darbininkų mase, bet pradėtų jungtis į draugijas, užsiimtų saviraiška. Pirmieji mėginimai jungtis į bendras katalikiškas parapijas su lenkais rezultatū nedavė ir tik sukėlė įvairių riaušių ir neramumų. Vadinas, tautinio tapumo kriterijai jau XIX a. pabaigoje buvo apibrėžti. Vienas iš jų buvo *kalba*. Šiuos pokyčius paskatino tai, kad į užjūrį „patraukė“ ir mokslų, tegul ir nedaug, ragavę tautiečiai. Jau „pirmoji kregždė“ 1879 m. Mykolo Tvarausko leistas Amerikos lietuvių lietuviškas laikraštis „Gazieta lietuviszka. Rasztas paszwenstas del lietuviniku Amerikoj“ rodo laikraščio paskirtį ir idėją – tautiečiams žinoti vieniems apie kitus.

Ilgainiui periodinių leidinių skaičiui ir tiražams didėjant – po 10-ties metų nuo pirmojo lietuvių laikraščio pasirodymo jau éjo 4, po 20-ties – 13, po – 30-ties – 24 periodiniai leidiniai.⁴ Juos leido įvairios draugijos, privatūs asmenys. Ištyrinėję periodinių leidinių antraštes ir paantraštes, galime teigti, kad jų paskirtį ir aktualijas, skirtas tautinei lietuvių bendruomenei, atspindi daugiau paantraštės negu antraštės. Reikia paminėti tokias antraštes, kaip „Amerikos lietuvis“, „Bostono lietuviszkas laikrasztis“, „Garsas Amerikos lietuvių“, „Lietuviszkas kningynas“, „Lietuviszkas balsas“, „Lietuvių žinios“, „New Yorko gazieta lietuviszka“, „Susitelkimas lietuvių Amerikoje“, „Wienibe lietuviniku“. Kaip jau minėta, periodinio leidinio priklausomybę lietuvių tautinei bendruomenei dažnai rodo

⁴ RAGUOTIS, Bronius. *Amerikos lietuvių periodinė spauda 1879–1919 metais*. Marijampolė, 2003, p. 37–38.

paastraštės. Pvz., „Dirva: Lithuanian quarterly publication“ (lietuvių leidinys, išeinantys kas trys mėnesiai), „Draugas: Pašvėstas Amerikos lietuvių katalikų reikalams katalikiškas laikraštis“, „Gar-sas: Laikrasztis paszwestas milėtojams tewines Lietuvas“, „Katali-kas: Nedėlinis laikrasztis paszvenstas reikalams lietuvių katalikų Amerikoje“, „Linksma walanda: Nedelinis rasztas paszwenstas del suraminimo lietuviu Amerike“, „Teisybė: trimėnesinė lietuvių dar-bininkų brošiūrėlė“, „Tiesos draugas: Lietuviu liuteronu dvisawai-tinis laikrasztis“, „Unija: Lietuviszkas nedelinis laikrasztis“, „Viltis: Lietuviszkai-tautiszkas-darbininkiszkas laikrastis“.

Tas pats M. Tvarauskas buvo ir lietuviškų knygų spausdinimo pradininkas JAV. 1875 m. jis išspausdino nedidelį anglų-lietuvių kalbų žodynėlį „Tlumoczius arba slownikas angieckaj-lietuwy-skas ir lietuwyzkaj-angielckas. Del grejto ir langwo iszmokimo sznekos angielckos“, kurio, deja, visas tiražas sudegė ir žinomas išlikęs tik vienas egzempliorius. Nemažą Amerikos lietuvių spaudos, konkrečiai po 1884 m., sudarė knygos, leidžiamos Lietuvai, kurioje spauda lietuviškomis raidėmis tuo metu buvo uždrausta. Tačiau savo vietą rado ir knygos, leidžiamos vietiniams lietuviams, kurias galime įvardyti, kaip tautinio tapatumo paliudijimus. Būtų galima paminėti: „Lietuviszkas dajnorius, arba Susirinkimas visokiu dajnu“, „Abecele, arba Pradže skaitimo del lietuviszku waiku o ir del suaugusiu“, katalogus lietuviškų knygų, išleistų „Kataliko“, „Vienybės lietuvninkų“, „Darbininkų vilties“ ir „Lietuvos“ leidy-klų; knygeles „Lietuviszkas pasakoris, arba Surinkimas wisokiu pasaku isz wisokiu liežuwiu: wokiszko, angelsko, lenkiszko, mas-koliszko ir no lietuviu apsigiwenusiu Ameriko“, „Nauja instruk-cija dėl lietuviszku mokslainiu Amerikoje, Sutrumptas lietu-viskas kalbamokslis“ bei kalendorius: „Kalendorius dėl wygados liruwniku Ameryke ant meto 1887“, „Amerikos lietuvių katalikų laikraščio Žvaigždės kalendorius ant metų 1906“.

Nors knygomis tokijų spaudinių ir nepavadinsi, tačiau į atskirą grupę galima išskirti draugijų, organizacijų įstatus, kurie dažnai

vadinami *konstitucijomis*. Spaudinių tipologijoje atskirą rūšį sudaro smulkieji spaudiniai, t. y. kvietimai, programos, skelbimai ir kiti leidiniai, paprastai ne didesni negu 4 puslapių. Pats objektas yra labai įdomus ir svarbus informacine prasme, o svarbiausia, dėl savo naudojimo – dažniausiai vienkartinei akcijai, yra labai pažeidžiamas. Patyrinėj Lietuvos nacionalinės bibliografijos tomas, prie daugelio tokų spaudinių rasime prierašą, kad yra žinomas tik vienas egzempliorius (kalbant apie šio straipsnio objektą, tai tokį spaudinių daug sukaupta Balzeco lietuvių kultūros muziejuje Čikagoje) arba „aprašyta pagal šaltinius“. Jeigu kada nors ir kam nors pavyks šiuos spaudinius suregistruoti arba surinkti į vieną vietą – būtų atkurtas lietuvių Amerikoje bendruomeninis gyvenimas: susibūrimai ir „piknikai“, „draugystės“ ir paskaitos, lietuvių tautinei bendruomenei aktualios, savišalpos, darbo, mokslo, susirūpinimo Lietuva problemos.

Gyvenimas privertė, o ir patys emigrantai greitai suprato, kad norintapti visaverčiais naujos bendruomenės nariais reikia mokytis anglų kalbą ir ja komunikuoti bei prisistatyti, todėl jau 1896 m. Brukline išėjo to paties Mykolo Tvarausko leidžiamas savaitraštis „Lithuanian weekly magazine: Nedėlinis laikrasztis“, tačiau po pusantį metų jis nebebuvo leidžiamas, o minimuoju laikotarpiu daugiau lietuvių periodinių leidinių anglų kalba, bent jau Vaclovo Biržiškos sudarytoje bibliografijoje „Amerikos lietuvių spauda (1874–1910)⁵, néra. Dar anglų kalba 1908 m. buvo išleista „List of Lithuanian names“ (Lietuviškų vardų sąrašas)⁶ bei „Lithuanian self instruction“ (Instrukcijos lietuviams)⁷.

Apibendrinant atliktą XIX a. pabaigos–XX a. pradžios lietuviško ir lietuvių dokumentinio paveldo analizę, galima padaryti išvadą, kad XIX a. antrojoje pusėje pradėjė kurtis lietuviai neatsi-

⁵ BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Lithuanian publications in the United States, 1874–1910 = Amerikos lietuvių spauda, 1874–1910*. Chicago (Ill.), 1994. 280 p.

⁶ BIRŽIŠKA, išnaša 5, p. 264.

⁷ BIRŽIŠKA, išnaša 5.

ribojo nuo nuosavų šaknų, sėkmingai saugojo savo tautinį tapatumą, ypač tai suaktyvėjo 8 dešimtmetyje, kai Amerikoje pradėjo lankytis naujai auganti tautinė inteligentija, kuri besirūpindama Lietuvoje uždraustos lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis leidyba laisvoje Amerikoje, be abejo, palaikė Amerikoje susikūrusių gyvenimą lietuvių pastangas neprarasti savo tapatumo. Dokumentinis paveldas, išsaugotas ir sukauptas lietuvių bendruomenių, yra šaltinis tyrinėti tautinio tapatumo išraiškas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios dokumentiniame pavelde.

EXPRESSIONS OF NATIONAL IDENTITY IN THE DOCUMENTARY
HERITAGE OF LITHUANIAN EMIGRANTS OF THE PERIOD
COMPRISING THE END OF THE 19TH CENTURY AND THE
BEGINNING OF THE 20TH CENTURY

Jolita Steponaitienė

ABSTRACT

Recently much discussed are the problems of globalization and levelling of cultural traditions, the rapid process of integration causing danger to national survival. At the end of the 19th century, the first wave of emigrants from Lithuania surged into the United States of America. Driven by economic and political reasons, people were searching for „better life“ in a foreign country where they could earn more money, pray in their native language, organize clubs for people with common interests. Though Lithuanian people integrated successfully into the American life, they tried to preserve their national identity. It was the media in all its forms that served as the means not only to communicate among themselves, but also to bring to public notice their national identity. Being faced with a complicated political situation in Lithuania due to the ban of the Lithuanian press, people were searching for and found ways of printing Lithuanian books, one of the places for this purpose being the United States of America. However, one must not forget the fact that there were published newspapers, books, as well as posters, announcements, invitations that were meant for strengthening of the community, integrating into the American life.

The documentary heritage, which has been preserved and accumulated by the Lithuanian communities, is a source for research of the expressions of national identity in the documentary heritage of the period comprising the end of the 19th century and the beginning of the 20th century.

Jolita Steponaitienė

Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto doktorantė

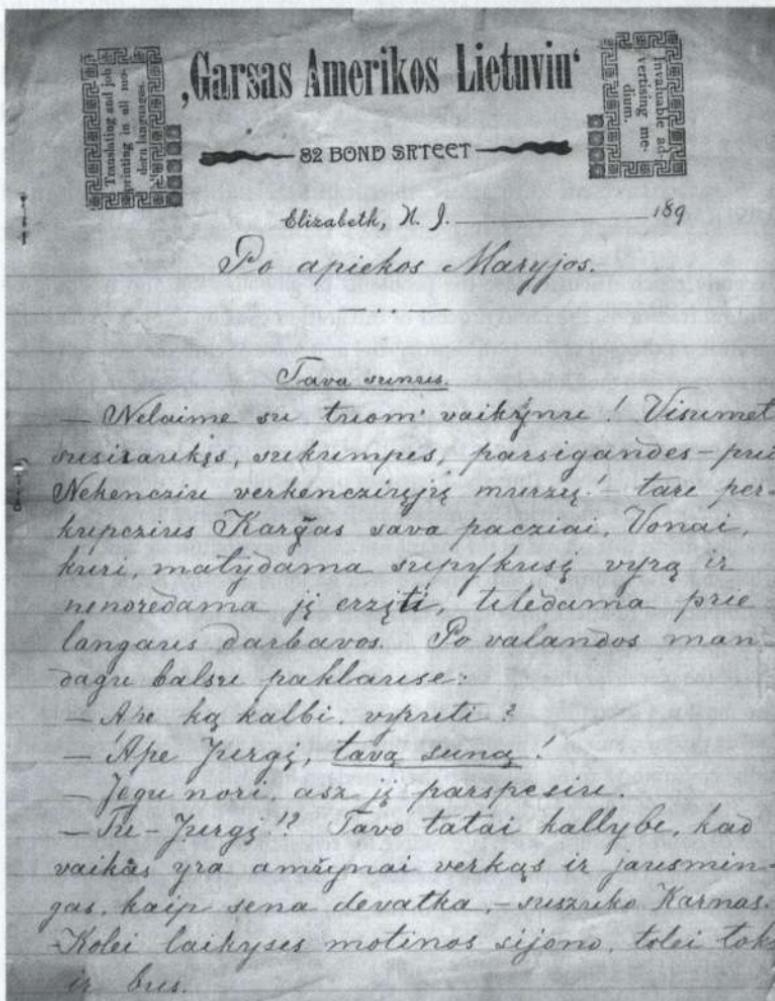
Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka

Retų knygų ir rankraščių skyrius

Gedimino pr. 51

LT-01504 Vilnius

El. paštas: j.steponaitiene@lnb.lt

Dokumentas iš Aleksandro Račkaus rinkinio. LNB, f. 63.

Dokumentas iš Aleksandro Račkaus rinkinio. LNB, f. 63.

PANEVĖŽIO REGIONO IŠEIVIJOS ARCHYVAI
VILNIAUS UNIVERSITETO
BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE

Nijolė Šulgienė

Dokumentinę rankraštinę medžiagą anksčiau kaupė tik didžiosios bibliotekos, turinčios rankraštynus, archyvai. Iš 226 asmens archyvų, saugomų Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje, 30 yra išeivijos istorikų, kalbininkų, poetų, rašytojų, inžinierų, kunigų, visuomenės veikėjų archyvai. Pavieniai dokumentai arba nedidelės jų grupės, dovanotos bibliotekos bičiulių ir rėmėjų, yra saugomos atskirame fonde F118-Lituanika. Asmenų archyvuose sukaupta medžiaga yra įdomus ir svarbus istorijos šaltinis, atskleidžiantis tą visuomenės gyvenimą, kurio neatspinanti oficialieji įstaigų dokumentai. Vieni archyvai išsamūs, labai svarbūs tyrinėjant krašto istoriją, juose gausu asmens mokslinės ar kūrybinės biografijos, veiklos ar gyvenimo faktų. Kiti – vienpusiškesni, fragmentiški, sudaryti iš atskirų, tačiau reikšmingų, informatyvių dokumentų. Asmenų archyvų kelias į biblioteką – įvairus. Pirmieji 10 išeivijoje gyvenančių asmenų archyvai bibliotekai perduoti dar sovietiniais metais, o po 1991 metų, kai Vilniaus universitetas kreipėsi į išeiviją prašydamas saugoti turimus spaudinius bei dokumentų rinkinius, nenaikinti jų, o esant galimybei perduoti Lietuvos mokslo įstaigoms¹, jų perduodama vis daugiau.

VU bibliotekoje yra šeši Panevėžio regiono išeivijos asmenų archyvai: literatūrologo Algirdo Titaus Antanaičio, kalbininko Leonardo Dambriūno, filosofo Algio Mickūno, JAV visuomenės

¹ BOGUŠIS, Vytautas. Vilniaus universiteto kreipimasis į lietuvių išeiviją. *Europos lietuvis*, 1992, rugsėjo 4–11.

veikėjo Antano Bimbos, semiotiko Algirdo Juliaus Greimo ir kunigo Pauliaus Jatulio.

Šio pranešimo tikslas – apžvelgti XX a. pradžioje iš Rokiškio krašto į JAV išvykusio Antano Bimbos, lietuvių kilmės prancūzų mokslininko Algirdo Juliaus Greimo, keletą vaikystės metų praleidusio Kupiškyje ir kunigo Pauliaus Jatulio, 1939 metais išvykusio studijuoti į Romą, kai kuriuos biografijų faktus, archyvus ir juose sukauptą medžiagą. Gera proga prisiminti ir kai kuriuos kitus šio regiono žmones, išvykusius užjūrin ieškoti darbo ir sotiesnio duonos kąsnio, siekti mokslo, taip pat tuos, kurie Antrojo pasaulinio karo metais pasitraukė nuo sovietinės okupacijos, pasirinko išlikimą ir laisvę.

Nenorėdamas tarnauti Rusijos kariuomenėje 1913 metais Antanas Bimba (1894–1982) išvyko į Jungtines Amerikos Valstijas. Dirbo fabrikuose, 1915–1919 m. studijavo Valparaiso universitete. Buvo aktyvus Lietuvių socialistų sąjungos, Lietuvių komunistų sąjungos veikėjas, nuo 1919 m. JAV Komunistų partijos narys. Nuo 1922 dirbo laikraščio „Laisvė“ redakcijoje (1967–1982 m. – atsaugasis redaktorius), 1936–1980 m. žurnalo „Šviesa“ redaktorius. Po II pasaulinio karo palaikė ryšius su Lietuva, paraše prosovietinių straipsnių ir sovietinę santvarką liaupsinančių propagandinių knygų „Prisikėlusi Lietuva“ (1946), „Klesti Nemuno kraštas“ (1967). Išleido knygą apie JAV darbininkų judėjimą „JAV darbininkų judėjimo istorija“ (1963). Buvo Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos narys (1941–1952 m. – pirmininkas).

A. Bimbos publicistika ir knygos buvo žinomi Lietuvoje. Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedros dėstytojas B. Ragutis rašė disertaciją „Antanas Bimba – lietuvių kultūros istorikas, publicistas“, bendravo su juo. Pirmųjų išeivijos asmenų archyvų Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne pradžia – per doc. B. Ragutį perduota A. Bimbos dokumentinė medžiaga. Buvo sudarytas atskiras Antano Bimbos asmens fondas (F84). Jame – A. Bimbos pirmieji grožinės literatūros bandymai, publicistika,

autobiografiniai beletristiniai vaizdeliai, referatai, skaityti Valparaiso lietuvių moksleivių draugijoje, dieniniai užrašai (iš kelionių į Lietuvą, ligoninės), korespondencija su J. Kaškaičiu ir J. Šimkumi. Vėliau fondą papildė fotografo J. Kacenbergo nuotraukos iš A. Bimbos viešnagių Lietuvoje (1945 m. pabaiga – 1946 m. pradžia, 1966 m. rugpjūtis – 1967 m. sausis ir 1974 m.). Fondą sudaro 62 vienetai, chronologinės ribos – 1915–1969 m. Pasak literatūros ir kultūros istoriko B. Raguočio, A. Bimba tuo metu tarp Amerikos lietuvių <...> buvo žymi figūra, kairiosios, vėliau komunistinės orientacijos veikėjas. Pirmoji Amerikos lietuvių banga buvo mažaraščiai ar net beraščiai XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Lietuvos kaimo berneliai. Atvykę į Ameriką jie steigė savo organizacijas, kuriė spaudą, <...> išlaikė lietuviškumą. Ir savo vaikams jie skiepijo būtinybę bent lietuviškai kalbėti, palaikyti ryšius su Lietuva. To laikotarpiu lietuviškoji emigracija, nepaisant kokios srovės ji bebūtų, buvo labai sukibusi su savo gimtuojų kraštu². Pirmosios emigracijos bangos archyvą Lietuvoje nėra daug, todėl A. Bimbos dokumentai yra įdomūs ne tik asmens, bet ir epochos liudininkai.

Algirdas Julius Greimas (1917–1991), kalbininkas, semiotikas, mitologijos tyrinėtojas, eseistas, gimė 1917 m. Tuloje. Atrodytų, kad nereikėtų jo priskirti prie Panevėžio regiono išeivijos žmonių. Tačiau prisimenant, kad 1918 metais A. J. Greimo tėvams grįžus į Lietuvą ir apsigyvenus Kunigiškiuose, po to – Kupiškyje, kone aštuonerius metus A. J. Greimas čia gyveno ir mokėsi, o jo tėvų – Julijono Greimo ir Konstancijos Mickevičiūtės-Greimienės – gyvenimai net 15 metų siejosi su šiuo miesteliu ir kraštu, akivaizdu, kad vaikystės įspūdžiai niekur nedingo, kad ta aplinka turėjo įtakos būsimos įžymybės mąstysenai, gyvenimo vertybų suvokimui. Baimęs gimnaziją Marijampolėje A. J. Greimas 1934–1935 m. Vytau-

² Mūsų žurnalistika: verslas ar idėja? Docento Broniaus Raguočio ir Aldonos Žemaitytės pokalbis. *Žurnalistų žinios*, 2007, nr. 5, p. 10–11. Prieiga per internetą: <http://www.lzs.lt/about.php?id=288&type=paper&page_menu=4>.

to Didžiojo universitete studijavo teisę, 1936–1939 m. Grenoblio universitete – kalbotyrą. 1940–1944 m. mokytojavo gimnazijoje, ējo kultūros reikalų referento bei Valstybinės leidyklos redaktoriaus pareigas. Antrojo pasaulinio karo metais A. J. Greimas įsitrukė į lietuvių antinacinį sajūdį. 1944 m. jis grįžo į Prancūziją. 1985 m. A. J. Greimas prisipažins, kad *<...> iš Lietuvos aš turbūt beveik viską ir atsivežiau: aukštaitišką vaikystės kaimo kvapą, suvalkietišką ambiciją ir užsispypimą, <...>. Mūsų [Vytauto Didžiojo] universitetas nebuvo jau toks prastas, <...> savo kultūra, retorika ir gesto elegancija dominavo universiteto rektorius Römeris, Paryžiaus politinių mokslų mokyklos auklėtinis. O prof. Levas Karsavinas pats nuoširdžiausias ir elegantiškiausias mokslininkas, kurį kada esu susitikęs: tokiu būdu turbūt susidaro idealios figūros, kurios vėliau padeda pasirinkti gyvenimo kelius³.*

1992 m. rudenį A. J. Greimo žmona Teresa M. Keane Greimas perdavė bibliotekai A. J. Greimo dokumentų archyvą. Sudarytas atskiras A. J. Greimo asmens fondas (F245). Jame publicistiniai, literatūros kritikos straipsniai, lietuvių mitologijos studijos „Apie dievus ir žmones“ rankraščiai ir mašinraščiai, tyrinėjimų kartoteka, po keliolika poeto H. Radausko, vertėjo A. Churgino, tautosakininko J. P. Balio, po vieną kitą kitų asmenų laiškų. Asmens fonde yra V. V. Freibergos straipsnio apie velnių Latvijos folklore atspaudas su autografu A. J. Greimui, dailininko Ž. Mikšio ir A. J. Greimo pokalbis apie semantiką, struktūralizmą ir semiotiką.

T. M. Keane Greimas buvo pažadėjusi papildyti perduotą medžiagą, bet iki šiol fonde yra tik minėtoji anksčiau perduota medžiaga – 164 laikino saugojimo vienetai., 1947–1991 m. Tikėtina, kad A. J. Greimas turėjo didelį archyvą, tačiau universiteto bibliotekoje saugoma tik nedidelė jo dalis. Beveik visi straipsniai publikuoti knygose arba žurnaluose.

³ GREIMAS, A. J. Intelektualinės auto-biografijos bandymas. Interviu [rankraštis]. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 245–34, p. 4–5.

A. J. Greimo ar jo šeimos dokumentų yra ir kitų asmenų fonduose. Nuo Kupiškio kilusios prof. Paulinos Žiurlytės-Girdžiauskienės ir jos vyro Vytauto Girdžiausko fonde yra dvi retos nuotraukos⁴, kuriose A. J. Greimo tėvas Julius Greimas su Kupiškio gimnazijos mokytojais. Iš Paryžiuje gyvenusios istorikės dr. J. Deveikės straipsnio, skirto lietuviškam dienraščiui, sužinome, kad [1948] gruodžio 17 d. Sorbonoje Greimas apgynė doktoratą. Ši savo didelį darbą A. J. Greimas skyrė tėvui, Sibire mirusiam. Gyrimo metu prof. Lebegus, renesanso specialistas, pareiškė, – „mes su Jumis protestuojam prieš kiekvieną deportaciją, kokios idėjosvardu ji būtų vykdoma“. A. J. Greimo darbas yra didelis protestas prieš kiekvieną barbariškumą, bet lygiai ir pergalės šauksmas visam pasauliui, kad lietuvių tauta gyva, kad ji gabi, jei tokiose sunkiose sąlygose per savo gabiuosius vaikus gali taip gražiai mokslui ir mokslo tiesai tarnauti⁵.

Bendramokslio Marijampolėje VU kalbininko doc. Jono Kabelkos fonde saugomi A. J. Greimo laiškai J. Kabelkai, nuotraukos iš jų susitikimo Lietuvoje.⁶ Bibliotekininkės, Pasaulio tautų teisuolės Onos Šimaitės asmens fonde – A. J. Greimo „Laiškai iš Paryžiaus“, keletas straipsnių.⁷ Prof. Levo Vladimirovo asmens fonde yra A. J. Greimo 1971 metais Vilniaus universitete skaitytos paskaitos įrašas magnetinėje juoste.⁸ A. J. Greimo laiškai prof. Marijai Gimbutienei liudija gražią šių mokslo žmonių bendrysę, vienas kito palaikymą.⁹ Prof. M. Gimbutienė, pranešdama apie A. J. Greimo netektį per Amerikos balso radiją, kalbėjo: *Algirdas*

⁴ VUB RS, f. 175–676, 677.

⁵ DEVEIKĖ, J. A. J. Greimas naujas daktaras [straipsnio rankraštis]. 1948. VUB RS, f. 295–179.

⁶ GREIMAS, A. J. Laiškai J. Kabelkai [rankraštis]. VUB RS, f. 226–349, 348.

⁷ GREIMAS, A. J. Laiškai iš Paryžiaus [rankraštis]. 1963, b.m. VUB RS, f. 286–37–43.

⁸ VUB RS, f. 145–332.

⁹ GREIMAS, A. J. Laiškai M. Gimbutienei [rankraštis]. 1966–1978. VUB RS, f. 154–341.

Julius Greimas buvo ne tik garsus lingvistas semiotikas ir mitologas, bet kartu ir Lietuvos sąžinė, giliai jautęs jos dabartinį pulsą. Nors ir rašęs daugiausia prancūziškai, gyvenęs Turkijoje, Egipte ir Prancūzijoje, tačiau niekad nenutolęs nuo Lietuvos reikalų, sielojėsis dėl Lietuvos kultūros, giliai jautęs jos kalbą, tautosaką, mitologiją. Pasak M. Gimbutienės, skaitydamas jo lietuviškus raštus „<...>gėrei gryną šaltinio vandenį arba jautei sultingos avietės skonį. Radai kažką tikra ir nauja ko kiti nebuvo pasakę ar ižvelgę. Kokia didelė buvo šventė, kai 1979 metais Čikagoje išėjo jo knyga „Apie dievus ir žmones“, skirta lietuvių mitologijai, vėliau išversta į prancūzų ir anglų kalbas. Ach, pagaliau, Lietuvos senovės dvasinius aruodus pajudino mokslininkas su dideliu pasiruošimu, sugebėjęs skaityti iškraipytus istorinius šaltinius ir šifruoti senas pasakas ir tikėjimus. <...>. Jis prikėlė iš numirusiųjų visą eilę senovės lietuvių deivų ir dievų, išaiškino svetimtaučių iškraipytus dievų vardus, o taip pat išbraukė iš mūsų populiarios mitologijos kai kuriuos dievus nebuvėlius¹⁰.

A. J. Greimo laiškai Vilniaus universiteto rektorius prof. Roldano Pavilionio, A. J. Greimo idėjų tėsėjo ir aktyvaus jų propaguotojo Lietuvoje, asmens fonde¹¹ taip pat liudija vaisingą mokslininkų bendradarbiavimą. Daug A. J. Greimo laiškų yra dailininko Ž. Mikšio asmens fonde.¹²

Paulius Jatulis (iki 1946 m. – Jatulevičius) gimė 1912 m. sausio 31 d. Vabalninke, Biržų apskrityje, mokėsi Panevėžio gimnazijoje, Kauno tarpdiecezinėje kunigų seminarijoje. 1934 m. įšventintas kunigu, studijavo Vytauto Didžiojo universitete Teologijos–filosofijos fakultete, kur 1936 m. jam buvo suteiktas teologijos licenciato laipsnis. Kunigavo Leliūnuose, vėliau perkeltas į Anykščius dirbt

¹⁰ GIMBUTIENĖ, M. Algirdo Juliaus Greimo netekus. Kalba per Amerikos radiją [rankraštis]. 1992. VUB RS, f. 154–658.

¹¹ GREIMAS, A. J. Laiškai R. Pavilionui [rankraštis]. 1978–1990. VUB RS, f. 290–706.

¹² GREIMAS, A. J. Laiškai Ž. Mikšiui [rankraštis]. 1971, 1989–1990. VUB RS, f. 244–489.

progimnazijos kapelionu. 1939 m. Panevėžio vyskupo K. Paltaroko siūstas išvyko į Romą toliau studijuoti teologijos. 1941 m. Popiežiškasis Biblijos institutas P. Jatuliui pripažino Šventojo Rašto licenciato laipsnį. Tolimesnes jo studijas nutraukė Antrasis pasaulinis karas. Karui pasibaigus, P. Jatulis buvo paskirtas visos Italijos karo belaisvių pabaltijiečių kapelionu, gyveno Merane, Šiaurės Italijoje. *Einant tas pareigas sunkiai pokario laikais jam pavyko išgelbėti daugelį lietuvių ir kitų tautų tremtinių nuo priverstinio grąžinimo į okupuotą tėvynę ar perkėlimo į priverčiamųjų darbų stovyklas.*¹³ Popiežiškasis Grigaliaus universitetas, kuriamo 1948 m. P. Jatulis apgynė disertaciją „De S. Cypriano animarum pastore“, suteikė jam teologijos daktaro laipsnį. Po studijų jis gavo du pakvietimus: vieną iš Pietų Amerikos vyskupo profesoriauti [Rasario] kunigų seminarijoje, antrą – iš Adelaidės arkivyskupo – dirbtį su Pietų Australijoje įsikūrusiais lietuviais.¹⁴

Vyskupo P. Būčo patarimu, 1949 m. išvyko į tolimąją Australiją ir iki 1957 m. buvo pirmasis lietuvių kapelionas Adelaidėje, nuo širdžiai dirbęs pastoracinį bei visuomeninį darbą, įsteigęs, leidęs ir siuntęs lietuviams biuletenį „Šventadienio Balsas“. 1957 m. vyskupo V. Padolskio pakviestas, P. Jatulis grįžo į Romą, į Vatikano radiją, o prof. Zenono Ivinskio paragintas ėmësi širdžiai mieliausio darbo – rinkti istorinę medžiagą apie Lietuvą Vatikano, Romos ir kituose Italijos, Vokietijos, Lenkijos ir Švedijos archyvuose. Romoje P. Jatulis įsitraukė į atkurtos Lietuvių katalikų mokslo akademijos veiklą, nuo 1960 m. darbavosi Istorijos mokslo sekcijoje, skaitė paskaitas Istorijos mokslo sekcijoje, suvažiavimuose, prisidėjo prie pastarųjų organizavimo. Istorijos mokslo sekcijos narių prof. Z. Ivinskio, dr. J. Bičiūno, dr. V. Gidžiūno, kun. R. Krasausko, dr. J. Vaišnoro, prof. kun. P. Rabikausko, dr. kun. S. Matulio ir dr. P. Jatulio svarbiausias darbas – Lietuvių katalikų mokslo

¹³ RAZMINAS, K. Daugelio sukakčių istorikas. *Tėviškės žiburiai*, 1979, rugėsėjo 8.

¹⁴ PD. Monsinjoro Dr. P. Jatulio pagerbimas. *Tėviškės aidai*, 1977, vasario 5, p. 3.

akademijos istorijos šaltinių serijos „Fontes Historiae Lituaniae“ leidimas (T.1. – 1971, T.2. – 1978, T.3–4 – 1984). P. Jatulis surinko ir parengė spaudai „Žemaičių vyskupijos dokumentus“ (T. 3–4), parašė daug straipsnių Bostone leidžiamai „Lietuvių enciklopedijai“, jo straipsniai spausdinti žurnaluose „Tautos praeitis“, „Aidai“, laikraščiuose „Draugas“, „Mūsų pastogė“. Po artimo bičiulio Z. Ivinskio mirties P. Jatulio kilnaus įsipareigojimo ir pastangų dėka išleisti 4 profesoriaus „Lietuvos istorijos“ tomui. Itin svarbus dr. P. Jatulio nuopelnas Ukrainos istorijai. P. Jatulis padėjo Ukrainos kardinolui Josifui Slypijui parengti spaudai ukrainiečių Rytų apeigų katalikų bažnyčios šaltinius iš Vatikano archyvų („Monumenta Ukrainae Historica“).

1996 m. Lietuvių katalikų mokslo akademija perdavė bibliotekai prof. Z. Ivinskio ir monsinjoro dr. Pauliaus Jatulio (1912–1995) dokumentinį palikimą. Pastarajį dar iki šiol papildo Romoje gyvenanti dr. Barbora Vileišytė. VU bibliotekos Rankraščių skyriuje buvo sudarytas P. Jatulio asmens archyvas. Šiuo metu Jame yra 2 809 laikino saugojimo vienetai dokumentų lietuvių, lotynų, italų ir kitomis kalbomis, o medžiagos chronologinės ribos – nuo 1602 iki 1995 metų. Tai išsamus ir vientisas, vienas iš didžiausių asmens archyvų rankraštyne. Pagal įprastą tvarką fondo medžiaga suskirstyta į keletą grupių: tai asmens, mokslo ir studijų, pastoracinės, mokslinės ir kūrybinės veiklos dokumentai, korespondencija, ikonografija; kitų asmenų dokumentai. Šio fondo dokumentus, gautus iki 1999 metų, yra aptaręs istorikas Algimantas Katilius straipsnyje „Monsinjoro dr. Pauliaus Jatulio archyvas“.¹⁵

Didelę archyvo dalį sudaro P. Jatulio korespondencija: vien daugelio garsių ar mažiau žinomų žmonių iš įvairių pasaulio kraštų, susirašinėjusių su prelatu, yra per 1100. P. Jatulis siekė palaikyti ryšius su kitose pasaulio šalyse gyvenančiais lietuviais

¹⁵ KATILIUS, A. Monsinjoro dr. Pauliaus Jatulio archyvas. *Mūsų praeitis*, Vilnius, 1999, t. 6, p. 188–196.

<...> mokytis vieni iš kitų, o savo darbais kitataučiamas rodyti, kad Lietuva yra visuomet gyva¹⁶. P. Jatulio archyve 76 Motinos jam siūsti laiškai. Su Motina jis atsiseikino 1939 metais išvykdamas į Romą ir gyvos jau nebepamatė (Motina mirė 1961 m.). Jos laiškuose – sūnaus ilgesys, rūpesčiai, namų, miestelio, šalies naujienos. Laiške, jos rašytame 1940 06 21, tokios žinios <...> *dabar jau rusų kariuomenė žygiuoja antrą dieną be pertraukos per Vabalninką į Latvijos parubežę, o čia ir valdžios permaina taip staigi, kad nepaisant dideliausio Jūsų išsiilgimo, noriu patarti, jeigu rastum saugesnį kelią vandeniu, persikelti į Ameriką, nes čia jau ir Vabalinke pagieža kunigams smarkiai kyla¹⁷.* Šis sveikinimas jau iš laisvos Lietuvos, išsiliuosavusios Tėvynės iš barbarų rankų. Džiaugsmo pilna krūtinė, laukiu tavęs atvažiuojančio į savo pastogę. Vabalininkas mažai tenukentėjo, beveik nieko¹⁸. Kaip brangenybę P. Jatulis išsaugojo motinos persiustus Tėvo per Pirmąjį pasaulinį karą 1914–1915 m. rašytus laiškus.

P. Jatulį ir istoriką prof. Z. Ivinskį siejo bendras tikslas – istorijos tyrinėjimai. Z. Ivinskis parašė bičiuliui daug laiškų, kuriuose – profesoriaus gyvenimas: kasdienybė, darbai ir sėkmės, nuotaikos, dažnos padėkos už labai reikalingas darbui archyvų dokumentų kopijų siuntas. *Mane labai pradžiugino faktas, kad jau turite <...> tris iki šiol nenaudotus ir nespausdintus dokumentus. O jie tokie reikšmingi tam kodeksui. Gal galima ir daugiau tokiu „aukso“ galiu rasti!!!!*

Archyve yra labai daug fotografijų. P. Jatulio jaunystės, studijų ir darbo Lietuvoje, téviškės nuotraukų nedaug, dešimtyse albumelių – lietuvių gyvenimas Australijoje, sutiki žmonės ir ap-

¹⁶ PUSDEŠRIS, P. Prel. Paulius Jatulis. *Tėviškės aidai*, 1977, vasario 12, p. 5.

¹⁷ JATULEVIČIENĖ, A. Laiškai P. Jatuliui [rankraštis]. 1940 06 21. VUB RS, f. 267.

¹⁸ JATULEVIČIENĖ, A. Laiškai P. Jatuliui [rankraštis]. 1941 06 30. VUB RS, f. 267.

¹⁹ IVINSKIS, Z. Laiškas P. Jatuliui [rankraštis]. 1968 09 25. VUB RS, f. 267.

lankytai kraštai. Įdomus kun. Alf. Bernatonio 1951 m. P. Jatuliui dovanotas albumas.²⁰ Nuotraukose – pasitraukusiuju iš Lietuvos gyvenimas: Heidenheimo stovyklos vaizdas, „bačkos“, kuriose gyveno lietuviai, lietuvių tautinio meno paroda Darmstadto stovykloje ir kitos.

Fonde be paties P. Jatulio dokumentų yra ir dar keletas kitų asmenų archyvų fragmentų. Tai – prelatų Jono Bičiūno, Klemensio Razmino, kanauninko, visuomenės veikėjo, teologijos daktaro Juozo Končiaus. Šiais metais fondą papildė kun. Aleksandro Lévanovo (1905–1978) dokumentai: asmens dokumentai, autobiografinė medžiaga, bendrosios retorikos paskaitų, skaitytų VDU Teologijos-filosofijos fakultete, konspektai, disertacija, darbai apie dvasininkų abstinenciją ir kt.

Paskutiniuosius gyvenimo metus P. Jatulis praleido Bad Woerishofene (Vokietija), eidamas vyskupo Antano Deksnio sekreto riaus pareigas, todėl P. Jatulio archyve yra dokumentų, kurie tarsi sudaro atskirą vyskupo A. Deksnio dokumentų rinkinį: daugiau kaip 130 asmenų laiškai (1994–1995) ir fotografijos.

A. Deksnys (1906–1999) gimė Rokiškio apskrityje, mokėsi Rokiškio *Saulės* gimnazijoje. Baigęs kunigų seminariją kunigavo Panevėžyje, Biržuose. Nuo 1936 m. studijavo Fribūro universitete, 1940 m. įgijo filosofijos daktaro laipsnį. Negalėdamas grįžti į Lietuvą 1941 m. išvyko į JAV. 1969 m. popiežius Jonas Paulius II nominavo prelatą Antaną Deksnį vyskupu ir paskyrė rūpintis Europos lietuvių katalikų sielovada. Tuomet vyskupas A. Deksnys persikėlė į Romą, o pagrindine gyvenimo vieta pasirinko Bad Woerishofeno miestą Bavarijoje.

P. Jatulio dokumentinė medžiaga, beje, kaip ir kitų, gauta netvarkyta ir neaprašyta, be jokių lydimujų dokumentų. Dabar ji aprašyta trumpais aprašais (autorius, pavadinimas, metai ir vieta, šifras). Visą fondą aprašyti detaliai – didelis ir kruopštus, įsigili-

²⁰ VUB RS, f. 267–2706.

nimo ir žinių reikalaujantis darbas, bet Lietuvos ir katalikų bažnyčios istorijos tyrinėtojams, mokslininkams vertingas istorinės medžiagos archyvas yra prieinamas.

Minėtini VUB RS yra saugomi Kazimiero Šaulio (1908–1993), šiandien mokslo žmonių vadinamo *unikaliu kupiškėnų tarmės tyréju*, vertingi darbai. Tai gimtosios Juodžiūnų tarmės tyrimų medžiaga (36 099 kortelės), sąsiuviniai, Juodžiūnų tarmės pirma dalis „Šaknys ir galūnės“, antro tomo medžiaga, susirašinėjimas tarmės tyrimų reikalais (iš viso 10 saugojimo vienetų, 1925–1992). VU prof. B. Stundžia straipsnyje, skirtame K. Šaulio 100-mečiui, paibrėžė, kad „*Juodžiūnų tarme*“ K. Šaulys išrašė savo vardą į mūsų tarmėtyrą ir apskritai į lituanistiką, o kaip lietuvis ir žmogus – į lietuvybės ir kilnių poelgių istoriją²¹. Medžiagos apie Panevėžio regioną yra bibliotekininkės, spaudos darbuotojos dr. Barboros Vileišytės ir dr. Kazio Bobelio asmens fonduose.

Visa VU bibliotekos rankraštyne saugoma medžiaga nėra vienodai reikšminga ir vertinga, kartais – vienpusiška. Kita vertus, vienas reikšmingas darbas kartais prilygsta visam archyvui. Iš įvairių Lietuvos regionų daugelyje pasaulio kraštų įsikūrė lietuviai stengėsi palaikyti ryšius, nepamiršo savo tėvynės, dirbo jos labui, ieškojo ir surado būdų ją garsinti ir rūpintis. Tą atspindi beveik kiekviename asmens fonde sukaupta dokumentinė medžiaga.

²¹ STUNDŽIA, B. Kazimieras Šaulys – unikalus kupiškėnų tarmės tyrėjas. *Gimtoji kalba*, 2008, nr. 1, p. 23.

ARCHIVES OF EMIGRANTS FROM PANEVĖŽYS REGION AT THE MANUSCRIPT DEPARTMENT OF THE VILNIUS UNIVERSITY LIBRARY

Nijolė Šulgienė

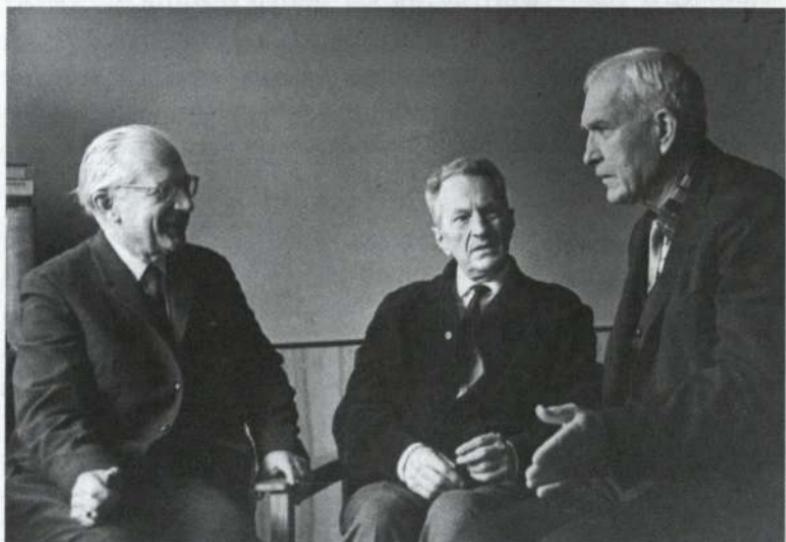
ABSTRACT

The article reviews the biographical facts and documentary heritage accumulated in the archives of Antanas Bimba, a publicist of the Lithuanian press in the USA, who was born in Rokiškis region at the beginning of the 20th century; Algirdas Julius Greimas, a French semiotician of Lithuanian descent, who spent some years of his childhood in Kupiškis; priest Paulius Jatulis, born in Vabalninkas, who went to Rome to study in 1939. A. Bimba, A.J. Greimas, their activities and works are better known to the researchers and the public, while Monsignor P. Jatulis is less known in Lithuania. The Manuscript Department of the VU Library keeps his archive, which is interesting and valuable. P. Jatulis's biography, his pastoral and scientific activities, reflected in the documents of his personal collection, are discussed in more detail. This archive, which has not been researched yet, needs attention from the fellow countrymen and those who are interested in the history of the Church. The archives of emigrants from Panevėžys region are a significant source of the history of Lithuania and the emigration.

Nijolė Šulgienė
Vilniaus universiteto biblioteka
Rankraščių skyrius
Universiteto g. 3
LT-01122 Vilnius
El. paštas: nijole.sulgiene@mb.vu.lt

Teologijos daktaras, istorikas, prelatas Paulius Jatulis. **VUB RS**

Antanas Bimba su prof. V. Falkenhanu ir kompozitoriumi B. Dvarionu. 1966 m.
VUB RS

IŠEIVIJOS ARCHYVAI VILNIAUS UNIVERSITETO
BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE (ALGIRDAS TITUS
ANTANAITIS, LEONARDAS DAMBRIŪNAS,
ALGIS MICKŪNAS)

Loreta Vinclovienė

Per ilgus sovietinio režimo metus išeivijos kultūrinė, literatūrinė, filosofinė mintis daliai Lietuvoje gyvenusių žmonių buvo jų atgavos ir pažinimo šaltinis. Literatūra tėvynę pasiekdavo per užsienio radio laidas, giminaičių ir bičiulių atsiuštus ar atvežtas knygas. Istorijos, filosofijos, grožinės literatūros ir poezijos knygos buvo dauginamos, platinamos ir skaitomos. Išeivijos kūrybinė energija jau tuomet įnešė savo dalį ir kūrė bendrą tautos išlikimo ir supratimo lauką. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, išeivijos kūrėjų archyvai grįžta į tėvynę, yra atviri ir studentams, ir mokslininkams. Vilniaus universiteto bibliotekoje, Rankraščių skyriuje saugomi ir šių triju iš Panevėžio krašto kilusių mokslo ir kultūros žmonių archyvai.

Pirmasis **Algirdas Titus Antanaitis** (1927–2003). Išeivijos literatūros istorikas, sekės ir spaudoje rašęs apie kiekvieną lietuviškos grožinės knygos pasirodymą išeivijos pasaulyje. Jo nuomone, jei lietuviškos veiklos *nebūtų, lietuvių egzistavimas išeivijoje seniai būtų išnykęs ir lietuviškų šeimų seniai nebūtų, ir susirišt su atbundenčia Lietuva galimybų būtų labai mažai*¹.

Gimęs Trakelių kaime, Naujamiesčio apylinkėje, lankė Kundrėnų, vėliau Naujamiesčio pradžios mokyklą, o nuo 1938 m. Panevėžio vyru gimnaziją. Anot A. T. Antanaičio, *tai buvo ryškiai jaunimo dominuojanamas miestas*².

¹ A. T. Antanaičio pasitraukimo į Vakarus istorija [rankraštis]. 1993. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau – *VUB RS*), f. 270–249.

² ANTANAITIS, A. T. Sentimentali kelionė į užvakarykštį Panevėžį. Prisiminimai [rankraštis]. 1998. *VUB RS*, f. 270–20.

1940–1941 mokslo metais už Lietuvos himno užvedimą buvo pašalintas iš Panevėžio gimnazijos ir mokési Kėdainiuose, bet kitais mokslo metais vėl grįžo į Panevėžį. Aktyviai dalyvavo „Meno kuopos“ veikloje, skaitydavo eiléraščius, noveles ir tuo metu rašyto romano „Vėjas ir jaunystė“ ištraukas. 1944 m. įstojo į generolo Plechavičiaus organizuotą vietinės rinktinės karo mokyklą Marijampolėje, po kelių savaičių pasitraukė į Vokietiją, 1949 m. į Ameriką. Rašė literatūrines apžvalgas „Naujienose“, „Margutuje“, „Metmenyse“. Vedė lietuvių radijo valandėles (1976–1988)³. Vienas iš „Akiračių“ įkūrėjų 1968 m. rengė skiltį „Atvirai kalbant“. Čia rašė apie Lietuvos rašytojų ir poetų kūrybą, apie jų pirmąsias knygas, literatūrinius renginius. Vadovavo satyros ir humoro teatro trupei „Antras kaimas“. Nuo 1989 m. bendradarbiavo „Knygnešyje“, skyrellyje „Anapus Atlanto“, 1994–1997 m. dėstė Kauno Vytauto Didžiojo universitete, 1995 m. Klaipėdos universitete⁴. 1992 m.⁵ išleistoje knygoje „Lietuvių egzodo literatūra, 1945–1990“ publikuojami A. T. Antanaičio apžvalginiai straipsniai. Drauge su A. Mickiene parengė knygą „Egzodo rašytojai: autobiografijos“ (1994). Sudarė išeivijos literatūros skaitinius mokykloms „Kaip grįžtančius namo paukščius“ (1997).

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugoma A. T. Antanaičio dokumentų kolekcija F 270, viso 347 saugojimo vienetai, apimantys 1907–2002 m. Atsiminimai siekia ir 1888 m. 1996 m. iš A. T. Antanaičio gavome satyros ir humoro teatro trupės „Antras kaimas“ dokumentus, vėliau fondas buvo pildomas A. T. Antanaičio atsiųstomis fotografijomis su jo paaškinimais ir aprašais, atsiminimais, paskaitų užrašais, straipsnių, apžvalgų, rengtų knygų variantais, pastabomis, laiškais, autobiografiniais duomenimis. Dalis medžiagos gauta iš Kauno, A. T. Antanaičio sesers šeimos: foto-

³ A. T. Antanaičio laiškas seserai [rankraštis]. 1983 12 21. VUB RS, f. 270–247.

⁴ A. T. Antanaičio laiškas dukterėčiai [rankraštis]. 1994 03 20. VUB RS, f. 270–248.

⁵ Leidimas pakartotas 1997 m.

grafijos, jo prašymu sesers Emilijos užrašyta brolio pasitraukimo į Vakarus istorija, keletas laiškų, kuriuose aprašomi išeivijos kultūriniai įvykiai, renginiai. Juose atispindi A. T. Antanaičio vertinimai ir svarbiausios nuostatos, Antanaičių šeimos istorija.

Kitas Panevėžio krašto lituanistas, kalbininkas, visuomenininkas **Leonardas Dambrauskas**, po 1945 m. – **Dambriūnas** (1906–1976) gimė Žižmiuose, Panevėžio rajone. Mokėsi Ramygaloje, 1927 m. baigė Ukmergės gimnaziją, 1934 m. – Vytauto Didžiojo universitetą, Humanitarinių mokslų fakultetą. Mokytojavo Kaune. 1936–1938 m. dirbo „Gimtosios kalbos“ redakcijoje, 1941–1944 m. dėstė Vytauto Didžiojo universitete.⁶ Artėjant rusų armijai, pasitraukė į Vokietiją. 1945–1949 m. mokytojavo lietuvių gimnazijoje Miunchene. Nuo 1949 m. gyveno JAV, dėstė Lituanistikos institute Filadelfijoje, Lituanistikos institute Niujorke, vasaromis – Fordhamo universitete. Dirbo „Amerikos balso“ radijuje. Parengė knygas: su Jokūbu Kaplanu vadovėli „Lietuvių kalbos gramatika: nelietuvių pradinėms mokykloms“ (Kaunas, 1937–1938, 4 dalys), „Lietuvių kalbos gramatika: sintaksė“ (1938), „Kalbos patarėjas“ (Kaunas, 1939), su Henriku Zimanu „Lietuvių kalba: skaitymai I klasei nelietuvių mokykloms“ (Kaunas, 1939), „Lietuvių kalbos sintaksė“ (Tübingen, 1946), „Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai“ (Boston, 1960). Kartu su Antanu Klimu ir Williams R. Schmalstiegu anglų kalba išleido leidinį „Introduction to modern Lithuanian“ (Brooklyn (N.Y.), 1966). 1993 m. išleistas penktas šios knygos leidimas. 1961–1968 m. L. Dambriūnas redagavo JAV atgaivintą žurnalą „Gimtoji kalba“, rašė lietuvių kalbos norminimo, lietuvių kalbos kultūros klausimais, buvo JAV ateitininkų federacijos tarybos narys⁷, Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) aktyvus narys.

Leonardo Dambriūno fondą F256 gavome 1994 m. iš tais pačiais metais Lietuvoje atgaivintos „Gimtosios kalbos“ (1971–1989 – „Mūsų kalba“) vyriausiojo redaktoriaus Aldono Pupkio.

⁶ *Lietuvių kalbos enciklopedija*. Vilnius, 1999, p. 137.

⁷ *JAV lietuvių*. T. 1. Vilnius, 1998, p. 219–220.

Redakcijai archyvą atvežė L. Dambriūno dukra Marija Šmitienė, gyvenanti Vokietijoje. Jos vyras Andrius Šmitas buvo L. Dambriūno mokinys Vasario 16-osios gimnazijoje. Fonde – 158 saugojimo vienetai dokumentų lietuvių, anglų, vokiečių, lenkų, rusų kalbomis. Dokumentai apima 1934–1975 m. Nemažai laiškų, liudijančių apie bendradarbių ratą, ryšius su kalbininkais JAV, Lietuvoje, Lenkijoje, Rusijoje. L. Dambriūno lituanistinių darbų rankrašciai, straipsniai išeivijoje leidžiamai lietuvių spaudai: recenzijos, kalbininkų sukakčių paminėjimai, bendradarbių veiklos apžvalgos (A. Salio, P. Skardžiaus, J. Balčikonio ir kt.), lingvistinių įvykių aprašymai, straipsniai apie lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektus, lietuvių rašytojų kalbą, pasirodžiusias lietuvių kalbos gramatikas (J. Otrembskio ir kt.), bendarinės lietuvių kalbos raidą, visuomenės kovą su kalbininkais.⁸ Saugoma medžiaga lietuvių kalbos kursams, 1964–1965 m. „Gimtosios kalbos“ turiniai, žodyniniai lapai. Matyti, kad L. Dambriūnas rūpinosi svetimos kalbos įtaka lietuvių kalbai, sprendé kalbininkų veiklos uždavinius tremtyje.

1933 m. rudenį netoli Kriklinių, Banionių vienkiemelyje (Pasvalio r.), gimė filosofas, fenomenologas **Algis Mickūnas**. Karo pabaigoje drauge su tėvais ir broliu pasitraukė į Vokietiją, apie 1949 m. – į JAV. Gyvena ir dirba JAV, yra Ohajo universiteto profesorius, kviečiamas skaityti paskaitų į garsiausius pasaulio universitetus. Aktyviai bendradarbiauja su Lietuvos mokslininkais. Jam suteiktas Klaipėdos universiteto garbės daktaro vardas. Mokslinius straipsnius dažniausiai spausdina anglų kalba, pagrindinį dėmesį skiria fenomenologijai ir egzistencializmui. Jis yra tarptautinės Civilizacijų lyginamųjų tyrimų tarybos, Fenomenologijos priešakinių tyrimų centro narys. Kartu su kitais Gvatemalos universitete įsteigė Globalizacijos studijų centrą.

⁸ DAMBRIŪNAS, Leonardas. Kova su kalbininkais [rankraštis]. 1970. VUB RS, f. 256–114.

Šešiolikmetis dalyvavo Korėjos kare, buvo sužeistas, gydësi Kyoto mieste Japonijoje. Tada ir susidomėjo Rytų kultūra.⁹ Vytauto Kavolio pakviestas, atvyko skaityti pranešimo į Santaros – Šviesos suvažiavimą. Taip vėl atrado ryšį su lietuviais, o 1993 m. – ir su Lietuva. 2004 m. drauge su Arūnu Sverdiolu apsilankė Vilniaus universiteto bibliotekos rankraštyne ir patikėjo saugoti savo archyvą. Šiuo metu Algio Mickūno fonde F289 yra 677 saugojimo vienetai, medžiaga apima 1977–2008 m. Pranešimai konferencijose: metinių E. Husserlio konferencijų pranešimai, Amerikos – Japonijos fenomenologinių konferencijų pranešimai, daugelio Amerikos, Europos, Japonijos ir kitų šalių mokslinkų fenomenologijos, hermeneutikos, semiotikos sričių pranešimai – Peter Stocking „Semiotika“, Mark E. Blum „Vakarietiško mąstymo logika“ ir kt. Straipsniai aktualiaisiais nūdienos pasaulio ir žmogaus gyvenimo realijų klausimais anglų, vokiečių, lietuvių kalbomis. Daugelyje straipsnių aptariami E. Husserlio, E. Finko, J. Derrida, M. Merleau-Ponty filosofiniai ieškojimai, kalbama apie lietuvių kilmés filosofą Alphonsą Lingį, apie A. J. Greimą, E. Leviną. Yra keletas A. Mickūno straipsnių ir pranešimų lietuvių kalba, kuriuose aptariami išeivijos ir Lietuvos kultūriniai santykiai¹⁰. Dokumentų kolekcijoje yra 1907 m. spaudinys, 1933 m. filosofo fenomenologo Edmundo Husserlio laiško kopijos, A. Mickūno mokymo programos.

Anot Algio Mickūno: *lietuvių kalba perteikia integralią filosofiją, kurioje dalykai derinasi, balansuoja, ir kurioje žmogus turi sam-pratą, savęs supratimą ir „susipratimą“. Supratimą patirto pasaulyje ir supratimą savęs tame pasaulyje*¹¹.

⁹ MICKŪNAS, Algis. Kartais atrodo, kad žmonėms kartais labiau norisi gyventi ant kelių, negu mirti ant kojų. Lietuvos radijo laidoje *Forumas* A. Mickūnų kalbina V. Savukynas. 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.atsi.lt>>.

¹⁰ MICKŪNAS, Algis. Dauglypė sąmonė [rankraštis]. 2005. VUB RS, f. 289–671.

¹¹ MICKŪNAS, Algis. Lietuviškai kalbant [rankraštis]. VUB RS, f. 289–189.

Lietuvė moteris yra lietuviško gyvenimo audėja. Jos ranka surenka rank-darbiuose, audiniuose, visą lietuvišką pasaulį: jos sau-lelėje atskleistus gėlynus, jos rugiuose glūdinčią žemės duonią, jos spalvas ir linų saujelėje baltintas drobes. Ji yra audėja, menininkė lietuviško pasaulio ir jame gimusio žmogaus dalios. Ir yra jaudusi ne tik spalvas, bet ir audimo dainų ritmus ir savo rankos gabumus. Nors lietuvė moteris audė šeimai, jos ranka, atrinkdama lino siūlus, laukų gėlynus, pasaulio spalvas ir ritmą, tyliai nešė vieną iš seniausių visos žmonijos pasaulio supratimų. Daugelyje senų tradicijų, dainius, žynys (*sage-saga*) buvo savo žmonių dalios audėjas. Jis žinojo tos audnos siūlus ir kad kiekvienas yra supintas su kitu, t. y. žmonės kaip pasaulio takai yra susiaudę. Pav. Ką gi mums, išeiviams, reikia veikti, atradus arba pažinus lietuvišką pasaulį, supratus jo paties kalbą.¹²

Vienas arba su bendraautoriais A. Mickūnas parašė 10 monografijų, paskelbė straipsnių įvairių pasaulio šalių moksliniuose žurnaluose ir skaitė pranešimus daugelyje tarptautinių konferencijų ir simpoziumų politinės filosofijos, technikos filosofijos, fenomenologijos, hermeneutikos, estetikos, civilizacinės komparatyvistikos tematika¹³. Daug straipsnių ir pranešimų parengė drauge su savo studentais. Profesorius bent kartą per metus lankosi Lietuvoje rengiamose konferencijose, skaito viešas paskaitas studentams. Šiuo metu Lietuvoje išleistos: A. Mickūno ir Davido Stewarto „Fenomenologinė filosofija“ (1994), „Visa aprėpianti dabartis: Algij Mickūnų kalbina Arūnas Sverdiolas“ (2004), „Pastovumas ir tékmė“ (2007), „Demokratija šiandien“ (2007). Keletas tekštų publikuota interneto tinklapiuose. Profesorius dalyvauja Lietuvos mokslininkų vykdomoje Kultūros, filosofijos ir meno

¹² MICKŪNAS, Algis. Lietuviškai kalbant. 2007. Prieiga per internetą: <<http://www.aruodai.lt>>.

¹³ Mokslo premijos užsienio lietuviams. Prieiga per internetą: <<http://neris.mii.lt/mt/straipsniai/200709/uzs.doc>>.

instituto Kultūrologijos ir civilizacinių komparatyvistikos programoje „Rytai – Vakarai: komparatyvistinės studijos“.

2007 m. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija Algimui Mickūnui paskyrė premiją už mokslo laimėjimus humanitarinių ir socialinių mokslų srityje. 2008 m. vasario 26 d. Lietuvos mokslų akademijos humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus susirinkime, akademiko A. Šliogerio siūlymu, JAV Ohajo universiteto profesorius Algimantas Mickūnas buvo iškeltas kandidatu į Lietuvos Mokslų akademijos užsienio narius (išrinktas 2008 m. kovo 18 d.). 2008 m. balandžio 21 d. Vilniaus universitete skaitė inauguracijos į Lietuvos MA narius paskaitą „Pastovumas ir kaita“.

*Filosofija yra pareiga klausti ir ieškoti tiesos (A. Mickūnas).*¹⁴

¹⁴ BAUMILIENĖ, Onutė. A. Mickūno paskaita Vilniaus S. Neries gimnazijoje: Lietuvių kalba dar galima suprasti jau dingstantį gamtos pasaulį. 2008 05 27. Prieiga per internetą: <<http://www.sneries.vilnius.lm.lt>>.

ARCHIVES OF EMIGRANTS AT THE MANUSCRIPT DEPARTMENT
OF THE VILNIUS UNIVERSITY LIBRARY (ALGIRDAS T. ANTANAITIS,
LEONARDAS DAMBRIŪNAS, ALGIS MICKŪNAS)

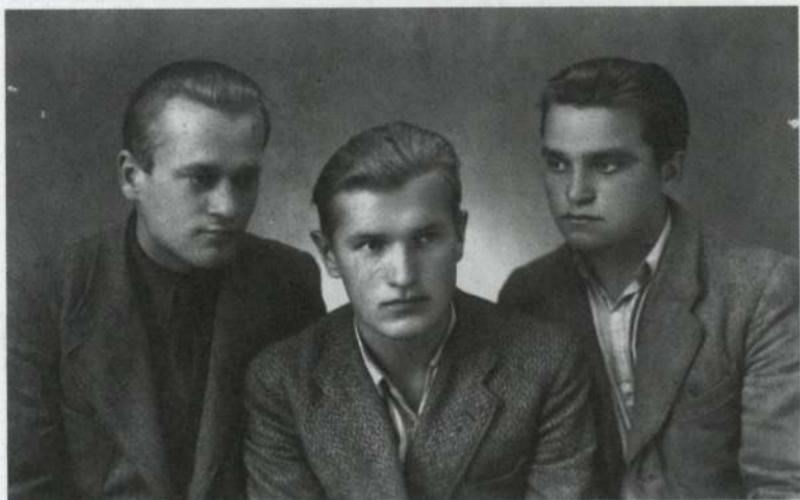
Loreta Vinclovienė

ABSTRACT

The Manuscript Department of the Vilnius University Library keeps archives of Algirdas Titus Antanaitis (1927–2003), historian of Lithuanian literature, reviewer; Leonardas Dambriūnas (1906–1976), specialist in Lithuanian philology, linguist, public figure; Algis Mickūnas (1933), philosopher, phenomenologist. Algirdas Titus Antanaitis was born in Trakeliai village, Naujamiestis district, he studied at Panevėžys Men's Gymnasium. Leonardas Dambriūnas was born in Žižmiai, Panevėžys district, studied in Ramygala, later in Ukmergė, graduated from Kaunas Vytautas Magnus University, Faculty of Humanities. Algis Mickūnas was born not far from Krikliniai, at the Banioniai farmstead, Pasvalys district.

The documents, preserved at the Manuscript Department of the Vilnius University Library, reflect their activities in the fields of literature, Lithuanian philology, culture, philosophy, their social activities, scientific achievements, ties with Lithuania.

Loreta Vinclovienė
Vilniaus universiteto biblioteka
Rankraščių skyrius
Universiteto g. 3
LT-01122 Vilnius
El. paštas: loreta.vincloviene@mb.vu.lt

Panevėžio gimnazijos klasės draugai: Alfonsas Pempė, Algirdas Titus Antanaitis, Aleksandras Mikšys. 1942/1943 m. *VUB RS*, f. 270–159.

Vinco Kudirkos gimimo šimtmečiui paminėti Komitetas. Iš kairės: Donatas Bielskus, Marius Katiliškis, Alicija Rugytė, Zigmas Dailidka, kun. Antanas Juška, Algirdas Titus Antanaitis, Teodoras Blinstrubas. Čikaga. 1958 m. *VUB RS*, f. 270–221.

Satyros ir humoro teatro trupė „Antras kaimas“ po spektaklio. Pirmas iš kairės Algirdas Titus Antanaitis. 1988 m. VUB RS, f. 270–232.

A. Pupkis, E. Dambriūnienė, M. Dambriūnaitė-Šmitienė, E. Jakaitienė 1993 m. rugpjūčio 10 d., priėmus „Gimtosios kalbos“ redakcijoje L. Dambriūno archyvą.
Fotografija iš A. Pupkio asmeninio archyvo.

BUVUSIŲ MOKINIŲ IR MOKYTOJŲ, 1944 M.
PASITRAUKUSIŲ Į VAKARUS, ARCHYVINĖ MEDŽIAGA
JUOZO BALČIKONIO GIMNAZIJOS ISTORIJOS
MUZIEJUJE

Vytautas Baliūnas

Panėvėžio Juozo Balčikonio gimnazijos istorijos muziejuje, įkurtame 1972 m., saugoma per 11000 eksponatų, susijusių su šios mokyklos ilgametė istorija (dokumentų, fotonuotraukų, buvusių mokytojų ir mokinį parašytų knygų, atsiminimų ir kt.). Apie buvusius mokytojus ir mokinius, 1944 m. pasitraukusius į Vakarus, sovietmečiu medžiagos buvo nedaug ir ji, dėl suprantamų priežasčių, nebuvo eksponuojama. Su jais tiesioginiai ryšiai beveik nebuvo palaikomi.

Baigiantis sovietmečiui ir prasidėjus taip vadinamai „pertvarai“, pirmieji gimnaziją „atrado“ Kanadoje gyvenantis 1931 m. absolventas ekonomistas Stasys Janušonis ir medicinos mokslų daktaras Rimvydas Sideravičius-Sidrys iš JAV. Pradžioje „žvalgybiniai“ laiškai buvo nedrąsūs, bendro pobūdžio. Vienas po kito bendraujančių laiškais ratas didėjo. Susilpnėjus cenzūrai, gimnazijos istorijos muziejų pasiekė pirmosios banderolės, siuntiniai su knygomis, žurnalų komplektais, nuotraukomis ir kita medžiaga. Pirmasis 1989 m. gimnaziją aplankė 1933 m. absolventas, Vakaruose išleistų lietuviškų vadovelių autorius, knygos „Panėvėžys“ (Chicago, 1963) redaktorius, autorius ir sudarytojas Juozas Masilionis iš Čikagos. Ir ne tuščiomis, o su labai vertingomis dovanomis – „Aušros“ ir „Varpo“ žurnalų fotografuotinių leidinių komplektais. 1990 m. rugsėjo mén. atvyko 1944 m. absolventas, publicistas, kritikas Algirdas Titus Antanaitis.

Koks buvo džiaugsmas iš Stasio Janušonio 1990 m. sulaukus pirmojo „Lietuvių enciklopedijos“ komplekto! O dabar buvusių

mokinį atsiųsti „Lietuvių enciklopedijos“ tomų yra gimnazijos bibliotekoje, istorijos, lietuvių kalbos kabinetuose, gimnazijos istorijos muziejuje. Vieną enciklopedijos komplektą padovanojome Rygos lietuvių gimnazijai. Tas pats S. Janušonis ne tik atsiuntė „National Geographic“ komplektus, bet keletą metų net prenumeravo šį prestižinį žurnalą gimnazijai.

Buvusius mokinius bei mokytojus, pasitraukusius iš Lietuvos ir gyvenančius įvairiose pasaulio šalyse, prisiminti savą gimnaziją paskatino užsienio lietuvių periodiniuose leidiniuose publikuotas kreipimasis „Atsiliepkite, Panevėžio gimnazistai!“ bei kiti rašiniai.¹ Šiandien gimnazijos istorijos muziejuje saugomi per keliolika metų surinkti būvusių mokytojų ir mokinį, 1944 m. pasitraukusiu iš Vakarus, įvairaus pobūdžio, turinio, gausumo ir istorinės vertės fondai.

DIPLOMATO STASIO ANTANO BAČKIO (1906 02 10-1999 11 11) FONDAS.

Po minėto kreipimosi į būvusius mokinius ir mokytojus, gyvenančius Vakaruose, vienas iš pirmųjų atsiliepė diplomatas Stasys Bačkis iš Prancūzijos, 1992 m. gegužės 18 d. parašė trumpą prisistatymo laišką:

Didžiai gerbiamasis,

kaip baigęs Panevėžio Vyrų gimnaziją 1925 m. priedo siunčiu šiek tiek informacijos apie save, radęs Jūsų pageidavimą, kad panevėžiečiai atsilieptų.

Jei Jūs norėsite kokių informacijų iš manęs, malonėkite pranešti. Atsiliepsi, kol gyvas esu, nes einu 87 metus.

Su geriausiais linkėjimais ir pagarba. S. Bačkis.²

¹ Spaustino Kanados *Tėviškės žiburiai* (1992, vasario 5; 1993, rugpjūčio 7; 1997, balandžio 27; gegužės 13; 1999, vasario 15), JAV *Lietuvių balsas* (1993, gegužės 13), *Dirva* (1994, vasario 10), *Laisvoji Lietuva* (1994, vasario 10), *Draugas* (2002, vasario 26, 2003, gegužės 9; 2004, vasario 7) ir kt.

² Stasio Antano Bačkio laiškas Vytautui Baliūnui [rankraštis]. 1992 05 18. *Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos Istorijos muziejus* (toliau – PGIM).

Dabar gimnazijos istorijos muziejuje yra nemažai medžiagos apie šį diplomatijos veteraną, atstovavusį nepriklausomai Lietuvai ilgus sovietinės ir hitlerinės okupacijų dešimtmečius. Jo fonde per septynis su puse bendravimo metų (nuo pirmojo laiško, rašyto 1992 m. gegužės 18 d. iki paskutiniojo – 1999 m. kovo 3 d.) susikaupė per 100 saugojimo vienetų įvairių dokumentų, kurie fonde suskirstyti į grupes:

Laiškai – 24 vnt. 3 laiškai, rašyti iš Prancūzijos, o likusieji – grįžus į Lietuvą iš Vilniaus.

Dokumentų kopijos – 20 vnt. Dokumentai, pasirašyti LR Užsienio reikalų ministro, vėliau diplomatijos šefo S. Lozoraičio, o taip pat atkurtos Nepriklausomos Lietuvos ministrų P. Gylio, A. Saudargo, A. Šleževičiaus, P. Klomo, JAV pareigūno T. J. Davis, JAV kongresmeno J. Brian Atvod, JAV Prezidento R. Reigano ir kitų.

Gyvenimo ir veiklos aprašymas, atsiminimai ir medžiaga apie buvusius mokytojus ir mokinius (originalai ir kopijos) – 26 vnt.

Diplomatas Stasys Antanas Bačkis publikacijoje – 47 vnt. Įvairi medžiaga apie dr. Stasių Antaną Bačkį užsienio ir Lietuvos laikraščiuose bei žurnaluose, kituose leidiniuose, kurių spektras labai platus.³

Nuotraukos – 15 vnt. Nuotraukose S. A. Bačkis su Popiežiumi Jonu Paulium II, JAV prezidentu R. Reiganu, generolu S. Raštikiu ir kitaais žymiais žmonėmis.

Kalbos, publikacijos – kalba „Amerikos balso“ radijuje „Lietuvos diplomatinių tarnyba 1940 06 15–1990 03 11. Ataskaita Lietuvos užsienio ministerijai“⁴; leidiniai „Lietuvos diplomatinių tarny-

³ Publikuota leidiniuose *Lietuviai*, *Lietuvių enciklopedija*, *Mūsų Lietuva*, *Draugas*, *Lietuvių dienos*, *Naujienos*, *Tėviškės žiburiai*, *Karys*, *Apžvalga*, *Kriuvė*, *Europos lietuvis*, *Kardas*, *Dienovidis*, *Logos*, *Diena*, *Katalikų pasaulis*, *Congressional Record – Senate*, *Tiesa*, *Lietuvos aidas*, *Panėvėžio savaitė*, *Panėvėžio balsas*, *Tėvynė*, *Kauno Tiesa*.

⁴ Mašinraštis. 1992 05 11, 67 lap. PGIM.

ba (1940 06 15–1990 03 11)“ (Vilnius, 1999), „Lietuvos Katalikų akademijos 60 metų sukaktis“ (Roma, 1987).

Fonde yra Vilniaus universiteto studento Lauryno Jonušausko bakalauro darbas „Stasio Antano Bačkio diplomatinių ir politinės veiklos“ (1996) su S. Bačkio autografu.

VAIKŲ RAŠYTOJOS VANDOS TOMAŠAUSKAITĖS-FRANKIENĖS-VAITKEVIČIENĖS (1909 02 02–2007 12 03) FONDAS.

1999 m. rugpjūjo pradžioje gimnaziją pasiekė netikėtas laiškas iš Floridos (JAV):

Gerbiamas p. Vytautai Baliūnai,

esu panevėžietė. Panevėžyje gimiau, augau ir mokiausi. 1928 m. baigiau Panevėžio Valstybinę gimnaziją, kurios direktoriumi buvo Lindė-Dobilas.

Tamstos parašytoje knygoje apie Panevėžio Juozo Balčikonio gimnaziją ir aš esu paminėta (391 p.).

Tolimoji jaunystės praeitis neišblėso iš mano atminties, vis ilgiuosi gimtinės ir mylimos tėvynės. Sulaukusi gilio senatvės nebepajėgiu aplankytį gimtajį kraštą. Graudu ir liūdna!

Iš profesijos esu mokytoja. Nuo pat ankstyvos jaunystės dirbau kūrybinį darbą. Susipažinimui siunci Tamstai savo pasakojimų knygą „Ąžuolo mirtis“, kurioje yra trumpas manęs apibūdinimas <...>.

Norėčiau visą savo kūrybinį kraitį nusiųsti į Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos archyvą, o kai kurios mano parašytos knygos vyresnio amžiaus jaunimui gal tiktų gimnazijos bibliotekai <...>.

Lauksiu Tamstos sutikimo. Malonai prašau atsiliepti.

Su pagarba. Tomašauskaitė.⁵

Gavusi patvirtinimą, kad gimnazijos istorijos muziejuje jos palikimas bus saugomas ir prieinamas visiems, besidomintiems jos kūryba, atsiuntė savo parašytas knygas, vaidinimų scenarius,

⁵ Vandas Tomašauskaitės-Frankienės-Vaitkevičienės laiškas Vytautui Baliūnui [rankraštis]. 1999 08 31. PGIM.

recenzijas, straipsnius apie ją, išsamią autobiografiją, nuotraukas ir kitą medžiagą.

Sovietmečiu Lietuvoje rašytoja buvo beveik nežinoma. Nei vienoje enciklopedijoje jos pavardė nebuvo paminėta. Bene pirmą kartą apie ją parašė vilniškis „Gimtasis kraštas“⁶ skiltyje „Užsienio lietuvių padangėje“: <...> JAV gyvenanti Vanda Frankienė-Vaitkevičienė jau anksčiau yra pasireiškusi vaikų literatūroje – išleidusi porą knygelių. Naujausia jos knyga – „Užburtos kanklės“ – yra skirta 8–13 metų amžiaus vaikams. Joje sudėta septyniolika suliteratūrintų pasakojimų – padavimų apie vietovardžių kilmę, senovės lietuvių pagonišką tikėjimą ir krikščionybę, apie kanklių ir tautinių drabužių atsiradimą.

„Lietuvių rašytojų sąvade“ jai buvo skirtos 7 eilutės.⁷ Tas pats tekstas pakartotas ir kitame tos pat knygos leidime.⁸ Labai kukli jos biografija pateikta ir „Lietuvių enciklopedijos“ 6-me tome.⁹

Būsimoji rašytoja gimė 1909 m. sausio 20 d. (vasario 2 d. pagal naujo stiliaus kalendorių) Panevėžyje, Smėlynėje prie šv. Petro ir Povilo bažnyčią¹⁰ Emilijos ir Petro (provizoriaus, Petrapilyje bergusio aukštuosius mokslus) Tomašauskų šeimoje. Vaikystė buvo nelengva. Pirmojo pasaulinio karo metu sudegė vaistinė, visas šeimos turtas. Tėvas mirė tesulaukęs 32 metų. Netrukus paskui jį Anapilin iškeliavo brolis Vaitiekus ir sesuo Kamilė. Motina su vienintele dukra Vanda apsigyveno senelio Juozo Gubavičiaus namuose Fromo Gužučio gatvėje.¹¹ Nors vargas ir nepritekliai beldési į duris, Vanda mokėsi gimnazijoje, žavėjosi J. Lindės-Dobilo literatūros pamokomis ir jo turiningomis paskaitomis, pirmuo-

⁶ 1971, gruodžio 2.

⁷ VANAGAS, Vytautas. *Lietuvių rašytojų sąvadas*. Vilnius, 1987, p. 241.

⁸ VANAGAS, Vytautas. *Lietuvių rašytojų sąvadas*. Vilnius, 1996, p. 280.

⁹ *Lietuvių enciklopedija*. T. 6. Bostonas, 1955, p. 379.

¹⁰ TOMAŠAUSKAITĖ-FRANKIENĖ-VAITKEVIČIENĖ, Vanda. Atsiminimai [rankraštis], p. 1. PGIM.

¹¹ Dabar Savanorių a. pietinė dalis. V.B.

sius kūrybinius bandymus skaitė „Meno kuopos“ susirinkimuose, dainavo M. Karkos vadovaujamame chore. Iš J. Lindės-Dobilo rankų 1928 m. gavusi brandos atestatą ir, neturėdama galimybės mokytis aukštojoje mokykloje, nusprendė ieškoti darbo ir taupyti pinigus mokslams. Net po 70 metų su karteliu prisimena pirmą nepasisekusį bandymą gauti darbą miesto savivaldybėje, kada į laisvą vietą miesto burmistras lenkas Tadas Chodakauskas priėmė ne ją, turinčią atestatą, o lenkaitę, vos baigusią lenkų gimnazijos keturias klases. *Po tos nesékmés padaviau praýmą Švietimo ministerijai ir gavau paskyrimą dirbtį becenzés mokytojos teisémis Biržų apskrities pradžios mokykloje¹²*, prisimena rašytoja pedagoginės veiklos pradžią 1928 m. 1931 m. išlaikiusi dvylika egzaminų mokytojo teisėms gauti, tapo pradinių klasių mokytoja ir buvo paskirta į geresnę mokyklą. Artėjant antrajai sovietinei okupacijai, 1944-aisiais, su vyru ir dukra Vida pasitraukė į Vakarus. Iki 1951 m. gyveno Vokietijoje anglų okupuotoje zonoje. *Gyvenome senose kareivinėse po dvi šeimas vienoje patalpoje. Maitinomės iš bendro katilo išvirtos liesos sriubos <...>. Buvome alkani ir suvargė <...>. Amerikiečių zonoje pabégeliai buvo gerai aprūpinti¹³ – 1999-aisiais rašytoje autobiografijoje prisimena Vanda.* Čia ji dirbo lietuviškoje pradinėje mokykloje be vadovėlių ir mokymo priemonių, mokinį saviveiklai rašė dramos veikaliukus. Atvykusi į JAV, apsistojo Čikagoje, kur jau buvo susitelkę nemažai lietuvių pabégelių. Atvykėlius globojo Bendras Amerikos Lietuvių Šalpos Fonda (BALF). Jau po savaitės dirbau vienoje maisto gaminimo įmonėje sunkų fizinių darbų.¹⁴ Nors su mokyklomis bendravo nuo pat atvykimo į JAV, tačiau tik po 21 metų, 1972-aisiais, pradėjo mokytojauti Čikagos Kristijono Donelaičio lituanistinėje mokykloje, kurioje 10 metų mokė pradinių klasių mokinius. Mirus vyru miškininkui Vladui Frankui, 1969 m. ištakėjo už linotipininko Kazimiero Vaitkevi-

¹² TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10.

¹³ TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10, p. 4.

¹⁴ TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10, p. 4.

čiaus, todėl jos kūriniai pasirašyti ne viena pavarde. Mirus vyrui K. Vaitkevičiui, 1990 m. išvyko pas dukrą Vidą Meilienę į Floridą. Ten praleido likusią gyvenimo dalį. Būdama brandaus amžiaus, dalyvavo Floridos lietuvių bendruomenės, Lietuvių klubo, Lietuvos dukterų ir Raštijos draugijų veikloje, raše apsakymus, noveles suaugusiems, skaitė kūrinius Lietuvių klube, kuriame sekmadieniais ir švenčių dienų pietums ir įvairiems renginiams susirinkdavo iki 300 lietuvių. Mirė 2007 m. gruodžio 3 d., nesulaukusi 99-ojo gimtadienio.

Rašytojos Vandas Tomašauskaitės-Frankienės-Vaitkevičienės kūrybinis kelias prasidėjo 1932 m., kai parašė *pirmąjį dviejų veiksmų vaidinimą vaikams „Našlaitės Kalėdos“*¹⁵. Nuo tada beveik kasmet rašydavo scenarius mokinį šventiniams pasirodymams. 1938 m. sukūrė pirmą *patriotinio turinio knygą „Trakų pilies pasakojimai“*¹⁶, kuri Švietimo ministerijos knygų tikrinimo komisijos buvo pripažinta tinkama mokyklų bibliotekoms ir atiduota spaudai. Deja, 1940 m. prasidėjus sovietinei okupacijai, jau atspausdintos knygos tiražas buvo sunaikintas ir nei autorės, nei mokyklų bibliotekų nepasiekė.

Pirmuosius sceninius kūrinius ir pirmąją knygą parašiusi Lietuvoje, V. Frankienė-Vaitkevičienė tą darbą tėsė ir pasitraukusi į Vakarus. JAV kuriantis lietuviškoms šeštadieninėms mokykloms, vaikų teatrams trūko vaikams tinkamų dramos veikalėlių. Aktoriaus ir režisieriaus Antano Rūko paskatinta, Vanda parašė keturių veiksmų tėvynės ilgesio pasaką „Karalaitė Teisutė“, kurią režisierius A. Rūkas 1952 m. pastatė Čikagos vaikų teatre.¹⁷ Su pasisekimu ji buvo suvaidinta net keletą kartų. Iš atsiųstos medžiagos matyti, kad lituanistinėse mokyklose įvairių švenčių progomis buvo panaudojami ir kiti vaikams skirti jos dramos kūrinėliai: „Gyvi žaisliukai“, „Vaikiukai-aviniukai“, „Už-

¹⁵ TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10, p. 2.

¹⁶ TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10, p. 3.

¹⁷ TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10, p. 6.

burtos gėlės“, „Stebuklų naktis“, „Rūstusis karalius“, „Piemenėliai“, „Tėvynės sakalai“ ir kt. Prašoma lituanistinių mokyklų mokytojų, Vanda po sunkių fizinio darbo valandų rašė scenarijus įvairiems proginiams renginiams. Tie mano kūriniai neturėjo literatūrinės vertės, bet buvo reikalingi ir tinkami lituanistinėms mokykloms, todėl paplito visose Amerikos lituanistinėse mokyklose.¹⁸ Apie juos byloja šilti atsiliepimai lietuviškoje periodikoje, autorės išsaugotos programos.

Gyvendama JAV V. Frankienė-Vaitkevičienė išleido 8 knygas: „Karalaitės Gintarės ilgesys“ (Chicago: Sūduva, 1957), „Vaidinimai dideliems ir mažiems“ (JAV LB Kultūros fondas, 1965)¹⁹, „Šoko-ladinis kiškelis“ (Chicago: Naujienos, 1970)²⁰, „Užburtos kanklės“ (Chicago: Laiškai lietuviams, 1971)²¹, „Du draugai“ (Chicago: JAV LB Švietimo taryba, 1976)²², „Pasakų pasaulis“ (Chicago: JAV LB Švietimo taryba, 1980)²³, „Ąžuolo mirtis“ (Chicago, 1991)²⁴ ir

¹⁸ TOMAŠAUSKAITĖ, išnaša 10, p. 6.

¹⁹ Pristatymą ir recenzijas spausdino *Naujienos* (1966, sausio 15), *Draugas* (1965).

²⁰ Pristatymą ir recenzijas spausdino *Draugas* (1970, lapkričio 21), *Eglutė* (1979, lapkritis-gruodis), *Naujienos* ir kt.

²¹ Pristatymą ir recenzijas spausdino *Naujienos* (1971, spalio 2), *Draugas* (1971, rugpjūčio 21, 28), *Gimtasis kraštas* (1971, gruodžio 2), *Dirva* (1971, gruodžio 8), *Tėviškės žiburiai* (1972, vasario 3).

²² Apdovanota Švietimo tarybos jaunimo literatūros premija. Pristatymą ir recenzijas spausdino *Draugas* (1975, lapkričio 26; 1976, rugpjūčio 14; rugsėjo 4, 23, 30; spalio 13, 14; 1977, sausio 15), *Aidai* (1977, vasario 5), *Tėviškės žiburiai* (1977, sausio 13), *Darbininkas* (1976, spalio 15), *Švietimo gairės* (1977, nr.1), *Pirmieji žingsniai* (1978, balandžio 1), *Laiškai lietuviams* (1977, nr. 6), *Aidai* (1977, nr. 3), *Moteris* (1977, nr. 5).

²³ Pristatymą ir recenzijas spausdino *Draugas* (1980, spalio 24, lapkričio 8; 1981 vasario 19), *Mūsų žinios* (1981 sausio 25), *Tėviškės žiburiai* (1981 kovo 5), *Akiračiai* (1980, lapkričio 8; 1981, balandis), *Moteris* (1981, nr. 6) ir kt.

²⁴ Leidinys mirusio vyro atminimui. Recenzijas ir pristatymą spausdino: *Pensininkas* (1992, kovo mėn.), *Ateitis* (1993, nr. 3), *Tėviškės žiburiai* (1992, kovo 10), *Draugas* (1993 vasario 18) ir kt.

skaitinius lituanistinių mokyklų antrajam skyriui „Spindulėlis“ (Chicago: Kristijono Donelaičio mokykla, 1973)²⁵.

Atsiųstuose periodiniuose leidiniuose nemaža jos rašinių – novelių, apsakymų vaikams ir suaugusiems: „Gimtinės miškelyje“, „Kūčių vakaro legenda“, „Danutės dovana“, „Kalėdinis apsakymėlis“, „Sąžiningas Tomukas“, „Strikutis Velykis“, „Velykų margučiai“, „Dievulis padėjo“, „Kalėdinė pasaka“, „Keturios laumės“, „Cimukas“, „Saulė Motule“, eiléraštis „Malda“, legenda „Karalaičio apsiaustas“, „Ažuolas ir rūtelė“, padavimas „Nemunas“, „Gydytojos Julijos paslaptis“, „Vėlinių vaiduoklis“, „Prarasta laimė“, „Mandagioji Rita“, „Balandžio sparnas“, „Briedžių skilties sueiga“, „Plėšriojo aro akys“, „Baltoji ir purpuro gėlė“²⁶.

Jos kūrinių pagrindiniai leitmotyvai – neįkyri didaktika, išplaukianti iš veikėjų elgesio ir susidariusių situacijų, mitologiniai, tautotyriniais pasakojimai apie tėvų ir senelių gimtinės Lietuvos senovę, papročius, apie pagarbą tėvams ir vyresniesiems. Recenzentai pažymi, kad jos kūrinių kalba paprasta, suprantama lietuviukams, silpnai kalbantiems lietuviškai.

Pati autorė apie savo kūrybą laiške rašė: *Mano visa kūryba pa-skirta jaunimui, nes man labai rūpéjo, kad išeivijoje nenutautėtų lietuviai vaikai. Sukūriau patriotinių pasakų, legendų, vaidinimų įvairiomis progoms. Parašiau septynias legendinio, patriotinio turinio knygas ir apysaką „Du draugai“ iš šiuolaikinio modernaus didmiesčio jaunimo gyvenimo, už kurią laimėjau JAV LB Švietimo tarybos jaunimo literatūros premiją*²⁷.

²⁵ Recenzijas spausdino *Naujienos* (1973, gruodžio 18) ir kt.

²⁶ Publikuota leidiniuose *Draugas* (1955 gruodžio 23; 1961 gruodžio 19; 1977, gruodis; 1994, gruodžio 22; 1996, rugsėjo 11; 1998, spalio 30, 31), *Eglutė* (1953, nr. 10; 1955, nr. 1; 1966, nr. 4, nr. 9; 1968, nr. 9, nr. 10), *Tėviškėlė* (1952; 1956, gegužė–birželis), *Skautų aidas* (1977, kovas), *Pensininkas* (1992, liepa–rugspjūtis), *Moteris* (1967, nr. 7, nr. 8; 1980, nr. 4); *Vainikas, kryžius, lelija*. Chicago, 1984, p. 184–194.

²⁷ Rankraštis. 2001 01 20. PGIM.

Iki darbo Kristijono Donelaičio lituanistinėje mokykloje V. Frankienė-Vaitkevičienė kūrinių rašymui skyrė laiką po sunkaus ir alinančio fizinio darbo valandų. Pristatydama knygą „Užburtos kanklės“ recenzentė S. Petersonienė rašė: *Kai nauja knyga išeina į mūsų lietuvišką pasaulį, reikėtų tą dieną atžymeti Didžiaja raide, o autorui suruošti knygos gimtadienį. Juk visos emigracijoje gimusios lietuviškos knygos daugelio autorų nemiegotų naktį, nuo poilsio nutrauktų valandų darbo vaisius. Ne vieną naktį, manau, prie savo kūdikio „Užburtos kanklės“ yra praleidusi ir Vanda Vaitkevičienė²⁸.*

Už savo kūrinius V. Frankienė-Vaitkevičienė ne vieną kartą buvo apdovanota Lietuvių bendruomenės ir kitų organizacijų premijomis.

Gimnazijos istorijos muziejus šiuo metu galbūt yra vienintelė vieta, kur saugoma visa medžiaga apie buvusią gimnazijos mokinę, vaikų rašytoją Vandą Tomašauskaitę-Frankienę-Vaitkevičienę. Tai pilniausias asmeninis archyvas gimnazijos istorijos muziejuje. Jos fonde per 200 saugojimo vienetų įvairių dokumentų:

Jos parašytos knygos (8 vnt.).

Illiustracijos knygoms (originalai, 34 vnt.).

Įvairūs laiškai bei kiti rankraščiai: autobiografija, atsiminimai apie mokyklinius metus, įvairių asmenų jai rašyti laiškai, jos laiškai gimnazijos istorijos muziejaus vadovui (39 vnt.).

Nuotraukos: portretinės ir grupinės, spektaklių pagal jos scenarius įvairose mokyklose (36 vnt.).

Spektaklių programos (8 vnt.).

Įvairūs periodiniai leidiniai, kuriuose publikuoti jos apsakymai, novelės (18 vnt.), knygų recenzijos, informacija apie spektaklius pagal jos parengtus dramos veikalėlius (69 vnt.) ir kita medžiaga.

²⁸ Naujienos, 1971, spalio 2.

Paskutinėje siuntoje įdėtas rankraštis – lyg savotiškas Testamentas: *Šį kūrybinį palikimą dovanoju Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazijos istorijos muziejui. Vanda Tomašauskaitė-Frankienė-Vaitkevičienė.*²⁹

2000 m. sausio 19 d. gimnazijos istorijos muziejuje vyko jos 91-ojo gimtadienio minėjimas ir muziejui atsiųsto jos archyvo pristatymas. Dalyvavo rašytojos giminaičiai iš Vilniaus (prof. Vytautas Maknys, dr. Evaldas Palšaitis), gimnazijos mokytojai, mokiniai, panevėžiečiai. V. Frankienė-Vaitkevičienė nudžiugino išsamūs straipsniai apie ją JAV dienraštyje „Draugas“³⁰ bei mūsų miesto laikraštyje „Panevėžio balsas“.

Bendravimas laiškais su rašytoja tęsėsi iki jos mirties 2007 m.
JAV LIETUVIŲ VISUOMENĖS IR SKAUTŲ VEIKĖJO ZENONO DUČMANO (g. 1923 04 24) FONDAS.

Gimnazijoje Z. Dučmanas mokėsi iki 1944 m., vėliau pasitraukė į Vakarus. Gyveno Vokietijoje. Aktyviai dalyvavo skautų veikloje. Nuo 1949 m. gyvena JAV. Ilgus metus vadovavo Klyvlendo lietuvių namams. Pirmą kartą gimnazijoje lankėsi 1992 m. Nuo to laiko beveik kas antri metai atvyksta į gimnaziją. Gimnazijos muziejui atsiuntė atsiminimų, daug įvairių knygų ir kitos medžiagos. Renka ir siunčia JAV, Kanados ir kituose lietuviškuose periodiniuose leidiniuose spaustintus straipsnius, kuriuose minima Panevėžio gimnazija, jos mokytojai ir mokiniai. Jo fondo medžiaga gimnazijos istorijos muziejuje suskirstyta į grupes:

Laiškai, atsiminimai ir informacinė medžiaga. Tai atsiminimai, jų nuotrupos apie mokymąsi ir skautišką veiklą gimnazijoje, gyvenimą Vokietijoje, Lietuviai namų statybą Klyvlende ir vadovavimą jų veiklai net kelis dešimtmečius. Pateikia daug buvusių mokiniių ir mokytojų adresų, įvairios informacijos apie jų likimus, gyvenimą ir veiklą Vakaruose. Labai vertingas ir unikalas, dide-

²⁹ Rankraštis. 1999 11 05. PGIM.

³⁰ 2000, vasario 26.

lės apimties jo „Karo metų dienoraštis“ – originalas ir iššifruotas tekstas su paaškinimais.³¹

Z. Dučmano surinkta periodiniuose leidiniuose spausdinta medžiaga, kurioje minima Panevėžio gimnazija, jos mokytojai ir mokiniai. Tai straipsniai ir kita informacija, rasta įvairiuose užsienio periodiniuose leidiniuose.³² Straipsniuose – vertinga informacinių medžiaga apie 56 buvusius mokytojus ir mokinius (jų veikla, rašiniai, nekrologai ir kt.): apie pulkininką Joną Andrašiūną (1), publicistą Algirdą Titų Antanaitį (4), žurnalistą ir rašytoją Petrą Babicką (2), kalbininką Joną Balį (1), Panevėžiečių klubo pirmyninką Petrą Beinarauską (2), rašytoją Vladą Būtėną-Ramojų (2), teisininką ir visuomenės veikėją Domą Cesevičių (8), brigados generolą Joną Černių (1), visuomenės ir politikos veikėją Adolfą Domaševičių-Damušį (17), poetą Joną Graičiūną (1), kunigą, istoriką Paulių Jatulį (1), žurnalistą Juozą Keliuotį (1), skautų ir visuomenės veikėją Vytautą Majauską (1), pedagogą, vadovėlių ir knygų autorių Juozą Masilionį (1), pirmajį Lietuvos kariuomenės kapelioną kun. Juozą Meškauską (1), rašytoją Juozą Petrulį (1), publicistą ir lietuviškų radijo laidų vedėją Petrą Petrutį (35), dailininką Povilą Puziną (2), rašytoją Bronių Railą (1), kompozitorių ir vargonininką Stasių Sližį (1), skautų veikėją Apoloniją Blynaitę-Šenbergienę (3), generolą Praną Tamošauską (1), JAV lietuvių respublikonų partijos pirmininką Joną Urboną (23), skulptorių Juozą Zikarą (1), dailininką Antaną Žalkauską (3), dailininką Kazimierą Žoromskį (2), straipsniai apie Juozo Balčikonio gimnaziją, jos istorijos muziejų (9) ir kt.

³¹ Apie jį 2005 04 20 skaitytas pranešimas Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje vykusioje konferencijoje *Rankraštinis paveldas Lietuvos kultūroje ir istorinėje atmintyje*.

³² Publikavo *Draugas* – 96 publikacijos, *Dirva* – 33, *Tėviškės žiburiai* – 12, *Darbininkas* – 4, *Amerikos lietuvis* – 3, *Lietuvių balsas* – 2, *Pasaulio lietuvis*, *Laisvoji Lietuva* ir *Lietuvos rytas* – po 1. Iš viso – per 150 publikacijų.

Medžiaga Skautų organizacijos istorijai. Vokietijoje perkeltųjų stovyklose atsikūrusios skautų organizacijos leidiniai, susirinkimų protokolai, Vokietijoje siūta skautų tunto vėliava, įvairi literatūra ir kita medžiaga.

Ivairios knygos, išleistos JAV XX a. pradžioje. Reti leidiniai: „Selingenstadto lietuvių tremtinių stovyklos metraštis“ (Selingenstadtas, 1949), „Clevelando Lietuvių namai“ (Cleveland, 1978), XX a. pradžioje JAV išleistos Mato Grigonio knygelės ir kt.

Nuotraukos. Jose įamžinti buvę gimnazistai ir jų veikla Lietuvoje bei Vakaruose.

Laiškai, atsiminimai.

PEDAGOGO, JAV LIETUVIŲ VISUOMENĖS VEIKĖJO JUOZO MASILIONIO (1914 03 07–2000 12 16) FONDAS.

Juozas Masilionis 1933 m. baigė Panevėžio gimnaziją. Dalyvavo „Meno kuopos“ veikloje, 1932–1933 m. buvo kuopos valdybos pirmininkas. 1940 m. Vilniaus universitete įgijęs lietuvių kalbos mokytojo specialybę, mokytojavo Joniškyje. 1944 m. pasitraukė į Vakarus, gyveno Vokietijoje, o nuo 1949 m. – JAV. Čikagoje ilgus metus vadovavo aukštesniajai lituanistinei mokyklai, buvo vienas iš Panevėžiečių klubo steigėjų ir vadovų. Parašė lietuvių kalbos ir literatūros vadovelių bei kitų knygų, bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje.

Su gimnazija pradėjo bendrauti Sajūdžio metais. 1989 m. lankydamas Lietuvą, gimnazijos istorijos muziejui paliko pirmąsias dovanas. Prasidėjęs bendravimas tęsėsi iki jo mirties 2000 m.

Jo archyve gimnazijos istorijos muziejuje per 60 saugojimo vienetų dokumentų:

J. Masilionio parengtos bei įvairios knygos. Fotografiutinio leidinio „Lietuvių tautos praeitis“ tomai, skirti „Aušros“ šimto metų sukakčiai paminėti (Chicago, 1983)³³ bei penkios šio leidinio knygos, skirtos „Varpui“ (Chicago, 1989), J. Masilionio pa-

³³ Vieną leidinį gimnazijos istorijos muziejus padovanojo Ustronės knygnešių muziejui.

rengti vadovėliai įvairių klasių moksleiviams „Lietuvių literatūra“ (Chicago, 1970; Chicago, 1977; Chicago, 1978), vadovėlis lietuviams, norintiems išmokti tėvų ar senelių kalbą „Easy Way to Lithuanian“ (Chicago, 1990), „Lietuvių liaudies šokių šventė 1996“ (Chicago, 1996), „Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje“ (Chicago, 2000)³⁴, „Panevėžiečių klubas: 25 m. veiklos apžvalga“ (Chicago, 1981), „Panevėžys“ (Chicago, 1963).

Čikagos lituanistinės mokyklos metraščiai. Muziejuje yra 29 knygos – 1961–1990 m.

Straipsniai. Periodiniuose leidiniuose spausdinti J. Masilionio straipsniai tautinio auklėjimo ir kitomis temomis. „Tautiniu bei religiniu klausimu besirūpinant“³⁵, „Varpo“ šimtmetį švenčiant“³⁶, „Susitikimai su J. Linde-Dobiliu“³⁷, o taip pat bene pirmasis didesnis jo rašinys „Panevėžio valdžios gimnazijos „Meno kuopos“ istorija“, per dešimtmečius išsaugotas nuo laiko pageltusiuose „Panevėžio balso“ 1932 m. gegužės 22 d. puslapiuose.

Muziejuje saugomas jo *nuotraukos*, o taip pat *leidiniai* ir *publikacijos apie jį* įvairiuose leidiniuose: K. Ambraso sudaryta knyga „Bük bitelė...: Amerikos pedagogo Juozo Masilionio gyvenimo kelias, rašinai ir veikla“ (Vilnius, 2004); straipsniai periodikoje „Pasikalbėjimas su ČALM³⁸ direktoriu“, „Kad jaunimas Lietuvą pažintų ir pamiltų“, „Lietuviškojo švietimo darbščioji bitelė – a. a. Juozas Masilionis ir knyga apie jį“³⁹.

³⁴ J. Masilionio pageidavimu po 1 egzempliorių perduota Panevėžio vyskupui J. Preikšui bei Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešajai bibliotekai.

³⁵ *Laiškai lietuviams*, 2000, nr. 9.

³⁶ *Pasaulio lietuvis*, 1989, nr. 12.

³⁷ *Mūsų Vytis*, 1971, nr. 1.

³⁸ Čikagos aukštėsnioji lituanistinė mokykla.

³⁹ Publikuota: *Pasaulio lietuvis*, 1981, nr. 5; 1992, nr. 2; *Draugas*, 2004, gegužės 13 ir kt.

KOMPOZITORIAUS, VARGONININKO IR CHORŲ VADOVO STASIO SLIŽIO (g. 1918 11 20) FONDAS.

Panevėžio valstybinę berniukų gimnaziją Stasys Sližys baigė 1938 m. Meilę muzikai pažadino muzikos mokytojas Mykolas Karka. Baigės gimnaziją ir mokytojų kursus, mokytojavo Panevėžio ir Ukmurgės pradinėse mokyklose. 1944 m. pasitraukė į Vakarus. Pedagoginį darbą tėsė Vokietijoje. 1950 m. atvykės į JAV, baigė aukštąją sėskaitybos mokyklą ir duoną pelnę dirbdamas Fordo įmonėse. Detroito konservatorijoje įgijo muzikologo ir vokalinės muzikos pedagogo diplomus, o Mičigano universitete tobulino chorvedybos žinias. Dirbo lituanistinėse mokyklose, vadovavo net keliems pasauleiniams chorams, su kuriais dalyvavo Kanados ir JAV lietuvių dainų šventėse. Nuo 1970 m. vadovauja Detroito Šv. Petro lietuvių parapijos chorams.

Stasys Sližys Tarybinėse Lietuvos enciklopedijose neminimas. Apie jo kultūrinę visuomeninę veiklą enciklopediniame žinyne „Pasaulio lietuvių chorvedžiai“⁴⁰ rašoma: *Buvo 1971 4-osios JAV ir Kanados lietuvių dainų šventės Čikagoje vaikų jungtinio choro dirigentas, 1978 5-osios analogiškos dainų šventės Toronte repertuaro komisijos narys, Detroito Lietuvių mokytojų draugijos sekretorius, parapijos komiteto narys, ir liturginės muzikos komisijos pirmyninkas, Lietuvių žurnalistų sąjungos Detroito skyriaus sekretorius, Amerikos lietuvių muzikų sąjungos vicepirmininkas, Vargonininkų sąjungos narys, nuo 1987 žurnalo „Muzikos žinios“ redaktorius. Paskelbė straipsnių įvairiaisiais muzikos klausimais „Muzikos žiniose“, „Drauge“ ir „Žurnaliste“. Parengė lituanistinių mokyklų aštuntam skyriui „Lietuvių kalbos pratimus“ (1966) ir giesmyną „Viešpatie, išklausyk“.* Apie jį rašoma ir kituose leidiniuose.⁴¹ Stasys Sližys

⁴⁰ ZUBRICKAS, Boleslovas. *Pasaulio lietuvių chorvedžiai*. Vilnius, 1999, p. 568.

⁴¹ *Lietuviai muzikai Vakaruose: Žilevičiaus vardynas*. Stickney, 1999, p. 223-224.; Stasys Sližys: *lietuvis muzikas tautinėje bendruomenėje*. Detroitas, 1980.; *Šv. Antano lietuvių R. K. parapija*. Detroitas, 1995.

sukūrė, harmonizavo per 100 giesmių ir dainų, sudarė giesmyną „Viešpatie, išklausykl“ (Detroitas, 1985), kuriame 28 jo giesmės ir kiti kūriniai. Knijoje „Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje“ publikuotas jo straipsnis „Aušros“ lituanistinės pradžios mokyklos Detroite⁴².

Bendravimas su S. Sližiu prasidėjo 1966 m. pradžioje. Nuo tada gimnazijos istorijos muziejui jis atsiuntė nemažai medžiagos apie save, kuri buvo publikuota leidiniuose „Lietuvių dienos“, „Karys“, „Draugas“ (16 straipsnių). Saugomi jo laiškai, rašyti nuo 1996 m., jo atsiusta medžiaga apie buvusius gimnazijos mokinius, publikuota JAV periodiniuose leidiniuose.

JAV SKAUTŲ VEIKĖJO PETRO MULEVIČIAUS-MOLIO (g. 1924 02 11) FONDAS.

Gimnazijoje P. Mulevičius-Molis mokėsi iki 1944 m. Aktyviai dalyvavo skautų organizacijos veikloje. 1944-aisiais pasitraukė į Vakarus. Gyvena JAV. Daug metų ir energijos skyrė ir skiria lietuviškai skautijai ne tik JAV, bet ir kitose valstybėse. Jo fonde – JAV išleistos knygos skautijos tema, renginių programos, ženkleliai, suvenyriniai leidiniai, skautų renginių nuotraukų rinkinys, „Skautų aid“ komplektai ir kita medžiaga. Kas antri metai lankosi gimnazijoje, užprenumeruoja „Skautų aidą“, materialiai remia gimnazijos skautus.

OSKARO LIUDVIGO (1886 05 31–1945 02 23) FONDAS.

O. Liudvigas 1925–1940 m. gimnazijoje dėstė vokiečių kalbą. Direktoraijant J. Lindei-Dobilui, 1927–1935 m. buvo gimnazijos inspektorius (dabartine kalba – direktoriaus pavaduotojas). Pirmosios sovietinės okupacijos metais, 1941-ujų pavasarį, su šeima repatrijavo į Vokietiją. Karo metais buvo Vermachto karininkas. Kadangi be vokiečių kalbos dar mokėjo rusų ir lietuvių kalbas, dirbo vertėju. Prasidėjus vokiečių okupacijai, lankėsi Panevėžyje. Baigiantis karui, 1945 m. vasario 23 d., žuvo Lenkijoje.

⁴² Lietuviškasis švietimas Šiaurės Amerikoje. Chicago, 2000, p. 425–430.

2007 m. rugpjūčio mėn. jo dukra Ingrida Šelenger, atvykusi aplankytį savo gimtojo miesto, dovanojo retas ir vertingas gimnazijos ir miesto XX a. trečiojo bei ketvirtojo dešimtmečio nuotraukas iš O. Liudvigo albumo: 1928 m. abiturientų vinjetę, grupinės mokinių ir mokytojų fotografijas, gimnazijos bibliotekos, medelių sodinimo šventės, tradicinių išvykų į Berčiūnų pušyną, 1934 m. dainų šventės gimnazijos kieme, prezidento Antano Smetonos viešnagės Panevėžyje 1932 m., jūros skautų parodos gimnazijos sporto salėje (nugriauta 1965 m.) ir kitas nuotraukas. O. Liudvigo dukra atsiuntė bibliografine retenybe tapusio Vokietijoje taip vadinamose Perkeltyjų stovyklose leisto žurnalo „Žingsniai“ 1947–1948 m. numerius, kuriuos leido ir redagavo buvę Panevėžio gimnazijos mokytojai Antanas Kasperavičius ir direktorius Petras Būtėnas.

STASIO JANUŠONIO (g. 1911 01 01) FONDAS.

S. Janušonis gimnaziją baigė 1931 m. Jo fonde – iš Kanados rašyti laiškai, atsiminimai, Kanadoje ir JAV leistos lietuviškos knygos, žurnalo „Karys“ nepilni komplektai ir kita medžiaga. Originalūs bendraklasio Volfo Valenburgerio iš Vokietijos jam „rašyti“ laiškai – garso kasetės su įkalbėtais atsiminimų tekstais.

LEONOBALTUŠAUSKO-BALTUŠIO (19260220–2005 10 08) FONDAS.

Jis gimnazijoje mokėsi iki 1944 m. Fonde – šūsnis jo atsiųstų „Tėviškės žiburių“ ir kitų laikraščių bei žurnalų, kuriuose publikuoti jo straipsniai. Klaipėdos universiteto dėstytoja muzikologė Danutė Petrauskaitė, surinkusi tuos rašinius, išleido juos atskira knyga „Žurnaliniė XX amžiaus mozaika“ (Klaipėda, 2007). Deja, autorius nesulaukė šios knygos pasiromė.

GEDIMINO (1927 06 22–2005 07 12) ir VYTAUTO (g. 1924 02 11) PATUPŲ fonde – įdomūs atsiminimai iš gimnazijos laikų ir Australijos, pluoštas nuotraukų, įvairios knygos ir kita medžiaga.

RIMVYDAS SIDERAVIČIUS-SIDRYS (g. 1922 04 12) gimnaziją baigė 1940 m., gimnazijos istorijos muziejui atsiuntė labai

vertingus atsiminimus apie jį mokiusius 26 gimnazijos mokytojus, autografuotas knygas, kelionių po pasaulio šalis skaidrių kolekciją ir kt. Panevėžio kraštotoyros muziejui padovanojo iš kelionių po Afriką ir kitas pietų šalis surinktą liaudies meno dirbinių kolekciją, Kaunui – Motiejaus Valančiaus, o Vilniui – „Motinystės“ skulptūras.

PILYPAS ŽUKAUSKAS-NARUTIS (g. 1920 05 26) gimnaziją baigė 1938 m., buvo lietuvių tautos įkaitas Štuthofo koncentracijos stovykloje, gyvena JAV. Gimnazijos istorijos muziejui saugoti perdavė laikraščio „Darbininkas“ komplektus (1956–1969 m.), savo atsiminimų knygą apie 1941 m. birželio mėn. sukilių Kauņe „Tautos sukilimas“ (Oak Lawn, 1994), atsiminimus apie mokytišių gimnazijoje, visuomeninę veiklą ir kitą medžiagą.

HALINOS DIDŽIULYTĖS-MOŠINSKIENĖS (1911 02 19–2004 04 21), gimnaziją baigusios 1928 m., fonde – per ilgus dešimtmečius išsaugoti gimnazistiško dienoraščio puslapiai, atsiminimai apie rašytoją, žurnalistą Petrą Babicką ir kitus.

Turtingesni ar kuklesni minėtų ir kitų buvusių mokinį bei mokytojų (Kazimiero Barausko-Barėno, Vlado Būtėno-Ramojaus, Uršulės Balčiūnaitės-Opanavičienės ir kitų) archyvinės medžiagos rinkiniai, saugomi gimnazijos istorijos muziejuje, turi ne tik pažintinę, bet ir istorinę vertę. Jais naudojasi mokiniai, mokytojai, studentai, mokslininkai – tie, kuriuos domina gimnazijos, švietimo istorija, žmonių likimai, nulemti tragiškų mūsų tautai XX-ojo amžiaus vidurio įvykių.

Deja, pasitraukusiujų į Vakarus gretos pastebimai retėja, mažėja ir atsiunčiamos medžiagos siuntiniai. Džiaugiamės, kad pavysko ši bei tą sulesioti, o tuo pačiu ir išsaugoti ateinančioms kartoms, nes jų vaikai, o tuo labiau vaikaičiai ne visada domisi tėvų ir senelių „senais popieriais“.

ARCHIVES OF THE FORMER STUDENTS, WHO EMIGRATED TO
THE WEST IN 1944, IN THE FUNDS OF THE HISTORY MUSEUM OF
PANEVĖŽYS JUOZAS BALČIKONIS GYMNASIUM

Vytautas Baliūnas

ABSTRACT

Founded in 1972, the History Museum of Panevėžys Juozas Balčikonis Gymnasium holds more than 11000 exhibits (documents, photographs, books written by former teachers and students, reminiscences, etc.) that reflect the history of the school, which marked the 280th anniversary in 2007. After the restoration of Lithuanian independence, it became possible to communicate with students and teachers, who had retreated to the West in 1944 from the approaching Soviet occupation. A lot of the former teachers and students responded after we had addressed to the Lithuanian newspapers in the USA and Canada. To the History Museum of the Gymnasium were added documents about their activities and life, spent in the West for five decades. There were brought or sent reminiscences, documents, photographs, books and other archival material. Children's writer Vanda Tamošauskaitė-Frankienė-Vaitkevičienė entrusted to the Museum her archive (books, publications in the periodicals, reviews, etc.). The Museum also keeps archives of the diplomat Stasys Bačkis, public figure Zenonas Dučmanas, teacher Juozas Masilionis, composer and choirmaster Stasys Sližys, Scoutmaster Petras Mulevičius-Molis, former Gymnasium inspector Oskaras Liudvigas, former prisoner of the concentration camp at Stutthof Pilypas Žukauskas-Narutis, and others. These documents are of great educational and historic value.

Vytautas Baliūnas

Panėvėžio Juozo Balčikonio gimnazija

Respublikos g. 47

LT-35170 Panėvėžys

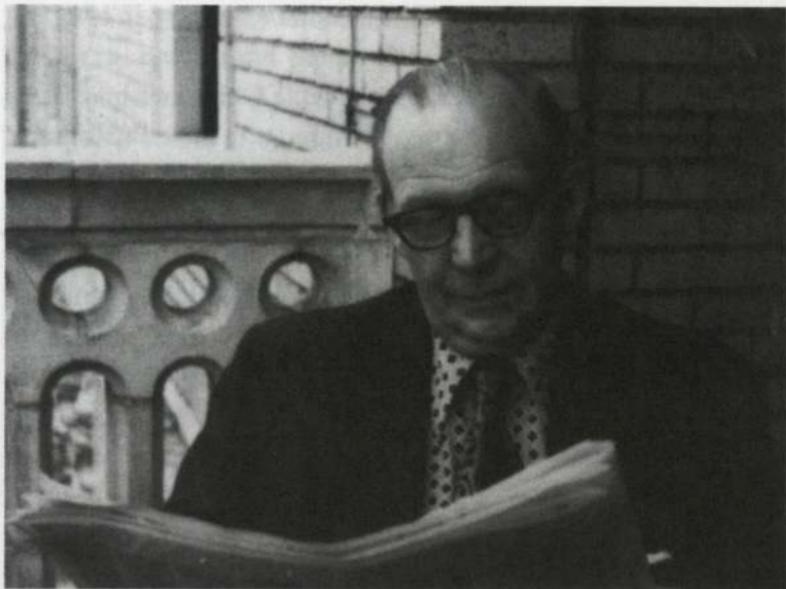
El. paštas: rastine@jbg.panevezys.lm.lt

Šiame metu
muziejuje
yra eksponuojamas
daugiau nei
1000 eksponatų.
Muziejaus
lėlietinių
objektų
katalogas
yra įsigubintas
internetuose.

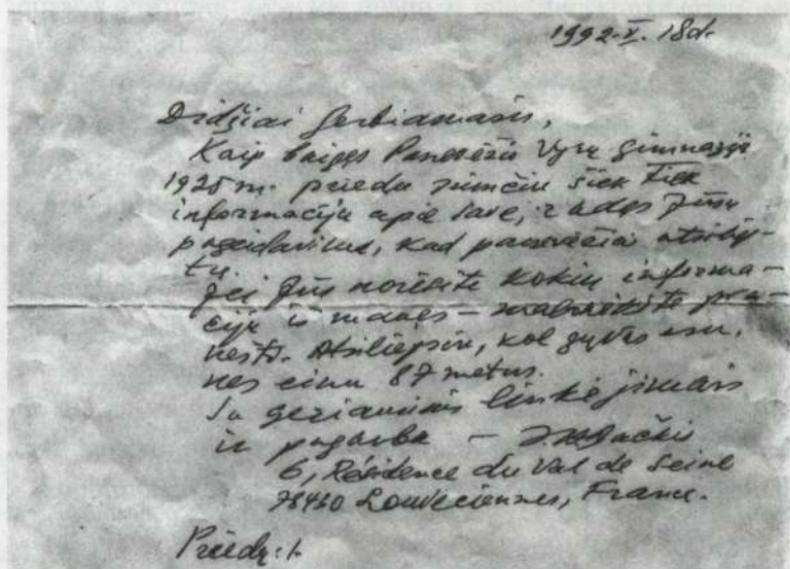
Vaikų rašytoja Vanda
Tomašauskaitė-Frankienė-
Vaitkevičienė. PGIM

Skautų veikėjas Petras Molis gimnazijos istorijos muziejuje. PGIM

Diplomas A. S. Bačkis. PGIM

A. S. Bačkio pirmojo laiško faksimilė. PGIM

BERNARDO BRAZDŽIONIO MEMORALINĖS BIBLIOTEKOS KNYGOS

Reda Rėklytė

Maironio lietuvių literatūros muziejaus Bernardo Brazdžionio rinkinio skyriuje saugoma nuotrauka su Bern. Brazdžionio paaiškinimu: *B. B.¹ su Marium Katiliškiu savo darbo kambarį prie knygų lentynos.* Čia matyti tik pusė knygų, vienas kambario kampas. Palikęs Lietuvoje, Kaune, savo surinktą didžiulę grožinės literatūros biblioteką, kurioje buvo beveik pilnas lietuvių poezijos leidinių komplektas, per pasaulį keliaudamas, dažnai ant nugaros nešdamas savo knygelių bagažą, B. B. vėl susirinko kelių tūkstančių knygyną, kur yra daugumas lietuviškųjų tremties knygų, taip pat periodikos komplektai ir anglų, vokiečių, prancūzų poezijos antologijos...

Neaišku, kada Brazdžionis įsigijo pirmąsias knygas (jų buvo ir poeto tévų namuose), tačiau apie 1940 m. jis jau turėjo gausią biblioteką. Jurgis Jankus rašė, kad tarpukaryje lankydamas Brazdžionių namuose Kaune, Žaliakalnyje, stebėjosi turimų knygų gausa: *Tada jėjau į jo darbo kambarį ir išsižiojau: kambarį nebuvo sienų, vien knygos. Nuo grindų ligi pat lubų. Kai aš žiopsojau ir mėginau spėti, kaip jis galėjo sukrapštyti joms tiek pinigo, Bernardas traukinėjo iš lentynų po knygą, vartė, rodė, pasakojo. Vienos buvo mūsų pačių senienos, niekur nebegaunamos, surastos kur antikvariatuose, ar kur kitur atsitiktinai užtiktos, kitos užsienietiškos, branginamos dėl turinio ar dėl ypatingai skoningo apdorojimo.²*

¹ BRAZDŽIONIS, Bernardas.

² JANKUS, J. Apie knygas ir apie žmogų: Bernardo Brazdžionio 75 metų su-kakčiai. *Draugas*, 1982, vasario 6.

1944 m. vasarą traukdamasis iš Lietuvos beveik visas savo knygas Bern. Brazdžionis paliko Kaune. Apie jų likimą kalbėdamas su Leonu Peleckiu-Kaktavičium jis pasakė: *Aišku, visos knygos, rankraščiai, visas asmeninis archyvas sunaikintas. Tai man neįkainojamas nuostolis <...> ir jo jau nėra ko nei minėti, nei apgailėti. Kaimynai pasakoja, kad, atėję į butą, nauji gyventojai šaltą žiemą knygomis ir popieriais pasišildė.*³

Antrają biblioteką Bern. Brazdžionis pradėjo kaupti gyvendamas Vokietijoje. Archyve⁴ yra Perkeltų asmenų tarnybos (pranc. *Service des Personnes Deplacées*) patvirtintas sąrašas knygų ir daiktų, kuriuos Brazdžionių šeima vežési iš Vokietijos į JAV. Šešių lapų dokumento pirmuosiuose penkiuose lapuose – knygų ir spaudos sąrašas (275 pavadinimai).

Gyvendamas JAV Bern. Brazdžionis toliau kaupė biblioteką. J. Jankus rašė: *Kai atvyko į Jungtines Amerikos Valstybes ir įsikūrė Bostonė, reikalai pakrypo į gerąjį pusę. Čionykščiuose knygynuose ir knygų kataloguose Bernardas pasijuto kaip tyrinėtojas, patekęs į menkai teištirtą kraštą. Čia ir knygos jau vėl pradėjo kauptis; jau galėjo mėginti tenkinti tą savo troškulį, nors ir nebuvo lengva, nes reikėjo ir patiems kurtis, o ir augantis atžalynas⁵ reikalavo savo dalias, bet juodu su Aldona⁶ kažin kaip mokėjo visiems sutekti.*

<...> Kai 1979 metų rudenį teko būti Los Angeles, Bernardas mus <...> nusivežė į Vistą⁷ parodyti, kur juodu su Aldona susisuko sau gūžtą <...>. ...kai užsukome į Bernardo darbo kambarį, ir vėl išsižiojau, gal net labiau, negu aną sykį Kaune. Jis vėl buvo beveik toks pat, kaip anas, paliktas Žaliajame kalne. Lentynos, lentynos ir

³ PELECKIS-KAKTAVIČIUS, L. *Baltas lapas – lyg altorius: gyvenimas, likimas, kūryba*. Klaipėda, 1995, p. 32.

⁴ *Bernardo Brazdžionio rinkinys Maironio lietuvių literatūros muziejuje* (toliau – *MLLM BBR*).

⁵ Brazdžionių šeimoje augo trys vaikai: Algis (g. 1935), Dalius (g. 1937), Saulė (g. 1943).

⁶ Bern. Brazdžionio žmona Aldona Brazdžionienė.

⁷ Miestas JAV Kalifornijos valstijoje.

knygos, knygos. Lyg norėdamas, kad neatgaučiau kvapo, dar nuvedė garažo šone atitvertan kambarin, pavadintam klėtele, su tokiom pat lentynom ir tokia pat gausybe knygų...⁸

Po Brazdžionio mirties⁹ visas jo archyvas (kartu ir gausi biblioteka) atkeliavo į Maironio lietuvių literatūros muziejų Kaune. Čia saugomos 5482 Bern. Brazdžioniui priklausiusios knygos.

Poetui knygas dovanodavo rašytojai, bičiuliai, vaikai ir vaikaičiai. Iš Lietuvos, Vokietijos ir Švedijos jas siūsdavo draugai, pažystami ir giminaičiai.

Kaupdamas ir skaitydamas knygas, Bern. Brazdžionis didžiausią dėmesį skyrė lietuvių literatūrai, ypač poezijai. Laiške Aleksandrai Dagelienei jis rašė: <...> skaitau ir aš beletristiką, bet vis jau pirmiau griebiuos už poezijos, kuri nepasakyčiau, kad „arčiau širdies“, bet gal visai širdyje. Tačiau ir j beletristiką nenumoju ranka ir lygiai domiuosi. Nesergu prozofobia, bet poezomanija tai gal šiek tiek ir „sergu“. Vienas skaitau ir jai tik apakau, kas tame pasauly dedas, kas naujo, kas gero /ar negero/, kokie vyrauja motyvai, kaip klostosi formos reikalai ir kokie termitai įsimetę į lietuviško Parnaso pašiūres. Tatai stebiu iš pačių knygų, iš kritikos etc.¹⁰ Daugiau nei 3700 poeto bibliotekos knygų yra lietuvių autorų Lietuvoje ir išeivijoje išleisti grožiniai kūriniai ir literatūros kritikos leidiniai. Daugiausia – pokarinė ir šiuolaikinė literatūra. Nebuvo lietuvių literatūros autorų, kuriems Brazdžionis nebūtų atradęs vietas savo bibliotekoje. Lentynose greta rikiavosi Antano Gustaičio ir Aleksandro Gudaičio-Guzevičiaus, Anatolijaus Kairio ir Kosto Korsako, Kosto Kubilinsko ir Algimanto Mackaus, Vinco Krėvės ir Gintaro Patacko, Salomėjos Nėries ir Kosto Ostrausko bei kitų autorų knygos.

Muziejuje saugomoje Bern. Brazdžionio memorialinėje bibliotekoje yra beveik visos jo paties knygos – 128 vienetai 46 skirtin-

⁸ JANKUS, išnaša 2.

⁹ Bern. Brazdžionis mirė 2002 m. liepos 11 d. Los Andžele.

¹⁰ Bern. Brazdžionio laiškas Aleksandrai Dagelienei [rankraštis]. 1971 11 8–9. MLLM BBR.

gi pavadinimai lietuvių ir lenkų kalbomis, pakartotinės laidos. Kai kurios yra su autoriaus taisymais¹¹, autoriaus¹² ir numeruoti¹³ egzemplioriai. Knygose „Svetimi kalnai“¹⁴, „Ženklai ir stebuklai“¹⁵ ir „Kunigaikščių miestas“¹⁶ yra: įklijos L. T., Bendruomenės Švietimo Valdybos literatūros premijų skyrimo komisijos narių įrašas ir autografai, „Sakalo“ bendrovės 1936 m. literatūros premijos ir 1939 metų Valstybinės lietuvių literatūros premijos laureato diplomai.

Ypatinga vieta bibliotekoje skirta Maironiui. Sukaupta 14 pavadinimų, 51 vienetas knygų, kurios išleistos 1895–1995 m. Bern. Brazdžionis surinko 16 „Pavasario balsų“ laidų. Ypač reta septintoji¹⁷, išleista 1940 m. Lietuvoje. Bolševikų cenzūra spausdinti šios knygos neleido. Atspausta ir įrišta išliko, kaip teigia Bern. Brazdžionis¹⁸, tik 10 egzempliorių. Idomi ir dvylitkoji laida.¹⁹ Apie ją Brazdžionis raše: *XII laida – 1944 metais. Iš vokiečių valdžios gautas leidimas išleisti kariams. Bombarduojant Weimarą, subombarduota spaustuvė ir visas „Pavasario Balsų“ rinkinys. Liko*

¹¹ NEMUNĖLIS, Vytė. *Mažujų pasaulis*. Kaunas: L. K. Blaivybės D-ja, 1931. 50 p. MLLM BBR, 32; BRAZDŽIONIS, Bern. *Per pasaulį keliauja žmogus*. Fellbach: Lux, 1949. [1] 448 p. MLLM BBR, 49.

¹² NEMUNĖLIS, Vytė. *Mažujų dienos*. Los Angeles: Ateitininkų sendraugiai, 1984. 207 p. MLLM BBR, 30.

¹³ BRAZDŽIONIS, Bern. *Didžioji kryžkelė*. Chicago: Terra, 1953. [1], 111 p. 2, 3, 10 egz. MLLM BBR, 12–14; BRAZDŽIONIS, Bern. *Vilčių valtys*. Kaunas: Atmintis, 1995. [1], 18 p. 4 egz. MLLM BBR, 91; BRAZDŽIONIS, Bern. *Šia-pus ir anapus mūsų laiko*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1997. 147 p. 35, 47 egz. MLLM BBR, 70, 71.

¹⁴ BRAZDŽIONIS, Bern. *Svetimi kalnai*. Tübingen: A. Urbonas, 1945. 190 p. MLLM BBR, 65.

¹⁵ BRAZDŽIONIS, Bern. *Ženklai ir stebuklai*. Kaunas: Sakalas, 1936. 94 p. MLLM BBR, 93.

¹⁶ BRAZDŽIONIS, Bern. *Kunigaikščių miestas*. Kaunas: Sakalas, 1940. 126 p. MLLM BBR, 21.

¹⁷ Pagal Bern. Brazdžionio numeraciją.

¹⁸ Bern. Brazdžionio mašinraštis. MLLM BBR.

¹⁹ Pagal Bern. Brazdžionio numeraciją.

*tik korektūrų lapeliai.*²⁰ Paieškojusi Lietuvos integralios bibliotekų informacijos sistemos (LIBIS) suvestiniame kataloge²¹, sužinojau, kad ši knyga yra tik Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje ir Bern. Brazdžionio memorialinėje bibliotekoje Maironio lietuvių literatūros muziejuje.

Bern. Brazdžionis rūpestingai skaičiavo ir tikrino „Pavasario balsų“ laidas: beveik į kiekvieną knygą įdėti mašinraščio lapeliai su trumpu tos laidos aprašu. Pavyzdžiu, apie 1947 m. Valstybinės grožinės literatūros leidyklos išleistą laidą rašė: <...> *Tai labiausiai suniokota „Pavasario balsų“ laida*²². Pačiose knygose Brazdžionis rašė pastabas, lygino įvairias laidas, pažymėdavo praleistas ar pakieistas strofas, žodžius, kablelius.

Kitų tautų grožinė literatūra Bern. Brazdžionį domino mažiau. Jo bibliotekoje yra tik 793 užsienio grožinės literatūros ir kritikos knygos. Iš jų apie 300 knygų anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis.

Beveik visos knygos vokiečių kalba išleistos Vokietijoje 1944–1949 m. Didžioji jų dalis – įvairių tautų poezijos antologijos. Manau, kad šias knygas Bern. Brazdžionis pirko gyvendamas Vokietijoje ir jomis malšino savo nepasotinamą skaitymo alkį. Daugelyje jų yra pastabų. Patikrinusi LIBIS suvestiniame kataloge, ištikinau, kad Lietuvoje beveik visos šios knygos yra tik Maironio lietuvių literatūros muziejuje.²³

Kitokia yra knygų anglų kalba atsiradimo Bern. Brazdžionio bibliotekoje istorija. Kaip jau minėjau, poetas visą gyvenimą labiausiai domėjos, kas darosi *lietuviško Parnaso pašiūrėse*. Gyvendamas JAV jis turėjo pakankamai lietuviškų knygų: lengvai gaudavo išeivijoje išleistąsias, o iš Lietuvos į Brazdžionių namus keliavo siuntiniai

²⁰ Bern. Brazdžionio mašinraštis. *MLLM BBR*.

²¹ Prieiga per internetą: <<http://www.libis.lt/lt/welcome.html>>. Šaltinis tikrintas 2008 m. balandžio 22 d.

²² Bern. Brazdžionio mašinraštis. *MLLM BBR*.

²³ Prieiga per internetą: <<http://www.libis.lt/lt/welcome.html>>. Šaltinis tikrintas 2008 m. balandžio 22 d.

su ten išėjusiomis. Šios knygos ir tapo poeto bibliotekos pagrindu. Knygų anglų kalba Brazdžionis beveik nepirkdavo: didžioji jų dalis yra su dedikacijomis. Poetui šias knygas (poezijos antologijas, žodynus, apžvalgas, amerikiečių poetų kūrybą) dovaningo draugai, vaikai. Pats Brazdžionis, ieškodamas žmonai gimtadienio dovanos, taip pat toli nesidairė: padovanajo Nostradamo pranašystes²⁴ su dedikacija:

Aldonélei –

Nostradamus

*

*Pasauly buvo daug dalykų,
Ko nesuprato mūsų mamos,
Per amžius nieko neįvyko
Ko nepasakė Nostradamus*

*Neužrašys smėly Mojavos
Mokslo seismografai išsamūs,
Nejaus nei žmonės, nei agavos
Ko nepasakė Nostradamus.*

*Ar laimė lems kelionę ilgą,
Ar trumpą-kumpą, būkim ramūs,
Nesudrebės kely né smilga,
Jei nepasakė Nostradamus.*

*Giedokit, tat, vaikai Europos,
Linksmai Laus Deo et Lau damus –
Dar neištiko katastrofos,
Jei nepasakė Nostradamus!*

Bernardus Prophanus

88.7.11

²⁴ The Prophecies of Nostradamus. New York: Avenel Books, 1979. 90 p. MLLM BBR, 3910.

Kitos Bern. Brazdžionio bibliotekos knygos atskleidžia, kokie platūs ir gilūs buvo poeto interesai. Joje yra filosofijos, religijos, istorijos, dailės, kalbotyros, tautosakos knygų, įvairių enciklopedijų lietuvių, anglų ir vokiečių kalbomis.

Labai įvairi Bern. Brazdžionio memorialinės bibliotekos knygų tematika: yra maldynų (Pvz.: „Knyga giesmių arba Kanticzkos: Senej par Motiejū Valanczauski Žemaiczių Vyskupa parveizēta yr iszduota“ (Tilžėje, 1919), yra ir „Leninas lietuvių literatūroje“ (Vilnius: Vaga, 1970).

Seniausia knyga yra „Schillers Werke.1 Band.“ (Stuttgart und Leipzig, 1877.)²⁵, kurią Bern. Brazdžioniui dovanovo Alė ir Edmundas Arbai. Knygoje yra dedikacija: *Su širdingais linkėjimais Poetui / Bernardui Brazdžioniui / savo buvimu pasauly / mums žiemas pavertusiam pavasariais, / ūkanas – vilties ir grožio saule. / Alė ir Edmundas / 1963 m. vasario 2 d. / Poeto B. Gimimo Diena. / Los Angeles, Calif.*

Paskutinės knygos į Brazdžionio biblioteką atkeliao 2002 m. Viena jų yra Vlado Bražiūno „lémeiléméileilé“²⁶ su autoriaus dedikacija: *Mielajam / Bernardui Brazdžioniui, – / Tvirtinu didelę nuoširdžią / meilę, sveikinu – nors vėluodamas / (kad leidykla vėlavo...). / Gražiausių dienų ir metų! – Vladas B. / Vilnius, 2002.III.26.*

Labai skirtingo dydžio yra Bern. Brazdžionio bibliotekos knygos. Didžiausia – „Dailiųjų menų klubo metraštis. 1956–2000 m.“²⁷ Mažiausios – Vilniaus Užtupo 1994–1999 m. išleista serija miniatiūrinė knygelių apie lietuvius lakūnus.

Retoje bibliotekoje rasime tokią knygą, kokia yra Bern. Brazdžionio bibliotekoje saugoma Edvardo Gudavičiaus „Lietuvos

²⁵ MLLM BBR, 3702.

²⁶ BRAZIŪNAS, V. *lémeiléméileilé*. Vilnius: Vaga, 2002. [2], 142 p. ISBN 5-415-01621-X. MLLM BBR, 466.

²⁷ *Dailiųjų menų klubo metraštis*. Vilnius: Lietuvių tauta, 2002. MLLM BBR, 4860.

istorija²⁸. Jos prieštituliniam lape yra du spaudai: *Leidžiama platinti [leidyklos direktoriaus parašas] 1999 m. 11 mėn. 12 d.* ir *Atspausdintas tiražas atitinka spaudai pasirašytam egzemplioriui 1999 m. 11 mėn. 11 d.* [spaustuvės direktoriaus parašas].

Beveik ketvirtadalis bibliotekos knygų yra su autografais. Savo knygas Bern. Brazdžioniui dedikavo rašytojai, vertėjai, draugai ir artimieji. Dedikacijas galima grupuoti į dedikacijas – komplimentus (*Gerbiamam Bernardui Brazdžioniui, pavydēdamas kūrybingumo ir energijos. Al. Mikuta*²⁹) ir dedikacijas, skirtas įvykiams atminti (*Mielam Bernardui Brazdžioniui / „Vidurdienio sodų“ išleidimo ir / vardinių atžymėjimo proga. / Dailiųjų Menų Klubas / Los Angeles / 1961. V. 20*³⁰).

Kai kurios dedikacijos atskleidžia visą ilgą knygos kelionę iki Brazdžionio bibliotekos lentynė. Viena tokiai yra „Balys Srunga mūsų atsiminimuose“³¹. Šis egzempliorius pateko į knygos sudarytojos ir leidėjos Vandas Daugirdaitės-Sruogienės namų rūsi ir ten „iškentė“ potvynį. Vėliau ši knyga, V. Daugirdaitės-Sruogienės valia, papuolė į Gustaičių namus Bostone, iš kurių „keliavo“ į Brazdžionių namus jau „pasipuošusi“ dedikacija:

*Brangiam Bičiuliui
Bernardui Brazdžioniui,
su Aldonėlės parama sulaukusiam
Garbingo Amžiaus.*

²⁸ GUDAVIČIUS, E. *Lietuvos istorija. Nuo seniausių laikų iki 1569 metų*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Akademinio skautų sąjūdžio Vyduno fondas Čikagoje, 1999, t. 1. [1], 662 p. ISBN 9986-39-112-1. MLLM BBR, 4152.

²⁹ MIKUTA, A. *Juodasis pėstininkas*. Kaunas: Žurn. „Nemunas“ leidyb. grupė, 1998. 147 p. ISBN 9986-411-25-4. MLLM BBR, 1815.

³⁰ Sonette der Völker. Heidelberg: Drei Brücken Verlag, 1954. 468 p. MLLM BBR, 4095.

³¹ Balys Srunga mūsų atsiminimuose. Chicago, 1974. 552 p. MLLM BBR, 2466.

*Teikis priimti šį Balį Sruogą,
 Kurs Vabalninkan mėgino plaukti,
 Idant primintų šlovingą progą,
 Ko Pats po amžių gali sulaukti:
 Kai gal Biržiškos, laikus atkasę,
 Suras ir Tavo likimo plaustą –
 Šlapiuos lapeliuos liepsningą dvasią,
 I kraičio pundą kietai suspaustą;
 Kai įsiskaitę ten žodij šventą
 Ir skirtą priešui grėsmingą posmą,
 Kas išmastyta, kas išgyventa
 Ir ko nežinom ir nežinosma,
 Sušuks: „O panie! Mes amžini:
 Nežūsta siela net vandenį!“*

Antanas Gustaitis

Su šv. Aleksandra³²

Brazdžionio Metai,

Vasario 2 d.

Bern. Brazdžionis nebuvo pasyvus ir abejingas skaitytojas. Jo knygose gausu pastabų, replikų, braukymų, šauktukų, klaustukų. Ypač jautrus jis buvo biografiniams netikslumams (gausu pastabų Vytauto Vanago „Lietuvių rašytojų sąvado“ abiejuose leidimuose³³), sovietinės ideologijos iškreiptiems faktams, o ir mažiau reikšmingi netikslumai nelikdavo jo nepastebėti.

I kai kurias knygas Bern. Brazdžionis buvo prikaišiojės spalvotų lapelių su pastabomis ir replikomis, o kartais ir eileraščiais, kurių sukūrimą inspiravo perskaityta mintis, frazė ar žodis. Kar-

³² A. Gustaičio žmona Aleksandra Gustaitienė.

³³ VANAGAS, V. *Lietuvių rašytojų sąvadas*. Vilnius: Vaga, 1987. [1], 471 p. MLLM BBR, 2790; VANAGAS, V. *Lietuvių rašytojų sąvadas*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996. [1], 652 p. ISBN 9986-39-004-4. MLLM BBR, 2791.

tais poetas tiesiog neatpažįstamai „perkurdavo“ jį sudominusius kitų poetų eilėraščius.

Poetas ne tik rūpestingai kaupė savo biblioteką, bet ir nemažiau rūpestingai saugojo nuo išsibarstymo: žymėjo specialiu spaudu, klijavo ekslibrisus.

Džiaugėsi Brazdžionis ir kitų gražiais ekslibrisais, kuriuos jam dovanodavo autoriai. Jurgai Ivanauskaitėi jis rašė:

Jurgai Ivanauskaitėi

Gavau ex librj: prispausta

Ingrida Korsakaitė –

Ne tik priraše knygą daug,

Bet dar daugiau priskaitė.

Knyga prispaudus ir mane,

Prisipažinsiu, laiko

Ir nebe daugel kam kitam

Aš beturiu jau laiko.

Naujaisiais linkite man daug

Svaiginančiujų skrydžių,

O aš, deja, nebeskraidau,

Tik skraidantiems pavydžiu.

Bandysiu kilt kiek ir kitais

(Nors, bus nelengva) metais,

Kai tenka tenkintis tikтай

Besparniais automatais.

Jauna kolege, Jums linkiu

Pralenkt vaikus mėnulio

Su devalvuotom tuštumom

Nuo nulio iki nulio.

*Ne baimę, drąsqą šių dienų
Linkiu išsiauginti,
Nuo nevilties, kaip nuo mirties
Senus jaunuolius ginti.*

Bernardas Brazdžionis.³⁴

³⁴ Bern. Brazdžionio rankraštis, *MLLM BBR*.

BOOKS OF BERNARDAS BRAZDŽIONIS'S MEMORIAL LIBRARY

Reda Rėklytė

ABSTRACT

Maironis Lithuanian Literature Museum preserves 5482 books of Bernardas Brazdžionis's Memorial library. Bernardas Brazdžionis started collecting his library when he lived in Lithuania, but he lost almost the whole of his collection retreating to the West in 1944. The greater part of the library, preserved at the Museum, was collected by the writer when he lived in the USA.

While collecting and reading books, Bernardas Brazdžionis devoted his attention to the Lithuanian literature, especially poetry. More than 3700 books of fiction and literary criticism are by Lithuanian authors published in Lithuania and abroad. There are almost all books by Bernardas Brazdžionis. An exceptional place in this collection is devoted to Maironis. Bernardas Brazdžionis was less interested in the literature of other countries. His library contains about 300 books in the English, French and German languages.

The books demonstrate the depth and breadth of the poet's interests. His library contains books on different subjects, of different size and of different year of publishing. Almost a quarter of books in the collection are with autographs. The books are full of Bernardas Brazdžionis's marginal notes.

Reda Rėklytė

Maironio lietuvių literatūros muziejus

Rotušės a. 13

LT-44279 Kaunas

El. paštas: brazdzionis@maironiomuziejus.lt

Jurgai Ivanauskaitei

Bevar ex libris: prispausta

Jurgide Ivanauskaitei -

Ne tik prirode knygy daug,
bet dar daugiau prispausti.

Knyga prispaudus n mane,
Prisipetkusiu, laiko
Ir nebe daugel karn kitam.
Ai betuziu juo laiko.

Naujasisi lirkite man daug
Suvalgintancijų skrydzis,
O aš, deja, nebeskaidau,
Tik skaidytieus pas ydavui.

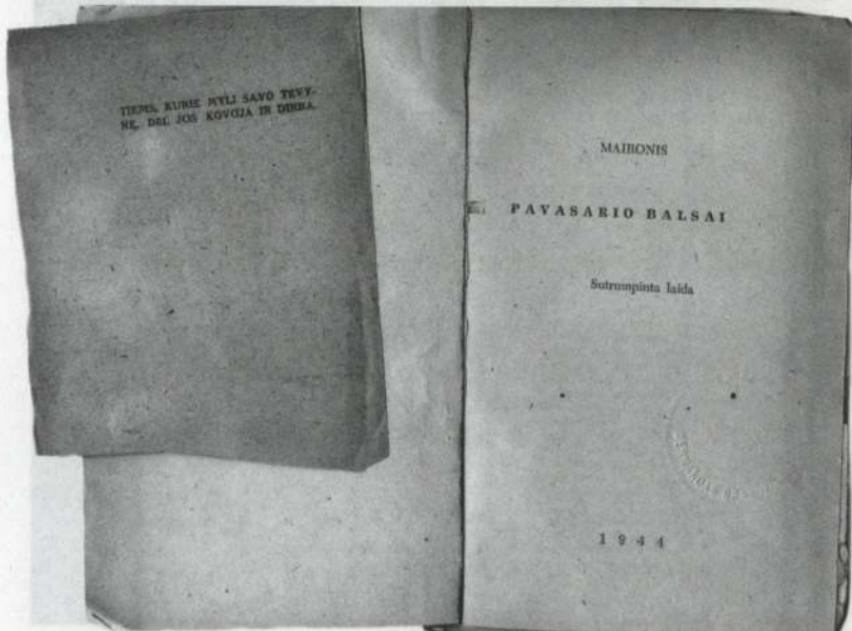
Bandygiu kilt krek o kildaij
(Nor, bus nelengra) metas,
Kai tenka tenkistis, tiktais
Bespachnais, automatais.

Janeko kolege, jnas būkis
Pralemant vairuose mėneslio
Su devalnuotom instrumentu
Nuo milio iki milio.

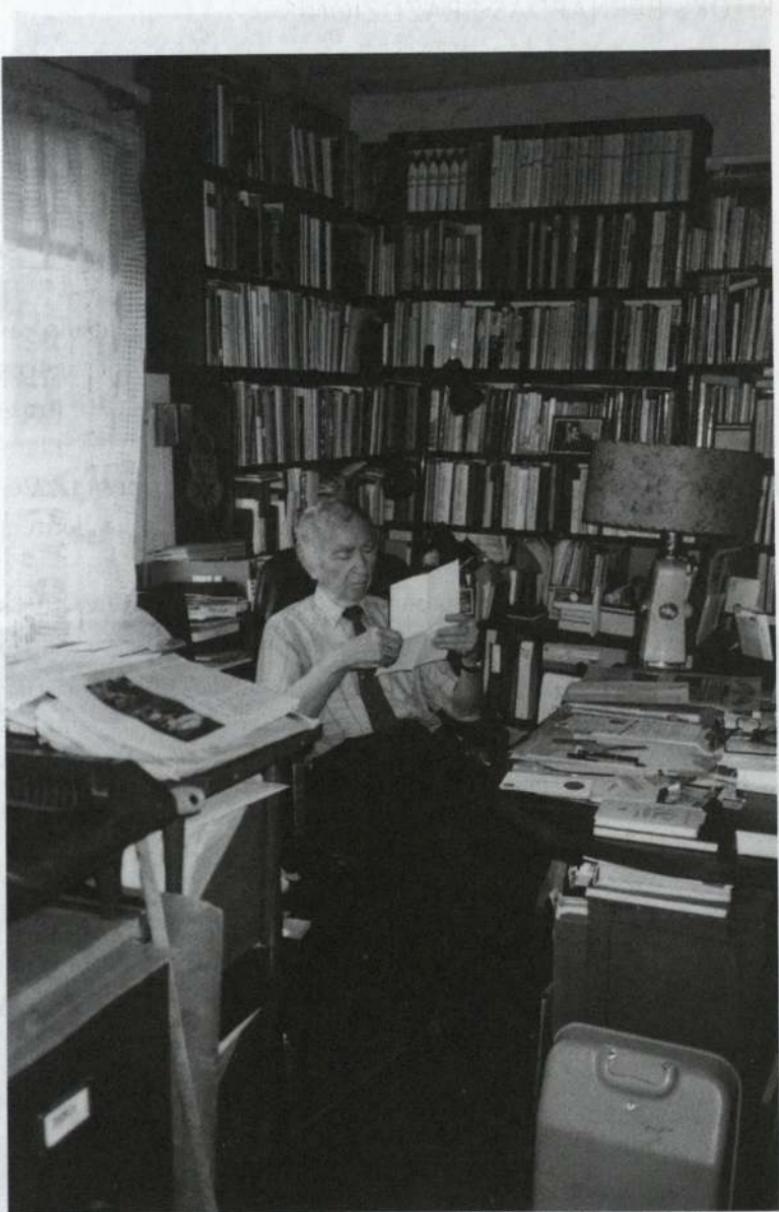
Ne baimęsi drosq žiai degti
Liaukin ištis ištekti
Nuo naujų dėlių, kaičių nuo milijos
Jenčiai jamei dries giktis.

Ivanauskaitė Jurga. Exlibris Ingridos Korsakaitės. C3. 79×138. MLLM BBR 5297.

Maironis. Pavasario balsai. Weimaras, 1944. MLLM BBR 1553.

Bernardas Brazdžionis savo darbo kambarje Los Andžele 1994 m. rugsėjo 16 d.
MLLM BBR.

KITOKS BERNARDAS BRAZDŽIONIS

Jūratė Ivanauskienė

Bernardas Brazdžionis buvo pirmasis Maironio muziejaus vadovas, tame dirbo 1940–1944 m. Prieš pasitraukiant į Vakarus Maironio namai buvo paskutinė vieta, kurioje glaudėsi Brazdžionių šeima. Vėliau, viešėdamas Lietuvoje, poetas dažnai lankydavosi muziejuje, tad po jo mirties artimieji nusprendė literatūrinį bei memorialinį palikimą persiųsti į Maironio lietuvių literatūros muziejų.

2003-ųjų metų vasarą, praėjus metams po poeto, literatūros kritiko, redaktoriaus, žurnalisto, pedagogo, vertėjo Bernardo Brazdžionio mirties, parkeliavo pats didžiausias muziejaus rinkinys, kurį tvarkant ir sisteminant, išryškėjo mažiau žinomas Bern. Brazdžionio bruožas – šmaikštumas. Fragmentiškai apžvelgdama Bernardo Brazdžionio rinkinį, išskiriu tik vieną kitą eksponatą, atspindintį rašytojo šmaikštumą.

Rinkinyje daugybė rankraščių – publikuotų straipsnių, pasaikytų ir nepasakytų kalbų, interviu, dedikacijų, eileraščių. Vieni parašyti tvarkingai, lengvai įskaitomi, kiti – pilni taisymų.

Bernardas Brazdžionis nemėgo rašyti autobiografijų. Šia tema parašė kalambūrą:

*Rašau biografiją
Ne auto ir ne beto.
Laikausi pagal grafiką
Griežčiausio celibato.*

*Tevalgau kas nedraudžiam
Ir negeriu (nors reikyt...),
Ištverti tokią baudžiavą
Nedidelio čia daikto!*

Beje, kalambūrus ir proginius satyrinius eiléraščius mėgo rašyti, nedidelė jų dalis publikuota knygelėje „Kalambūrai ir limerikai“².

Eidamas į svečius, jei tik būdavo kokia proga, Bern. Brazdžionis stengdavosi parengti kalbą. Tie pasisakymai dažniausiai būdavo šmaikštūs. Prie vieno mašinraščio yra prisegtas lapelis su pastaba: *nepasakyta kalba kažkieno vedybų proga (buvom vestuvėse, dėl visko pasirašiau, nepraše kalbėti)*³.

Daug žaismingų sveikinimų yra archyve. Ir ne tik poeto rašytų – jais apsikeisdavo su artimiausiu bičiulių Alės Rūtos ir Edmundo Arbo, Elenos ir Juozo Kojelių, Antano ir Aleksandros Gustaičių šeimomis. Ypač šmaikštūs posmai bendrai parengtame Brazdžionių, Kojelių ir Arbų kvietime Antanui ir Aleksandrai Gustaičiams atvykti pas Brazdžionius į Vistą⁴:

*Apsilankėm pas Bernardą
Vistos ieškom su žvake.
Žiūrim – vargšas vienas nardo
Avižų plikam lauke.*

*Vienas plaktuku tuksena,
Kala vinj panagiuos...
Aldona ožkelę gano
Kaktusynuose dygiuos.*

¹ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. *Bernardo Brazdžionio rinkinys Maironio lietuvių literatūros muziejuje* (toliau – MLLM BBR).

² BRAZDŽIONIS, Bern. *Kalambūrai ir limerikai*. Marijampolė, 2002. [3], 37 p. ISBN 9955-538-03-1.

³ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. *MLLM BBR*.

⁴ Miestas į pietus nuo Los Andželo Kalifornijoje, JAV.

*Da nei sienų, da nei lubų,
Da nei stogo, nei langų,-
O jau pirštai jam sugrubos,
Net paguost nemandagu.*

*Šokom vargšui į pagelbą
Santamonikiečiai mes:
Griebėm kirvį, griebėm dalbą
Vertėm akmenis, žemes.*

*Edmundas planus planavo,
Alė kalė jam kakton:
Nesumindžiok tu agavą,
Langą vieton dėk kiton.*

*Juozas tašė lubų balkį,
Gelbstimas žmonos dailiai –
Nusiplūkė ir išalke
Taip darbavos Kojeliai.*

*Pats Bernardas žingsniu vėžio
Strapinėjo ant sijų –
Dėjo stogą konkorežiu
Langą – voratinklio gijų...*

*Iš šuns būda sulipdyta –
Čia dvi skylės, ten plysys –
Kai norės statyti kitą,
Tai talkos nebeprašys.*

*Telkėm kaip kuris išmano,
Šaltus srēbdami barščius.
Aleksandrą ir Antaną
Kviečiam Viston į svečius.⁵*

⁵ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. MLLM BBR.

Įdomi vieno eksponato istorija: tarp parkeliavusiu eksponatų, Bern. Brazdžionio lagamine buvo didelės 38 cm ilgio ir beveik 8 cm pločio šukos. Suabejojome, ar jos galėtų būti susiję su poetu ir jo gyvenimu. Padėjome nuošaly. 2007 m., rengiant leidinį „Bernardas Brazdžionis. Archyvai“, rašytojo Antano Gustaičio sveikinime Brazdžionių įsikūrimo Vistoje proga radome eilutes:

Lai Jum švies skliautai žvaigždėti,

Mėnesėlis pro šakas,

Ir dar drįstame pridėti

Būsimom ožkom šukas.⁶

(Sveikinimas yra tokio paties formato, kaip ir šukos.)

Dažnai Bernardą Brazdžionį parašyti eiles įkvėpdavo kito autoriaus eiléraštis ar mintis. Tų posmų yra įvairių: rimtų, skaudžių, šmaikščių, kartais net sarkastiškų...

Pagal V. Mykolaičio-Putino eiléraštį „Gėlytės“ 1955 m. parašė eiléraštį „Bobutės (Sekimas pagal Putiną)“:

Kiekviena gėlytė

Koliai klesčia, žydi,

Savo gražumėlių

Rodyt nepavydi.

Aš kiekvieną jujų

Gerbčiau ir myléčiau,

Kartą nusiskynęs

Prie širdies dėvēčiau.<...> (V. Mykolaitis-Putinas)

Kiekviena bobutė

Koliai klesčia, žydi,

Savo gražumėlių

Rodyt nepavydi.

⁶ GUSTAITIS, A. Rankraštis. MLLM BBR.

*Aš kiekvieną jujų
Griebčiau ir mylēčiau,
Jei akių ir sveiko
Proto neturėčiau.⁷<...> (Bern. Brazdžionis)*

Archyve šūsnys poetui rašytų laiškų, prie kai kurių yra ir Bern. Brazdžionio atsakymai, rašyti ranka arba rašomaja mašinėle. Kartais susegta net keli to paties laiško variantai – rašyta, taisyta, perrašyta, kartais perspausdinta ir dar išsiųsto laiško kopija pridėta... Bern. Brazdžionis nebuvo technikos mėgėjas. Laiške nežinomam kolegai rašo: ...*aš laukinis žmogus, neturiu nei TV, nei kompiuterio, nieko*⁸. Tačiau namuose turėjo didelį kopijavimo aparatą, mėgo daug ką kopijuoti.

Bene daugiausiai nuostabos sukelė fotografijų rinkinys. O jos labai įvairios: portretinės, oficialios, kelionių, renginių, šeimos narių ir su jais, įvairių švenčių... Informacijos fotografijose labai daug, nors tik maža nuotraukų dalis yra aprašyta.

Daug svarbios informacijos randame Bern. Brazdžionio redaguotame žurnale „Lietuvių dienos“ (Bern. Brazdžionis žurnalą redagavo 1955–1972 m.). Tačiau pasitikėti viskuo, deja, negalima. Juokingiausia, kad net pats redaktorius kartais tiesiog „falsifikavo“ fotografijas, t. y. uždengdavo nereikalingą asmenį, į jo vietą įklijuodamas iš kitos nuotraukos iškirptą reikalingą...

Didelis netikėtumas ir šio teiginio pavyzdys – spaudinys „Poetas Bernardas Brazdžionis tarp knygų Los Angeles, Kalifornijoje 2000 m.“ Leidinio viršelyje rašytojo nuotrauka yra sumontuota – ant svetimo asmens kūno užklijuota iš kitos nuotraukos iškirpta Bern. Brazdžionio galva.

Beje, poetas mėgo ir pats fotografiuoti, išsaugojo savo seną fotoaparatą.

⁷ BRAZDŽIONIS, Bern. Mašinraštis. MLLM BBR.

⁸ BRAZDŽIONIS, Bern. Laiškas nežinomam kolegai [rankraštis]. MLLM BBR.

Verta pakalbėti apie fotografijų aprašus, kurie dažnai yra linksmi ir r imuoti.

1949 m. iš Vokietijos Brazdžionių šeima atvyko gyventi į Ameriką. 1950–1956 m., gyvendami Bostone, artimai bendravo su rašytoju J. Aisčio, A. Gustaičio, S. Santvaro, F. Kiršos ir kitų šeimomis. Išlikę nemažai to laikotarpio fotografijų. Ant kai kurių yra užrašai.

Fotografijos, kurioje A. Santvarienė, Bern. Brazdžionis ir A. Gustaitis apie 1952 m. Bostone, kitoje pusėje – eiliuotas Bern. Brazdžionio užrašas:

*South Bostone prie jūros kranto
vienam šiltam pavakary
(Čia nematyt vandens Atlanto,
Bet ji už nugaros turi...)*

*Antano mintys nusiminę,
Krūtinėj pešasi ežiai...
Užtat Stasiéné kaip undinę⁹
Iš to tik šypsosi gražiai...*

1955 m. vasarą pakviestas „Lietuvių dienų“ leidėjo A. Skiriaus, Bern. Brazdžionis, palikęs šeimą gyventi Bostone, išvyko į Los Andželą redaguoti šio žurnalo. To laikotarpio fotografijos (Brazdžionis stovi atsirėmęs į palmę) kitoje pusėje yra eilėraštis:

*Virš palmés šypsosi dangus
Kad jo nedengia jokios dėmės,
Po palme šypsosi žmogus
Į jos kamieną atsirėmęs.
Kitur ji auga vazone
Ir ją palaisto geros rankos,
Čia kiša vazanonan mane,
Kur joks lašelis neaplanko*

⁹ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. MLLM BBR.

*Lietaus kūrybinės kultūros
Bevirstantį dalim natūros...¹⁰*

1956 m. Bern. Brazdžionio iniciatyva Los Andželes įsteigtas Daiļių menų klubas, vienijantis Kalifornijoje gyvenančius lietuvius menininkus. Taip buvo nutarta po A. Rūkštelės parodos atidarymo 1956 m. gegužės 26 d. Atskirame albumėlyje – plačiai aprašytos šio renginio nuotraukos. Vienoje – renginio dalyviai virtuvėje, o šalia – Bern. Brazdžionio aprašas: *Privati ir neoficiali veikla šeimininkų malonėj. Tininis buvo pakviestas piaustytti kumpio (kaip prityrės virtuvės darbininkas, iš ko duoną valgo): šalia ir man nusidavė. Alkanas nelikau. O Briedis tą momentą jamžino. Prie stalo: Andrašiūnienė, Pažiūrienė, o už jų – Tininis, ko, žinoma, net ir aiškinti nereiktų; nuo manęs į dešinę – trys gracijos Rūkštelienė, Railienė ir Varnienė¹¹.* (Klubas savo veiklą pradėjo po kelių savaičių – birželio 10 d.)

Iš fotografijų, laiškų aiškėja, su kuriais asmenimis bendrauta artimiau, daugiau, atviriau, kur ir kada keliauta...

1978 metais kartu su Juozu ir Elena Kojeliais buvo nuvykęs į Australiją. Kelionė jam paliko didelį įspūdį, yra nemažai fotografių: užfiksuoti susitikimai su lietuvių bendruomenės nariais, pozijos vakarai Sidnėjuje, Adelaidėje, Melburne... Ir eiliuoti nuotraukų užrašai. Šalia vienos, kurioje Bern. Brazdžionis lyg bando paglostyti kengūrą, užrašytas posmas:

*Ant uodegos ji atsistoja,
Sako australiškai kažką –
Aš jai lietuviškai kartoju –
Štai ir kenguriška šneka!
Mudu susikalbam labai:
Aš jai „sudie“, ji man „good-bay“.¹²*

¹⁰ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. *MLLM BBR.*

¹¹ BRAZDŽIONIS, Bern. Mašinraštis. *MLLM BBR.*

¹² BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. *MLLM BBR.*

Nieko nežinojome apie Brazdžionių šeimos gyvenimą Vistoje 1974–1987 m. (Pats Brazdžionis šią vietovę mėgo vadinti „Visata“.) Gausybėje fotografijų – spalvinga gyvenimo Vistoje kronika: ir įvairūs namo statybos etapai, ir svečių priėmimai, ir Dailiųjų menų klubo susirinkimai, ir šeimos šventės. Fotografijose užfiksuoti labai netikėti Aldonos ir Bernardo ūkininkavimo momentai: bitininkavimas, vištų, žąsų, kalakutų ir net paršelio auginimas, sodininkystės ir daržininkystės darbai. Ant kai kurių nuotraukų žaismingi posmai, užrašai. Vieni – paties namų šeimininko, o kiti – svečių. Fotografijoje – kalakutai raudonais pagurkliais, kitose puseje – St. Santvaro užrašas *Sveiki, vyrai!*. Ant fotografijos su žąsimis – irgi St. Santvaro etiketė – *Ateikit, ateikit, panelės*. Dar vienas žaisminges artimo bičiulio skulptoriaus P. Gasparonio užrašas: *Bernardas pagirtas tarp moterų, ir pagirtas jojo vardas tarp vyryų... Vistoje, 1982 vasario 2.* Sédi besišypsas poetas savo gimtadienio šventėje tarp daugybės moterų – kaimynė V. Andrašünienė, M. Gasparonienė, Alė Rūta, Aldona Brazdžionienė ir kitos, mažiau mums pažįstamos žavios ponios...

Mégdavo fotografijas grupei, jose fiksuočiams posmus parašyti. Šalia dviejų fotografijų, kuriose Dailiųjų menų klubo nariai (juos pats Bern. Brazdžionis mėgdavo vadinti sėnariais) poeto 75-mečio šventėje – eiliuotas aprašas:

*Čia prie durų,
Ten prie stalo –
Ką tik randa,
Tą nuvalo...
Puikiai paveikti
Spumantės
Neužmirš ilgai
Tos šventės!
Jeigu kartais
Ir užmirštų –*

Celebrantas

Dar nemiršta –

Po dešimtmečio suėję,

Vėl gaivinsim

Tą idėją:

Vėl nugersim,

Vėl užkqsim

Ką tik tai

Ant stalo rasim.

Mes nesenstam,

Jis paseno

Bet dar dešimt

Tegyvena!

Iš planetos

Nesitraukia –

Tūkstančių dviejų

Sulaukia.

Gal perdaug

Nenusiminsim,

Jei koks kito

Nepažinsim.

Klausim rinkdamies

I puotą:

Lietuva

Ar išvaduota?

Ar iš Alto

Ir iš Vliko

Mum koks centas

Dar paliko?..¹³

¹³ BRAZDŽIONIS, Bern. Mašinraštis. MLLM BBR.

Kitas fotografijų montažas pavadintas „Vistoj 1974–1987“. Dviems laiko paženklintoms spalvotoms nuotraukoms (vienoje – A. Brazdžionienė laiko pintinę su savo sodo vaisiais, kitoje – Brazdžionių namas Vistoje) Bern. Brazdžionis parašė eiléraštį:

*Sveikinam, sveteliai,
Prie pirmųjų vaisių,
O jei tie patikytū,
Dar parinkt jū eisiu...*

*Sveikinam, sveteliai,
Kad aplankėt Vistą,
Matote, čia gélės
Žydi ir ne vysta.*

*Prie gélių ir žmonės
Puikiai prisitaiko,
Jie, kaip tie miestiečiai,
Vyst neturi laiko...*

*Čia gélių ir vaisių
Dievo karalystė –
Ko tada mums senti,
Ko be laiko vysti?!*¹⁴

Bern. Brazdžionio santuoka buvo laiminga: susiklausymas, meilė ir pagarba Aldoną ir Bernardą Brazdžionius lydėjo visus 68-erius bendro gyvenimo metus. Kiekvienos šventės proga Bern. Brazdžionis savo draugams, bičiuliams, šeimos nariams rašydavo posmus, o kiekvienų metų sausio 10-ąją, vestuvių sukakties proga, parašydavo vis naujus posmus, dedikuotus žmonai Aldonai. Jonas Aistis „Lie-

¹⁴ BRAZDŽIONIS, Bern. Mašinraštis. *MLLM BBR*.

tuvių dienose“ 1972 m. yra rašės: *Lygia dalim jis neturėtų užmiršti bei paniekinti savo „mažosios poeziros“, kurią jis rašė dažniausiai savo gyvenimo draugei Aldonai. Nors tos eilės liečia kasdienę gyvenimo smulkmę, bet sukurtos labai gyva ir meistriška eilėdara, ir tai būtų tikras unikumas mūsų rašto istorijoje*¹⁵.

1984 m. sausio 10 d. Brazdžioniai šventė savo vestuvių 50-ąsias metines. Ta proga poetas pats padarė albumą, kuriame šalia 10 posmų eilėraščio buvo sudėtos jų gyvenimo nuotraukos.

Aprasinėti nuotraukas, rašyti joms ar kokiam įvykiui kalam-būrus poetas mėgo visą gyvenimą. 1999 m. Poezijos pavasario šventės Maironio sode metu ant nedidelio lapelio parašė posmą:

*Kiek čia priskaitė poetų, poečių
Savo eilėraščių tartum varškėcių.
Kai sužinojau, kad einam prie galo,
Man net širdis apsalo...*¹⁶

Bern. Brazdžionis gražiai piešė. Vieną šmaikščiai aprašytą piešinį išsivežė iš Lietuvos 1944 m. Piešinio apačioje yra užrašas: *Daliuko [jaunesniojo sūnaus – J.I.] dalykeliai / Jo priežiuroj piešti tėvuko piešinėliai.*¹⁷

Džiugu, kad poetas turėjo humoro jausmą. Galbūt šmaikštumas jį gelbėjo ir sudėtingame tremtinio gyvenime. Tačiau ir muziejininkams, ir kitiems Bernardo Brazdžionio gyvenimo tyrinėtojams jau iškilo problemų dėl kurių paties poeto skirtingai pateiktų faktų, dėl nuotraukų „falsifikacijos“.

¹⁵ AISTIS, J. I pensiją išleidžiant... *Lietuvių dienos*, 1972, nr. 7 (126), p. 8.

¹⁶ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. *MLLM BBR*.

¹⁷ BRAZDŽIONIS, Bern. Rankraštis. *MLLM BBR*.

BERNARDAS BRAZDŽIONIS FROM A DIFFERENT POINT OF VIEW

Jūratė Ivanauskienė

ABSTRACT

Bernardas Brazdžionis was the first curator of the Maironis Museum, he worked there from 1940 to 1944. The Maironis House was the last shelter of the Brazdžioniai family before retreating to the West. Later, being on a visit to Lithuania, the poet often visited the Museum, so after his death, his relatives decided to send his literary and memorial legacy to the Maironis Lithuanian Literature Museum.

In the summer of 2003, one year after Bernardas Brazdžionis's death, the Museum received the greatest of its collections, which revealed a less known feature of Bernardas Brazdžionis's character – his wittiness.

There are a large number of manuscripts – published articles, delivered and not delivered speeches, interviews, dedications, poems. Some of them are neat and legible, others are full of corrections. Another author's poem or idea often inspired Bernardas Brazdžionis's poems. This kind of poetry is diverse: serious, painful, witty, sometimes even sarcastic...

Perhaps the most surprising is the collection of photographs. They are of various kinds: portrait, official, reflecting travels, events, family members, various celebrations... There is much information in the photographs, however, only a small part of the photographs is described. The descriptions of the photographs are often cheerful and rhymed. The poet liked to group the photographs, to create verses related to the events fixed in the photographs.

From the photographs and letters it becomes clear with whom he communicated more openly, where and when he travelled...

Plenty of important information can be found in the magazine „Lietuvių dienos“ (Lithuanian Days) edited by Brazdžionis. Unfortunately, not everything can be trusted. The funniest thing is that the editor himself sometimes „falsified“ photographs, that is, he covered one person's photo with another person's photo...

We are happy that the poet had a sense of humour. But museologists, as well as other researchers of Bernardas Brazdžionis's life have already had problems because of the poet's differently presented facts or „falsification“ of photographs.

Jūratė Ivanauskienė

Maironio lietuvių literatūros muziejus

Rotušės a. 13

LT-44279 Kaunas

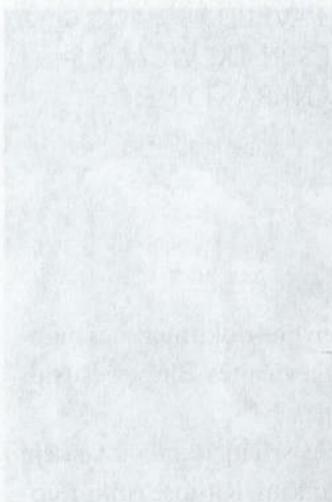
El. paštas: brazdzionis@maironiomuziejus.lt

Dailiuju menų klubo susirinkimas Bern.
Brazdžionio namuose. Kitoje nuotraukos
pusėje Bern. Brazdžionio užrašas: *Dailiuju
Menų Klubo sgnariai ir sveteliai, svete-
liai... Tuoj pradėsime susirinkimą ir sa-
vuosius pokalbius kaip reikiant. 1985 m.
gegužės 25 d. Vista, Calif. MLLM BBR.*

Aldona ir Bernardas Brazdžioniai savo vedybų 50-ies metų sukakties šventėje
Vistoje 1984 m. MLLM BBR.

Bern. Brazdžionis apie 1955 m.
Los Andželes. **MLLM BBR.**

Vair palme ėgyssti kempas,
kad jo nederęs, olio domes,
ta palme ėgyssti įmogus
tai jos kamieną atnaujys.
Kita ji aiga 1920 m.
Ir 19 palastu gvo raudos
čia kiti Vazenan man
Kies joly lajeli neplankto
Leistauš kirkšnių uostinių
Bendrastačių dalia, matine,

Bern. Brazdžionio eileraštis kitoje
nuotraukos pusėje. **MLLM BBR.**

LIETUVIŲ IŠEIVIJOS ARCHYVINIS PAVELDAS PANEVĖŽIO APSKRITIES GABRIELĖS PETKEVIČAITĖS- BITĖS VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS RANKRAŠTYNE

Audronė Palionienė

Straipsnyje pateiksiu bendrą lietuvių išeivijos dokumentų, saugomą Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Rankraščių skyriuje, apžvalgą.

Esame suformavę 9 vardinius įvairių sričių išeivijos veikėjų rinkinius ir vieną išeivijų organizacijos rinkinį. Kituose rinkiniuose taip pat yra pavienių dokumentų, susijusių su išeivijos kultūros veikėjais.¹ Rinkiniuose – užsienyje gyvenančių tautiečių rankraščiai, meninės kūrybos dokumentai, spaudiniai, laiškai, fotografijos. Didesnė dalis dokumentų yra originalūs, tačiau saugome ir dokumentų kopijas iš įvairių asmenų archyvų. Viena iš bibliotekos funkcijų – informacinė, tokiu būdu kopijos suteikia galimybę vartotojui susipažinti su dokumento turiniu, nes originalus dokumentas asmens archyve dažnai gali būti neprieinamas.

Pirmiausia reikštę paminėti Stanioniuose (Panevėžio r.) gimusio, 1929 m. baigusio Panevėžio gimnaziją rašytojo, leidėjo, Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenės veikėjo Kazimiero Barėno bendradarbiavimą su mūsų biblioteka. Rankraščių skyriuje saugomas jo rankraščių rinkinys², kuriame – jo asmens dokumentai, apdovanojimų raštai, kūrybos dokumentai: romano „Meškos maurojimo metai“, leidinio „Britanijos lietuviai. 1974–1994“ rankraščiai, eilė-

¹ Rankraščių rinkinių rodyklė. Sudarė Stasė Mikeliūnienė. Panevėžys: Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 2004. [1], 67 p. ISBN 9955-9484-8-5.

² Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – PAVB RS), f. 60.

raščiai, publicistika, straipsniai, publikacijų apie K. Barėną iškarpų aplankai, kelios K. Barėno portretinės nuotraukos. 2007 metais fondas gausiai papildytas Marijos Barėnienės dovanotu K. Barėno archyvu. Gauto 660 saugojimo vienetų, daugiau kaip 9000 lapų dokumentų, daugiausia laiškų. Daugiau nei 500 pavardžių adresatų, su kuriais susirašinėjo K. Barėnas pačiomis įvairiausiomis veiklos temomis: darbas Nidos knygų klube, „Europos lietuvio leidyba“, veikla Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungoje, Vienybės klube ir kita. Paminėtini literatūros tyrinėtojo, kritiko profesoriaus Rimvydo Šilbajorio, literatūros tyrinėtojo, prozininko Prano Naujokaičio, rašytojų Stasio Santvaro, Antano Vaičiulaičio, Kazio Bradūno, Bernardo Brazdžionio, Romualdo Giedraičio-Spalio, Alės Rūtos, Jurgo Jankaus, Aleksandro Dičpetrio, Eduardo Cinzo, Henriko Nagio laiškai laikraščio redakcijai ir asmeniškai Kazimierui Barėnui. Gautoje siuntoje taip pat yra Vyduono, Vaclovo ir Mykolo Biržiškų, Jono Griniaus, Aleksandro Štromo, Vandas Sruogienės, Broniaus Kviklio ir kitų Lietuvos kultūrai nusipelniusių asmenų autografai. Fondo chronologinės ribos 1923–2007 m.

Kazimiero Barėno archyve į atskirą grupę reikėtų išskirti ekonomisto, visuomenininko, Šiaulių krašte gimusio Stasio Kuzminsko dokumentus. Kartu su K. Barėno archyvu į mūsų biblioteką atkeliaavo kai kurie S. Kuzminsko asmens dokumentai, Užsienio reikalų ministro įsakymų dėl S. Kuzminsko veiklos 1931–1939 m. nuorašai, įvairūs rankraščiai (1923–1948 m.), S. Kuzminsko susirašinėjimas su Stasiu Žymantu bei kiti dokumentai, atspindintys jo veiklą Tautinės paramos fonde, Lietuvos jūrininkų užsienyje sąjungoje, Mažosios Lietuvos rezistenciniame sąjūdyje bei kitose. Dokumentai sudaro 36 saugojimo vienetus.

Petro Blumo, mokytojo, muziejininko, visuomenininko, kiliusio iš Baroniškių kaimo (Panevėžio r.) ir 1944 m. pasitraukusio į Vakarus, rinkinyje³ – jo laiškai ir sveikinimai buvusiai mokinėi

³ PAVB RS, f. 111.

Stefanijai Bražytei-Navickienei, kuri ir perdavė dokumentus Rankraščių skyriui. Saugomi 29 laiškai, rašyti 1972–1986 m. ir 8 fotografijos.

Jono Meko, poeto ir kinematografininko, 1943 m. baigusio Biržų gimnaziją, redagavusio „Panevėžio apygardos balsą“, lankiusio J. Miltinio teatro studiją ir 1944 m. pasitraukusio į Vakarus, rinkinys⁴ – fragmentiškas. Turime keletą J. Meko autografų ir kelias nuotraukų kopijas – J. Meko portretines, su šeimos nariais, iš viešnagių Lietuvoje. Dokumentai sugrupuoti į 27 saugojimo vienetus, kurių chronologinės ribos 1960–1997 m.

Dailininko, architekto Petro Kiaulėno, gimusio Naniškiuose (Rokiškio r.) rinkinys⁵ – Panevėžyje gyvenančios jo sesers Paulinos Kiaulėnaitės perduotos kai kurių laiškų, nuotraukų ir kitų dokumentų kopijos. Rinkinys fragmentiškas.

Valteris Raskas (Vladas Rasčiauskas) – kelialautojas, verslininkas, mecenatas. Mokësi Panevėžio gimnazijoje. 1926 m. išvyko į Kanadą, vėliau persikėlė į JAV, kur vertësi turistinių kelionių organizavimu. Rémé Panevėžio vaikų globos namus. V. Rasko fondė⁶ – atvirlaiškiai, kelionių nuotraukos ir atvirukai. Dokumentai sudaro 55 saugojimo vienetus, chronologinės ribos 1963–2002 m.

Albinas Šmulkštys – Asiūkliuose (Marijampolės r.) gimęs gydytojas, vertėjas, rašytojas, pasirašinėjęs Jotvingio slapyvardžiu, mecenatas. 1994 m. iš JAV grįžo į Lietuvą, gyveno Panevėžyje. Jo rinkinys⁷ – autobiografija, kūrybos dokumentai: eiliuota kūryba, publicistika, vertimų rankraščiai, Gercigės (Latvija) pilies tyrinėjimų medžiaga, laiškai „Katalikų pasaulio“, „Naujojo židinio“ redakcijoms, Jurgai Ivanauskaitei, Kęstučiui Girniui, Gertrūdai Rinkūnienei, LR Seimo nariams dėl Valdovų rūmų statybos. Yra laiškų A. Šmulkščiui bei nuotraukų – portretinių, visuomeninės

⁴ PAVB RS, f. 6.

⁵ PAVB RS, f. 74.

⁶ PAVB RS, f. 95.

⁷ PAVB RS, f. 53.

veiklos, ekskursijų. Dokumentai sugrupuoti į 47 saugojimo vienetus, jų chronologinės ribos 1920–2000 m.

Vytautas Osvaldas Virkau – iš Šiaulių kilęs ir šiuo metu JAV gyvenantis dailininkas, dirbantis tapybos, lakštinės grafikos, scenografijos srityse. Rinkinyje⁸, kurį bibliotekai perdavė jo bičiulis Algirdas Neveravičius, saugomi 79 kūrybos dokumentai: Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos, Šiaulių P. Višinskio bibliotekos ir kiti ekslibrisai, pašto ženklų projektų nuotraukos.

Dailininko Stasio Eidrigevičiaus, gimusio Mediniškių kaime (Pakruojo r.), vaikystę praleidusio Lepšių kaime prie Panevėžio, dabar gyvenančio Lenkijoje, rinkinyje⁹ – jo kūrybos dokumentai: reprodukcijų albumai, iliustruotos knygos, parodų katalogai su S. Eidrigevičiaus autografais, plakatai, lankstiniai, atvirukai (lietuvių, lenkų kalbomis), S. Eidrigevičiaus laiškų giminėms, fotografių kopijos, S. Eidrigevičiaus seserų Apolonijos ir Genovaitės atsiminimai. Dokumentai sudaro 160 saugojimo vienetų, jų chronologinės ribos 1963–2008 m.

Užsimezgė ryšiai su šiuo metu Australijoje gyvenančia rašytoja, visuomenininke Nijole Jankute-Užubaliene, buvusio Panevėžio mokytojų seminarijos direktoriaus Justino Jankevičiaus dukra. Didesnę gyvenimo dalį rašytoja praleido JAV, Čikagoje. Fonde¹⁰ yra jos fotografijų, atsiminimai apie tėvą, 1944–1946 m. traukimąsi iš sovietų okupuotos žemės, apie pusbrolių Vytautą Jankevičių-Jankus, fizikos mokslų daktarą, JAV branduolinės energijos reaktorių inžinierų. Neseniai iš Australijos gavome siuntinį – rankraščių rašytojos rinkinio papildymui. Tai 1950–1960 m. rašytos novelės, 2002 m. eileraščiai, kelionių aprašymai, įvairių metų kultūrinės renginių programos, įvairios nuotraukos bei kita rankraštinė medžiaga.

⁸ PAVB RS, f. 86.

⁹ PAVB RS, f. 15.

¹⁰ PAVB RS, f. 130.

Atskiras rinkinys¹¹ sudarytas iš JAV Filadelfijos Lietvių tautinio ansamblio „Viltis“ veiklos dokumentų, kuriuos 1993 m. iš viešnagės į JAV parvežė tuometinis bibliotekos direktorius Raimundas Voiška. Tai „Vilties“ choro planai, protokolai, statistika, finansinės ataskaitos, renginių scenarijai, dainų švenčių repertuaras, dainų, giesmių tekstai su natomis, partitūros, laikraščių publikacijų iškarpos, korespondencija: choro valdybos pirmininko Vinco Šalčiūno, choro vadovo Leono Kaulinio, kompozitoriaus Algirdo Kačanausko, kunigo Stasio Railos, vyskupo Vincento Brizgio ir kitų laiškai. Fondą sudaro 104 saugojimo vienetai, chronologinės ribos 1963–1984 m.

Atskirų rankraščių ir nuotraukų galima rasti įvairių Lietuvos kultūros veikėjų fonduose. Režisieriaus, teatrologo Giedrimundo Gabrėno rinkinyje¹² yra jo ir Australijoje gyvenančios poetės Lilijos Šimkutės-Pocius korespondencija – 48 laiškai, rašytu 1978–1989 m. Brazilijoje gyvenusios rašytojos Halinos Didžiulytės-Mošinskienės dokumentų kopijų yra Irenos Didžiulytės-Jurevičienės rinkinyje¹³. Tai autobiografija, atsiminimai apie įvairius asmenis, tarp jų išeivijoje kūrusį dailininką Petrą Kiaulėną. Šiame rinkinyje yra ir režisieriaus Jono Jurašo vaikystės, jaunystės nuotraukų. Kalbininkės docentės Julijos Žukauskaitės rinkinyje¹⁴ yra jos brolio Pilypo Žukausko-Naručio, žymaus JAV lietuvių visuomenės veikėjo, laiškų, rašytų 1953–2001 m. Skulptoriaus Juozo Zikaro, gimusio Paliukuose (Panevėžio r.), 1919–1929 m. mokytojavusio Panevėžio gimnazijoje ir Mokytojų seminarijoje, fonde¹⁵ rastume keletą jo atžalų, gyvenančių JAV, dokumentų kopijų, marčios Aldonos Zikarienės dovanotų J. Zikaro vaikų šeimų nuotraukų originalų. Yra Aldonos Zikarienės autobiografija, laiškai dailinin-

¹¹ PAVB RS, f. 20.

¹² PAVB RS, f. 78.

¹³ PAVB RS, f. 5.

¹⁴ PAVB RS, f. 115.

¹⁵ PAVB RS, f. 27.

kei Emiliajai Taločkienei, anūkės Eglės Zikaraitės-Calabrese laiškai Stasei Mikeliūnienei. Pavienių dokumentų rinkinyje yra 1913 m. Čikagoje vykusiu kunigo Antano Kaupo laidotuvio nuotraukų kopijos¹⁶, Eglės Juodvalkės fotografijos iš viešnagės Panevėžyje 2001 m.¹⁷, kelios Henriko Nagio fotografijos¹⁸.

Atkūrus Lietuvos neprisklausomybę užsienio lietuviai pradėjo remti bibliotekas – siustyti į Lietuvą išeivijoje leistas knygas. Kontaktai ir bendravimas vyko laiškais, kurie yra bibliotekos archyvo dalis. Laiškai bibliotekos vadovams su siūlymais įsigytį knygų, pačios bibliotekos vykdoma knygų paieška, kuriai daug dėmesio skyrė pavaduotoja mokslo reikalams Danutė Neniškienė, prasidėjo 1989 metais. Sofijos Salys, Bronio Railos, Lietvių literatūros bičiulių asociacijos (JAV), Algimanto Mackaus knygų leidimo fondo (JAV) ir jo astovo Rimo Vėžio, Bronės Reventienės ir keleto kitų adresatų, su kuriais ryšį bibliotekos vardu palaikė D. Neniškienė, laiškai saugomi šiame rinkinyje¹⁹. Darbą tėsė direktoriaus pavaduotoja Rima Maselytė, metodikos skyriaus vedėja Jarda Paukštienė, Komplektavimo skyriaus vedėja Janina Misiūnienė. Saugomas 1992–1997 m. susirašinėjimas su knygų rinkimo ir siuntimo koordinatorė Ina Bertulytė-Bray. Ji atsiuntė atsiminius apie tėvą kompozitorių Juozą Bertulį, keletą jo portretinių bei šeimos nuotraukų. Bibliotekai raše ir labdarą siuntė Kęstutis Grigaitis, Mary Roffers, Feliksas Andriūnas, Andrius Mironas, Marija Paškevičienė (JAV), Kanados lietuvių bendruomenė. Bibliotekos darbuotoja Elvyra Pažemeckaitė ir direktorius Raimundas Voiška 1991–1993 m. susirašinėjo su Prancūzijos asociacijos Alsace-Lituania komiteto Vilnius-Strasbūras viceprezidentu Vytautu Benetu. Saugomi 25 jo laiškai – apie komiteto veiklą, jo paties gyvenimą, knygų labdaros rinkimą Lietuvai. Laiškais atkelia-

¹⁶ PAVB RS, f. 8-390.

¹⁷ PAVB RS, f. 8-545.

¹⁸ PAVB RS, f. 8-76.

¹⁹ PAVB RS, f. 22.

vo ir keletas V. Beneto fotografijų. E. Pažemeckaitė palaikė ryšius su Barbora Vileišyte. Saugomi laiškai, jos atsiųsti įvairūs atvirukai bei kita su darbu Vatikano radijuje susijusi medžiaga.²⁰ Iš susirašinėjimų matyti, kad vyko intensyvus domėjimas vienų kitalis, nes užsienyje gyvenantys tautiečiai ne tik siuntė knygas bei periodinius leidinius, bet ir pageidavo Lietuvoje leistų spaudinių.

Daugelis minėtų rankraščių į Rankraščių skyrių pateko per, jei taip galima sakyti, trečias rankas – dokumentus perdavė giminės, draugai ir artimieji, kurie suprato, kad bibliotekoje yra visos sąlygos jiems išlikti, o taip pat demonstruoti parodose ar kitaip populiarinti. Mes garantuojame jų tinkamą saugojimą, bibliotekinį sutvarkymą ir prieinamumą tyrinėtojams.

²⁰ PAVB RS, f. 34.

ARCHIVAL HERITAGE OF LITHUANIAN EMIGRANTS AT THE
MANUSCRIPT DEPARTMENT OF PANEVĖŽYS COUNTY GABRIELĖ
PETKEVIČAITĖ-BITĖ
PUBLIC LIBRARY

Audronė Palionienė

ABSTRACT

There have been formed nine collections of documents of famous Lithuanian emigrants and one collection of emigrant organization. They are of the following persons: Kazimieras Barėnas, writer, publisher, an active member of the Lithuanian community in Britain; Petras Blumas, teacher, museologist, public figure; Jonas Mekas, poet and filmmaker; Petras Kiaulėnas, artist, architect; Valteris Raskas (Vladas Rasčiauskas), traveller, businessman, philanthropist; Albinas Šmulkštys, doctor, translator, writer; Vytautas Osvaldas Virkau, artist; Stasys Eidrigevičius, artist; Nijolė Jankutė-Užubalienė, writer, public figure; and of the following organization: Philadelphia Lithuanian National Ensemble „Viltis“ (Hope).

The collections contain manuscripts, documents of creative work, publications, letters, photographs of Lithuanian emigrants. The majority of the documents are original, but we also keep copies of documents from the persons' archives, which makes a document available to users, while the original document in a person's archive can often be inaccessible.

In other collections there are also separate documents related to emigrants, well-known for their cultural activities.

Audronė Palionienė

Panėvėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka

Rankraščių skyrius

Respublikos g. 14

LT-35184 Panėvėžys

El. paštas: audrone.palioniene@pavb.lt

(21a) Detmold, Maltkast. 36
1947 m. Varėnio m. 18 d.

Labai gerbiaučiai Bendradarbi,
atricinčiamas vienu rašineli, yra labai gū-
rėt, ar jis būs teikiamas. Rašek orella.
Oriš lėlant, buvo sunka valyt ir išvalyt.
Sujsteučius ir kites rali užimti ibaujus
valyt ir tada atricioti. Gal yra išlekti.

Bet turinė dar ir labai varleji prae-
lyma. Ar tačiau ištekti nė matė keli var-
ginių užimti ir nevalymai apimtelti,
kad rėlo, pr. smatinu, matė išt. iš tod
matinu, matė išt. keliis rusevė
gražinimais į ūžt o kokie alkūn
kad manco žalynais būtū spaudinama.
Už manco žalyno, kuria laikyties yra
1912 m. Vilniuje doc. Drusas Rytanis
bendrai parizadėti, kaip ir vadaričes. Pa-
ziniuina valmenis į ūžt, rodos galė-
tėti išigytis iš ūžt. Sf. Bet jeigu tai
negaliun, voreliai, kad nors galėtų
žodis būtū spaudinamas laupyti
valmeni. Rabincų ypatybės, rodos vina
Gal tik ne daugiau vandens galutinai, nes
žodis, žodis.

Tarapčiai valmeni iš valbū matainti, koks
būtina apimteli. - faltvgr. kelioniuos
eupi laikdalių paraleles, įsigyt ištrūkioti
Seikiuva su geriaučiai liekėjiuose

Vydiūnas.

Kazimieras Barėnas. Apie
1955 m. *PAVB RS*, f. 60.

Marija Barėnienė, Lietuvos Respublikos ambasados Didžiojoje Britanijoje kultūros atašė Indrė Daunytė ir ambasadorius Vygaudas Ušackas prie išsiųsti į Lietuvą paruošto archyvo. 2007 m. Londonas. *PAVB RS*, f. 60.

Petras Bliumas. 1937 m. PAVB RS, f. 111–5.

Valteris Raskas savo privačioje kelionių agentūroje. Čikaga. 1983 m. PAVB RS, f. 95–44.

Albinas Šmulkštys. 1996 m. *PAVB RS*, f. 53–44.

Rašytojai Nijolei Jankutei-Užubalienei įteikiama dienraščio „Draugas“ I premija už novelę „Ragana“. Dešinėje – rašytojas A. Baronas, laimėjęs II premiją. Čikaga. 1950 m. *PAVB RS*, f. 130.

Juozo Zikaro sūnūs Vaidutis, Vainutis ir Teisutis Zikarai. Niujorkas. 1990 m. *PAVB RS*, f. 27–130.

Halina Didžiulytė-Mošinskienė.
San Paulas. 1989 m. *PAVB RS*, f. 5–48.

PASVALIETIŠKASIS EGZILIS: BENDROS KULTŪRINĖS ATMINTIES KŪRIMAS

Vitalija Kazilionytė

1944-aisiais Marius Katiliškis, kartu su Tėvynės apsaugos kariais besipriešinantis sugrįžtančiai Raudonajai armijai, po sunkių kasdienių mūšių peržengęs Lietuvos sieną ir atsidūrės svetimoje Vokietijos žemėje, ištarė savo fatališkajį *Išėjusiems negrįžti!* Vėliau kūrybos žodžiu ištarmė iþrasmino to paties pavadinimo knygoje: *Ar neverėjo man pasilikti? Su tais, kurie nepalenkiamai tikėjo, jog po nakties visada išaušta rytas? Kurie ryžosi viskam – išlaukti, iškesti, priimti ant savęs visa, tik neišeiti iš namų savo valia. Dar buvo laiko nusileisti ir lygiu lauku pareiti. Ir pasakyti: – štai, aš sugrįžtu, kad būtume kartu, iki galo. Tačiau nusileidau kitu kalno šlaitu, ir jis užstojo reginj.*¹ Šiandien liudijame priešingą vyksmą: kalno šlaitas, daugeliui metų užstojęs išeivijos kultūros reginj, pasitrukia, reginys atsiveria visu ryškumu – sugrįžta, įsitvirtina ir tampa viena bendra lietuviškosios kultūros ir istorijos atmintimi. Tiesa, sugrįžimas vyksta gal labiau dvasine kūrybos prasme – fizinė tebelieka anapus Atlanto. Bet M. Katiliškio ištarmė buvo skirta abiems prasmėms.

Saviškių egzilų susigrąžinimo procesas prasidėjo Atgimimo metais kaip svarbiausias kultūros darbas – Mariaus Katiliškio vardas tai įpareigojo. Dabar pasvalietiškajį egzili galima būtų skaidyti į kelias dalis. Pimoji – kūrėjų, literatūros pasaulio žmonių rankraštinis ir spausdintinis palikimas. Jam atstovauja Marius Katiliškis, Česlovas Senkevičius, Bernardas Brazdžionis, Vladas

¹ KATILIŠKIS, Marius. *Išėjusiems negrįžti*, Chicago, 1958, p. 19–20.

Kulbokas. Antrają sudaro tam tikra išeivijoje sukaupta kultūrinė istorinė atmintis, sietina su šiais žmonėmis: diplomatu dr. Stasiu Antanu Bačkiu, spaudos tyrinėtoja dr. Barbora Vileišyte, spausdutuvinku Mykolu Morkūnu, bibliografu žurnalistu dr. Mykolu Jasėnu, inžinieriumi prof. Jonu Šimoliūnu, žurnalistu, partizanu Julijonu Bütėnu, žurnalistu Baliu Brazdžioniu, muziku Alfonsu Mikulskiu, lakūnu Simonu Mockūnu, kultūrtechniku Mykolu Tonkūnu. Trečioji – išeivijos knygų ir periodinių leidinių fondas.

Iš kūrėjų pirmasis kaip didžiausią savumo teisę turintis žmogus „sugrižo“ Marius Katiliškis. Pirmosios kultūrinės vertybės, pristatantios jį kaip kūrėją, atkeliavo 1994 m. vasarą – prieš suteikiant viešajai bibliotekai jos buvusio vedėjo vardą. Tai buvo jo knygos su žmonos poetės Liūnės Sutemos įrašais: *Pasvalio bibliotekai – pirmoji Mariaus knyga. Mariau, grąžinu „Apsakymus“ į Pasvalio biblioteką, ir Tavo uošviai didžiuojasi Tavimi.* Taip, didžiuojasi, nes po Liūnės Sutemos dedikacija 1975-aisiais Mariaus Katiliškio užrašyta: *Mieliams Augustinui ir Antaninai Nagiams Kalėdų švenčių proga, tas pats ir knygoje „Šventadienis už miesto“: Ši knyga grįžta į Pasvalio biblioteką, Mariaus užrašyta mano Tėvams.* Dvigubos dedikacijos, dviguba vertė. Ir visur fiksuojamas žodis – grįžta ir dar stipresnis – grąžinu. Vertybės, pagal natūralias egzistencijos teises priklausančios Pasvaliui, jam ir grąžinamos.

Su autografiuotomis knygomis grąžinamos ir fotografijos, pirmieji rankraščiai. Metai po metų Liūnės Sutemos vykdomas Mariaus kūrybos ir gyvenimo grąžinimas įsiūbuoja – beveik kiekvieną siuntinį lydinčiame laiške įrašomi gyvenimiška pareiga virtę žodžiai: *Siunčiu dar dalelytę Mariaus. Nenoriu, kad nusimesty, kai manęs nebebus*². Iš tų brangių dalelių dabar susidėsto toks vientisas vaizdas: rankraščiai – novelių, kalbų, paskaitų (ranka rašyti, spausdinti rašomaja mašinėle, bet ranka taisyti, su įvairiausiais prierašais ir paaiškinimais), nedidelė kalendorinė knygelė,

² *Pasvalio Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos Rankraštynas* (toliau – PM-KBR), f. 49.

kurioje 1946–1952 m. dienoraštiniai įrašai. Ir pasakų rankraščiai tarp kitų – baigtų ir nebaigtų, nes Liūnės Sutemos žodžiais, vienu metu Marius buvo pradėjės rašyti pasakas; fotografijos įvairiu laikotarpiu: Lietuvos, Vokietijos, Amerikos; piešiniai, archyviniai dokumentai, iškarpos iš išeivijos spaudos su Liūnės Sutemos prie-rašais, dvi jau seniai retenybe tapusios Mariaus knygelės: 1951 m. Kanadoje išleista „Paskendusi vasara“ ir 1969 m. Pedagoginio lietuviistikos instituto perspaudas „Duobkasai“. Be viso šito Mariaus Katiliškio atminimo kambaryste stovi rašomasis stalas, ant jo – rašomoji mašinėlė, šalia – odinis aplankas su knygos „Apsakymai“ rankraščiu, netoli ese kiti spausdinti tekstai ir pypkių, su kuriomis visą gyvenimą nesiskirta, kolekcija. Vientisas kūrybos gimimo procesas. Ir kartu jos sklaida, įdomius gyvenimo etapus praėjusi: sugrįžo ir tie karo metais Pasvalyje Katiliškio turėti, per visas istorijos pervartas sugebėti išsaugoti Juozo Keliuočio redaguoti „Kūrybos“ numeriai su Pasvalyje rašytomis novelėmis. Gyvavęs vaizdas, priešingas tam, kuris fiksuojamas Mariaus Katiliškio dienoraštyje: *Laipiojau senais pilies mūrais. Mačiau į visas puses mėlynuojančius kalnus. Ir to užteko. Gilūs vyno rūsiai nesušildė mano krauso*³. Kūrybos ir gyvenimo palikimas sušildo, ypač tada, kai į atminimo kambarį suguža gimnazistai ir patys veda pamokas, kalba apie tai, ką čia suranda, suvokia, išmąsto. Dalis to palikimo pasklido ir su 2004 m. išleista knygele „Dešimtmetis su Mariaus Katiliškio vardu“. Apie palikimą byloja ir Mariaus Katiliškio skaitymai, moksleivių kūrybiniai darbai. Atskira vertė tampa Liūnės Sutemos laiškai, trumpi, bet nepaprastai iškalbingi. Dalijamės viskuo, kiekviena naujienna, susijusia su mums brangiu žmogumi. Gavusi mūsų siūstas atminimo kambario nuotraukas, dėkoja: *Nuotraukos puikios. Taip ir vėl matau Marių sėdintį prie savo rašomojo stalo. Gera ir kartu skaudu*⁴. Siunciame ir moksleivių rašinius, originaliajų kūrybą, geriausiai įvertintą bibliotekos

³ PMKBR, f. 49.

⁴ PMKBR, f. 49.

kasmetiniame konkurse. Atsakas: *Idomi jaunų merginų kūryba ir įspūdžiai apie Mariaus eilėraščius. Žodžiu, buvo palaiminga diena, kai gavau Jūsų siuntą...*⁵ Taigi ryšys privalo būti abipusis. Abipusiškumą patvirtina ir įrašai knygoje „Seno kareivio sugrįžimas“: visi knygos sutiktuvių Lemonte dalyviai kartu su Liūne Sutema savo autografais užantspaudavo šią brangią Pasvalio bibliotekai skirtą dovaną.

Antrasis kūrėjas, kurio kūrybos sugrįžimą galima traktuoti kaip visapusišką – Kanadoje gyvenantis rašytojas, „Tėviškės žiburių“ redaktorius Česlovas Senkevičius. Atrastas buvo ne taip seniai – tik pasirodžius „Lietuvių literatūros enciklopedijai“. Nuo 2001 m. iki šiandien keliauja jo gyvenimo ir kūrybos liudijimai Pasvalin. Keliauja, nes tik taip suvokiamą jo paties laiške tiksliai apibrėžta gyvenimo esmę: *Pradėti ryšiai papildė gyvenimo turinį ir bent tuo tarpu sunkiai įsivaizduoti, kad to viso nebūtų. <...> Tegu dabar tie rankraščiai pabūna Jūsų archyvuose, man atstovaujantys, negrįžtančiam, bet ten esančiam*⁶. Tai ir atstovauja kuo įvairiausiai kūrybos liudijimai: apysakos, novelės, satyros, eilėraščiai, recenzijos, paskaitos, atskiruose sąsiuviniuose rašytos dramos, vaizdeliai, vaidinimėliai, skirti pokariu Vokietijoje gyvavusių gimnazijų moksleiviams. Vieno tokio 90-ies lapų rankraščio pirmajame lape įrašyta: *Po daugelio metų gyvenimui baigiantis, ši mano gimnazistų Vokietijoje vaidintą kūrinėlį skirių gimtojo Joniškėlio 400 metų sukakčiai paminėti*⁷. Didžiausios apimties kūriniai: apysaka „Savivžudys“ – 356 lapai, „Vaikystės draugai“ – 10 sąsiuviniai. Visa kūryba – originalai, rašyti ranka. Didžioji dalis – pokario metų. Tai ryškus liudijimas, kaip ir kuo gyveno kūrėjas tuo sudėtingu priverstinės tremties laikotarpiu, kai keliai į tévynę jau buvo užkirsti. Svarbu ir popierius, kuriame fiksuojama kūryba. Dažniausiai tai plonyčiai persišviečiantys lapai, arba Vokietijos įstaigų

⁵ PMKBR, f. 49.

⁶ PMKBR, f. 61.

⁷ PMKBR, f. 61.

blankai, arba to meto pačių lietuvių leisti mokykliniai sąsiuviniai. Pokario Vokietijos metus liudija ir įvairūs konspektai, santraukos, ypač buvę reikalingi dėstant lietuviškose gimnazijose. Česlovą Senkevičių kaip žurnalistą pristato jo paties įvardytį įvairūs žurnalistiniai „gabalai“: straipsniai „Tėviškės žiburiams“, kitiems išeivijos leidiniams, knygų, vaidinimų recenzijos, renginių apžvalgos. Nelieka pamiršta ir skautiškoji gyvenimo pusė: tos veiklos rašiniai, vaidinimėliai, nuotraukos, kita skautiška dokumentika „išduoda“ kūrėją ir kaip prisiekusi karštą skautą. Archyve nemaža dalis tenka korespondencijai – daugelio išeivijos veikėjų laiškams įvairiausiomis temomis. Polinkį į kūrybą puikiai dokumentuoja kartu su kitais rankraščiais sugrąžinti laiškai vaikystės draugui Juozui Grinskiui. Prie viso šito prisišlieja ir asmens dokumentai, lietuvių rašytojų draugijos 2004 m. literatūrinės premijos įteikimo dokumentai, kiti apdovanojimai. Vaizdžiai gyvenimą iliustruoja gausus fotografijų archyvas – vaikystės, jaunystės, pokario Vokietijos, Kanados laikotarpiai. Dovanotos abi knygos „Ketvirtroji upė“ ir „Penki taškai“ su dedikacijomis. O trečiąjį knygą patikėjo mums parengti spaudai – knyga jau pakeliui į gyvenimą.

Buvo ir pats kūrėjas atvykęs į Pasvalį, gimtajį Joniškėlių. Teko būti ir liudininkais tos egzistencinės akivaizdos su vieta, kur prieš daugelį metų jam buvo lemta ateiti į pasaulį ir kuri neprisimena ma, nes ten tik kūdikystės laikas tepraleistas. Daug sudėtingiau pačiam susitikti su gimtine nei autobiografinėje miniatūroje rašyti: *Kaip čigono vaikas vežiotas iš vienos į vietą stropiai rinkau tuos vaizdus, gerbiau ir labai norėjau juos išsaugoti. Savo gimtojo Joniškėlio neatsimenu. Tik močiutė apie jį vis pasakodavo, kad tenai gyvenęs labai geras dvarininkas Karpis, visų mylimas garsus gydytojas Petkevičius, kad gale miestelio kazokai kovësi su vokiečiais, kad švytravę kardai ir plieniniai vokiečių šalmai, kad paskui vokiečiai rinkę miestelio vyrus žuvusiems kariams laidoti, kad vėliau, Lietuvai susitvėrus, karininko Stapulionio vadovaujamas mirties batalionas vijo bolševikus... O pasakojimas apie baltus Mažaupės*

*akmenėlius visada apvainikuodavo visas kitas istorijas*⁸. Dabar tuos ilgesio akmenėlius buvo galima pačiam ranka paliesti ir vėl prisiminti seniai rašytą senelei vietoj vainiko skirtą eilėraštį „Mažaupės pasaka“, kurio kopiją, o vėliau ir originalą atsiuntė mums: *tyliai teka Mažaupė verkdama dukters...*⁹ Beveik prie kiekvieno rankraščio pridėtos nuorodos, panašios į šią: *Čia tokia meilės istorijkė, rašyta belaukiant karo pabaigos ir norint atkurti netoliomos praeities gyvenimą, Jame nors kuriamais vaizdais vėl pabūti. Jei jūsų rankraštynui tinka, pasilaikykite*¹⁰. Per keletą bendravimo metų susikaupė šūsnis laiškų – per šimtą. Tai jau irgi tampa tam tikru tyrinėjimo objektu. Pagalvoji, kaip nuostabu, kad dar esama žmonių, kuriems ranka rašytas laiškas – šventas dalykas. Kokią gi vertę dabar turėtų tas šimtas elektroninių žinučių...

Trečasis išeivijos kūrėjų atstovas – poetas Bernardas Brazdžionis. Jo fonde – kelių eilėraščių originalai, kelių – kopijos, laiškai bibliotekai, nuotraukos su jo įrašais, dovanotos knygos su dedikacijomis, žurnalo „Lietuvių dienos“ komplektai. Išskirtinis iš rankraščių – Bernardo Brazdžionio atsakymai į Martyno Vainilaicio klausimus – ranka rašyti išsipasakojimai apie vaikystę, gimtuosius Žadeikius, Pasvalį, kūrybą, redaktoriaus darbą, o šešis lapus sudarančių išsipasakojimų pabaigoje – griežtas reikalavimas šitą rankraštį perduoti Pasvalio bibliotekai.¹¹ Bet čia ne svarbiausi poeto sugrįžimą fiksuojantys dokumentai. Svarbiausi yra 83 Bernardo Brazdžionio laiškai bičiuliui rašytojui, pedagogui, vertėjui, karo metais buvusiam Pasvalio gimnazijos direktoriui, už novelių knygą „Nereikalingi žmonės“ apmokėjusiam lageriu ir tremtimi Juozui Poviloniui.¹² Literatūros bičiulių draugystė laiškais prasidejo 1966-aisiais ir tėsėsi atkurtosios nepriklausomybės metais.

⁸ SENKEVIČIUS, Česlovas. *Ketvirtroji upė*. Vilnius, 2000, p. 63–64.

⁹ PMKBR, f. 61.

¹⁰ PMKBR, f. 61.

¹¹ PMKBR, f. 3.

¹² PMKBR, f. 43.

Pirmasis laiškas, datuotas 1966 m. kovo 14 d. – ryšių užmezgimas: *Matydamas, kad daug kas susirašinėja, nutariau ir aš atsiliepti, manydamas, kad nepakenksiu. Tiesa, pirmai pradžiai teksto bus nedaug. Anot Jūsų kritikų termino, daugiau telieka potekstėje. Tai tebus tik seno pažistamo užsukimas iš kelio, pavasario ledams lūžtant. Pasakyčiau, kregždėms gržtant, bet jos pas jus dar ankstyvos, nors čia netolimam senųjų misijų miestely Capistrano jos kaip tik kasmet lygiai tą pačią šv. Juozapo dieną parskrenda. Tebūna ir šis laiškelis kaip parlékusi Capistraną juozapinių kregždė.*¹³ Taip vėl iš naujo susitinka seni bičiuliai. Apie ką gi jiedu kalbasi? Svarbiausia visų laiškų tema – literatūra: kas išleista Lietuvoje, kokie autorai ką rašo, kas verčiama. Nuolatinių Juozo Povilonio siuntinių dėka B. Brazdžionį pasiekia visa naujoji literatūrinė spauda, kurią šis stropiai peržiūri, komentuoja, įžvelgia ryškesnius, drąsesnius veidus. Iš savosios pusės poetas piešia visą kultūrinio gyvenimo panoramą Amerikoje, rašo apie bendrus pažystamus, literatūros pasaulio žmones. Užklausiamama ir apie literatūrinę laisvę Lietuvoje: *Skaičiau Giros keistoką pasigyrimą „Gimtajame krašte“ ir pastabą, kad, girdi, dabar jaunimas galis deklamuoti „Baltas baltas kaip vyšnios viršūnė“.* Ar tiesa? Jeigu taip, gal bus kur nors net spaudoje parašyta. Gi tuo tarpu net recenzijoje mačiau tik to autorius pavardės paminėjimo vengimą... Kaip raupsuotujų¹⁴. Arba: Norėjau apie praėjusių metų knygas ir autorius parašyti, bet žiūriu jūsų Kazakevičius labai kruopščiai stengiasi visiems galimumams už akių užbėgti¹⁵. Laiškų pabaigoje dažni pasiteiravimai: Ar gavai iš mudvieju su Juozu T. kai ką prancūziško? Siuntėm poezijos ir romanų. Laukčiau Maironio „Pavasario balsų“ 12-os laidos, Miškinio dviejų tomų raštų, naujų Justino Marcinkevičiaus, Baltakio, Maldonio, Degutytės, Churgino rinkinių ar Sigito „Beržų ir lelijų“

¹³ PMKBR, f. 43.

¹⁴ PMKBR, f. 43.

¹⁵ PMKBR, f. 43.

su jotvingių žemės motyvais¹⁶. Tačiau literatūra neatperka tėvynės ilgesio – dažna laiškų tema ir ryšiai su Lietuva: kas iš išeivijos žmonių atvažiuoja į Lietuvą pasižvalgyti, kas iš Lietuvos pasiekia Ameriką. Tas ilgesys net į sapnus persikelia: *Ateina tradiciškai šeimos šventės – prisimena visi artimieji, gyvi ir iškeliavę.* O juos laikas, atrodo, vis labiau tolina, užtvaros vis labiau skiria, o jų taip ilgesingai imi pasigesti. Ir Patsai Juozai jų tarpe visuomet gyvas ir neužmirštamas. Dar daugiau. Kartais net sapne pasirodai. Rodos, einu per Pasvalį, per vargai beatpažistamą jo rinką, kitaip ar kitais namais apstatytą, pasuku į gatvę, kur gimnazija, jeinu į rūmus, klausiu Paties, laukiu laukiamajame, o kieme zuja jaunimas, nepažistamas. O Patsai kalbiesi su mokytojais, neturi laiko man net rankos paduoti. Kažkaip nejauku, nes imu manyti, kad ne laiku, kad be reikalo čia pasirodžiau ir gali būti kokių nemalonumų. Galvoju, kažin kur dabar portretas, kurį buvai užsakės nupiešti ir pakabinai klasėje. Aplinkui tokia svetima dvasia, laukiu laukiu, pasitraukęs į pasienį, kol įvadini į kažkokį mažą kambarėlį, kur vienu du, kažką nori pasakyti ir... nubundu. O kitą kartą ir vėl – atvykstu siauruoju traukinėliu, ieškau kaip pasiekti miestelį... Pasvalys mano išvaikščiotas, ieškau gatvės į Žadeikius, bet ir ji nebe ta, ir Žadeikių negaliu prieiti, nes tiek naujų namų šalikelėse, visi tik važiuoja važiuoja, o aš pėscias... gal taip būtų ir realybėje¹⁷. Dažname laiške apgailestaujama, kad artimųjų ratas vis siaurėja: Vis dar svajodavau susitikti su Kniūkšta, su Keliuočiu, su Miškiniu. O štai jie, likusieji, greitesni, ēmė ir iškeliavo, iš kur nebegržtama. Neiškeliaukit jūs, likusieji brangieji! Palaukit. Juk dar turime pasimatyti¹⁸, – rašo 1984-aisiais. Pasimatymas artėja. Atgimimo pradžios laiškuose – jau pirmosios kelionės į Lietuvą planai, vėliau – kitų kelionių planai, įspūdžiai, skaudžiai išgyvenamos nepriklausomybę atgavusios Lietuvos bédos. Tas dviejų bičiulių susirašinėjimas palieka

¹⁶ PMKBR, f. 43.

¹⁷ PMKBR, f. 43.

¹⁸ PMKBR, f. 43.

ir kaip svarbus sovietmečio liudijimas: kalbėtis buvo galima ir per Atlantą ir netgi aštriomis temomis. Tiesa, trukdžių, matyt, būta, nes 1968-aisiais laiške Brazdžionis užsimena: *Seniai bepasikeitėm žodžiais. Po to, kai gavau atvirlaiškį su svetimu priedu, kažkaip užgniaužė žadą*¹⁹.

Ketvirtasis iš kūrėjų – literatūros kritikas, prieš karą mokytojavęs Pasvalio gimnazijoje Vladas Kulbokas. Rankraštyne saugomi jo laiškai, Pasvalio laikų nuotraukos, išsivežtos į užjūrį, dvięjų tomų knyga *Lietuvių literatūrinė kritika tremtyje* su dedikacija: *Pasvalio M. Katiliškio bibliotekai, prisimindamas laimingas jauno mokytojo dienas*²⁰. Kartu su Vlado Kulboko laiškais sugržo ir atsiminimai apie Pasvalį, kolegas mokytojus, mokinius, tarp kurių ir gerai žinomi žmonės – verslininkas dr. Juozas Kazickas, poetas architektas Jonas Vytautas Nistelis, buvę gimnazijos kapelionai prelatas Vytautas Balčiūnas, kun. Kazimieras Barauskas, literatas Antanas Strabulis.

Graži draugystė keletą metų biblioteką siejo su diplomatu, ējusiui Lietuvos diplomatijos šefo pareigas, teisės daktaru Stasiu Antanu Bačkiu. Atsiliepta į gimtojo krašto balsą buvo ne bet kaip, o savo gyvenimo byla, kurią nedideliais siuntinėliais per davė į mūsų rankas. Dokumentai, rankraščiai, atsiminimai, studijos, straipsniai, disertacija, informacijos apie diplomatinę tarnybą, laiškai, fotografijos, viskas – nuo gmtujų Pantakonių iki Paryžiaus, Vašingtono, grįžimo į Tėvynę laiko – rado saugų prieglobstį bibliotekos rankraštyne.²¹ Aišku, ne visas archyvas sietinas su išeivijos palikimu. Svarbiausiai iš tų sietinų būtų: Stasio A. Bačkio pokaryje leisti ir redaguoti „Biulletin Lithuanien“, bibliografine retenybe tapusi 1952 m. Paryžiuje išleista knyga „La tragédie des États baltes“ (Baltijos šalių tragedija), paskaitų, skaitytų Lietuvių katalikų mokslo akademijos suvažiavimuose, atspaudai, rankraš-

¹⁹ PMKBR, f. 43.

²⁰ PMKBR, f. 22.

²¹ PMKBR, f. 1.

tis „Lietuvos diplomatinė tarnyba. 1940–1990“, su įrašu: *Skiriu Mariaus Katiliškio viešosios bibliotekos dispozicijai ir nuosavybei*, publikacijos išeivijos, užsienio leidiniuose, iš Lietuvos į Paryžių išsivežtų straipsnių prieškario leidiniuose iškarpos su prierašais, nuotraukos – egzilinio laikotarpio. Įsimintiniausia – Lietuvos pasiuntinybėje kartu su Bernardu Brazdžioniu ir Antanu Vaičiulaičiu. Svarbus liudijimas – diplomato ranka rašytos informacijos apie A. Aušros ir J. Brazaičio veiklą. Tai jam tebebuvo slapta delikati tema, atverianti mažai žinomą istorinį laikotarpį, kai jis Juozas Lukšas buvo paskirtas Krašto rezistencijos atstovu užsienyje.

Artimai susidraugavome ir su prieškariu Sorbonos universitete tarptautinę teisę ir diplomatijos istoriją studijavusiu, dirbusiu Niujorko viešojoje bibliotekoje ir Niujorko universitete, filosofijos ir bibliografijos daktaru Mykolu Jasėnu. Rankraštynas jaukiai pri-globėjo rankraščius, laiškus, nuotraukas, autografuotas knygas.²² 1997 m. Mykolas Jasėnas viešėjo bibliotekoje ir buvo malonai nustebintas retų spaudinių fonde suradęs prieš karą redaguotą žurnalą „Akademikas“.

Atgimimo metais ryšiai užsimezgė su Romoje gyvenančia spaudos tyrinėtoja, filosofijos daktare Barbora Vileišyte. Jos fonde saugoma rankraštinė studija „Emilija Pliaterytė – 1831 metų lietuvių sukilių vadė“, iš brolio Andriaus Vileišio laiškų motinai Olgai Vileišienei surašyti atsiminimai „Madagaskaro džiunglėse“, laiškai ir sveikinimai bibliotekos darbuotojams, nuotraukos, Vatikano radijo laidų programos.²³ Nemažai išeivijos žmonių laiškų susikaupė rengiant knygą apie žurnalistą rezistentą Julijoną Būtėną. Daugiausia liudijimai apie jo egzilinį laikotarpį. Dr. Kazio Ambrozaičio, dr. Adolfo Damušio, Jono Pajaujo, Henriko Žemelio, Juozo Gruzdo, Juozo Pažemėno, Pilypo Naručio, dr. Nijolės Braženaitės-Paronetto, Vytauto Kasniūno, Cezario Surdoko, prelato Juozo Prunskio, Aleksandros Indriulytės-Eivienės, Bronio

²² PMKBR, f. 69.

²³ PMKBR, F. 71

Railos laiškai atveria tai, ką dabar drąsiai galime vadinti istorine atmintimi.²⁴ Ta atmintis dar labiau prasiplečia susirašinėjimuose su Julijono Būtėno klasės draugu, teisininku, buvusiu „Žiburių“ redaktoriumi ir leidėju Juozu Vitėnu ir žurnalistu Antanu Dundzila. Laiškus papildo Juozo Kazicko, Jono Pajaujo, Nėrio Šimkaus, Adolfo Damušio atsiminimų įrašai, saugomi garso kasetėse – gyvas balsas, liudijantis jų draugystę su Julijonu Būtėnu. Didžioji dalis minėtų žmonių buvo išprovokuoti parašyti atsiminimus – sukaupti jų rankraščiai.

Keliais laiškais bandant susigrąžinti kitą išeivį – inžinierių, valstybininką, profesorių Joną Šimoliūną, teko pasikeisti su dr. Jurgiu Gimbutu. Mūsų prašymu, jis važiavo į Putnamo ALKA ti-krinti, kas ten dar likę iš profesoriaus archyvo. Bet iš tų ryšių nedidelis laimikis: iš pradžių labai geranoriškai mūsų atžvilgiu nusiteikęs Jurgis Gimbutas, vėliau kategoriškai pareiškė: *Kas padėta į ALKA, niekada neturi būti iš ten atimta.* Nors mes norėjome labai nedaug: Jono Šimoliūno atsiminimų apie gimtajį Pušalotą, kai kurių jo veiklą išeivijoje atskleidžiančių dokumentų, nuotraukų. Vietoj pageidautų dalykų, Jurgis Gimbutas atsiuntė savo knygą apie Joną Šimoliūną ir parūpino tos knygos parengiamąjį medžiagą.²⁵ Koks rezultatas bebūtų, bet patirtis visuomet į naudą.

Sugrįžta mūsų išeiviai ir su tam tikrais atsiminimų lydraštėliais. Šiai grupei galima priskirti iš Pasvalio apylinkių kilusį kultūrtechniką Mykolą Tonkūną – jo atsiminimų apie gimtajį Stačiūnų kaimą, savo šeimą, Tonkūnų giminę, kultūrtechniko darbą rankraštį dovanovo duktė Ritonė Rudaitienė.²⁶ Žinomas literatūrologas Liūtas Mockūnas patikėjo saugoti savo tévo lakūno Simono Mockūno atsiminimų apie Lietuvos aviaciją tarpukaryje rankraštį, lakūno karjerą liudijančius dokumentus, nuotraukas²⁷. Saugome

²⁴ PMKBR, f. 47.

²⁵ PMKBR, f. 67.

²⁶ PMKBR, f. 20.

²⁷ PMKBR, f. 40.

ir žurnalisto Balio Brazdžionio atsiminimus apie vokiečių okupacijos metus Pasvalyje „Vokiečių siautėjimas mano apylinkėje“, jo išeiviškojo gyvenimo – darbo JAV televizijoje ir radiuje – nuotraukas²⁸. Ir dar vienas atsiminimą autorius – muzikas Alfonsas Mikulskis savo rankraštyje prisimena nepriklausomybės kovas Pušaloto krašte²⁹. Žinoma, visi šie atsiminimai – ne apie išeivijos laikotarpį, tačiau rašyta išeivijoje ir tampa iš ten sugrįžusia kultūrine atmintimi, kuri svarbi ne vien lokalinei istorijai.

Atskirai reikštų užsiminti apie spaustuvininką Mykolą Morkūną. Atgimimo pradžioje buvome užsibrėžę tikslą – sukaupti visas jo spaustuvėje dienos šviesą išvydusias knygas. Nepavyko. Sukaupėme tik dalį leidinių. Ir dar kamuojame nežinia – kur gauti visų spaustuvės leidinių sąrašą – tiek knygų, tik smulkesnių spaudinių.

Kaupiamas ir spaudsintinis išeivijos palikimas: bibliotekoje saugoma apie 3000 išeivijos spaudinių. Yra atskiras periodinių leidinių fondas: „Aidai“, „Karys“, „I laisvę“, „Ateitis“, „Moteris“, „Draugas“, „Tėviškės žiburiai“ ir kitų leidinių komplektai. Rankraštyne saugomi Vokietijos DP laikotarpio lietuviški periodiniai leidiniai.

Svarbumu išskiria pasvališkio Jono Gradinsko dovanotų knygų fondas (500 egz.). Ne taip jau daug, bet visos – iš tų svarbiausių. Ir dar su specialiu antspaudu: *Gimtajam Pasvaliui*. Kartu su Jono Gradinsko knygų siunta atkeliao ir jo laiškas, pavadintas „Kodėl knygos į Pasvalį?“. Jame žodžiai: *Brangios tos knygos, bet dar brangesnis Pasvalys su jo ir plačių apylinkių žmonėmis!*³⁰ Šitame atsakyme, regis, glūdi visų išeivių sugrįžimo esmę. Tik dar laukia sudėtingas bendros kultūrinės atminties kūrybos kelias – vien parodų, minėjimų neužtenka. Būtina tyrinėjimų, bendros kultūrinės atminties kūrimo sisteminga programa.

²⁸ PMKBR, f. 70.

²⁹ PMKBR, f. 68.

³⁰ PMKBR, f. 93.

EXILES FROM PASVALYS: CREATION OF COMMON CULTURAL MEMORY

Vitalija Kazilionytė

ABSTRACT

The process of the return of Pasvalys exiles' legacy began in the period of National Revival. The name of Marius Katiliškis obliged us to take an active part in this important cultural activity.

Marius Katiliškis was the first „to return“. His books, with the inscriptions of his wife Liūnė Sutema, photographs, manuscripts, drawings, archival documents, his desk, typewriter, his collection of pipes are now stored in the Room of Memory.

The second author in exile, whose creations returned, was the writer and editor of the „Tėviškės žiburiai“ (Lights of the Homeland) Česlovas Senkevičius from Canada.

In the fund of the poet Bernardas Brazdžionis – manuscripts of his poetry, reminiscences, letters to the library, photographs, letters to Juozas Povilonis, writer, translator, former director of Pasvalys Gymnasium.

The fourth of the authors, whose archival documents are preserved in the Manuscript Department, is Vladas Kulbokas, literary critic, a teacher at Pasvalys Gymnasium before the war.

Ties of beautiful friendship lasted for some years between the library and the diplomat, Doctor of Law Stasys Antanas Bačkis, who left his archive to the library.

Many letters of emigrants were accumulated while compiling the book about the journalist, freedom fighter Julijonas Būtėnas. We also keep reminiscences of specialist in land-reclamation Mykolas Tonkūnas, pilot Simona Mocikūnas, journalist Balys Brazdžionis, musician Alfonsas Mikulskis. The Library also preserves about 3000 items of printed matter of emigrants. There has been accumulated a large collection of emigrants' publications, printed at the printing-house of the fellow countryman printer Mykolas Morkūnas.

Vitalija Kazilionytė

Pasvalio Mariaus Katiliškio viešoji biblioteka

Vytauto Didžiojo a. 6/1

LT-39149 Pasvalys

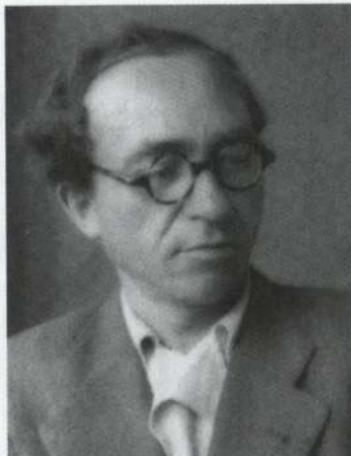
El. paštas: parvalkai@gmail.com

Vėles oris kūlis stėmė dygi. Lė
kyffelėse užde virtinės įr abacu
kiau mostebinių jaučius, pustus,
knepliančius ir harmoniuojančius
medinius ornielius, augintus i
peldinčius menos seres.

Medienai, kiek daug nera jaučiamas.
Vienai, dviem metu, kai kuris iš pirmos
šeimba man ty gie minučias. Da
labet sukti, o juo platus debesė
per metus be kelionys ir kengamose
naujais žociniais baldais. Lėda
pačiame vyras. Melasangių uola-
stuvės baldai.

Kiek žiacis iš didžios salė-
mes! Lygi vyras kai kuris. Sečiai
ištelięs veijs venučius iš
bentukų: „Grūnas. Šarai litpos
i blodini. Balta iš kengamų.
Nes penkai adegai kaijis liepnia,
kaijis „pabudęs liepnia, kai kuris
degala. Prelūčiui alkūdavos.

Kai kai žindelpis iš kaijos
cinegyn įdome. Žemė kai kai iš

Bernardas Brazdžionis jaunystėje.
PMKBR, f. 3.

Česlovas Senkevičius
lietuviškoje
„Time Press Ltd.”
spaustuvėje,
Torontas (Kanada),
apie 1970 m.
PMKBR, f. 60.

Štai čia
čia
spaustuvė
lietuvių
spaustuvė
operatorius

Marius Katiliškis savo
rankomis išdekoruotame
kambarėlyje. Hanau DP
stovykla, 1947 m.
PMKBR, f. 49.

Mažanysės paraka
(Senelių vietoj vairinės)

-72-

1. Mažanysé lykiai teka,
Akmeneliui jas dugne -
Ant pamyrės balto tako
Žydi raičių kruvina. —
2. Prie žalivų jas kramtus
Taikštindavai kadais...
Gražus makarų — meni
Bairis parakęs sekėi. —
3. Aubre žerimėjau kalne
Šūmantinis bokštas -
G pakalnėje minia
Šėlsta — aubro trobšta. —
4. Lerdžias angelas danguis,
Tiesia savo ranką : -
Mirtis točkulys ūraus,
Aš eismāis jums ją! —
5. Tu lingueja aukštus blypos
Tavo mylinnos šalies
Tavo paraka man blypi'a
Glausti ranką prie širdies. —

~~Oriģinalas~~

Česlovo Senkevičiaus jaunystės laikų rankraštis – iš Joniškėlio apylinkių kilusiai močiutei Daratai Bekerienei dedikuotas eilėraštis. PMKBR, f. 60.

Lietuvos diplomatijos šefas dr. Stasys Antanas Bačkis Lietuvos pasiuntinybėje Vašingtone, 1979 m. *PMKBR*, f. 1.

Žurnalistas Balys Brazdžionis Lietuvių televizijoje. Čikaga (JAV), 1967 m. *PMKBR*, f. 70.

IŠEIVIJOS KULTŪRINIO PALIKIMO SKLAIDA ROKIŠKIO KRAŠTE

Rita Viskaitienė

Ilgi sovietinės okupacijos metai pakeitė ne vieno to meto kultūros, meno veikėjų gyvenimus, daugelis jų buvo priversti palikti gimtinę, norėdami tapti savo pradėtą veiklą ir išlikti. Jie buvo išbraukti iš lietuvių literatūros, kultūros istorijos, todėl liko mažai žinomi arba visai nežinomi ne tik Lietuvos, bet ir jų gimtojo krašto žmonėms.

Mus, bibliotekininkus, labiau domino literatūrai nusipelnę žmonės, todėl šiame straipsnyje apžvelgsiu mūsų krašto išeivių rašytojų, poetų bei kitų su literatūra susijusių žmonių kūrybinį palikimą. Jis yra gana kuklus, lyginant su kitų regionų, tačiau svarbus mūsų krašto istorijai.

Jau pirmaisiais Nepriklausomybės metais viešosios bibliotekos fondus papildė daugiau kaip 900 knygų iš JAV lietuvių labdaros siuntų. Nemaža dalis buvo mūsų kraštiečių kūryba. Siuntė jas Ina Nenortas, Philip Shapiro, Renata Manomaitienė, Magdalena Birutė Stankūnaitė-Stankūnienė iš JAV, J. G. Skaistys ir R. Žiogarys iš Kanados. Didžiausia dovana – kraštiečio teisininko A. Ragelio atsiusta 37 tomų „Lietuvių enciklopedija“, leista Bostone. Vėliau šią enciklopediją gavo ir Pandėlio bei Obelių bibliotekos. Suvainiškio bibliotekai knygas siuntė kraštietis Dubauskas.

2007 metais, vykdant Lietuvos Respublikos Kultūros rėmimo fondo finansuotą projektą „Rankraštynas – vertingiausia kultūrinio paveldo dalis“, Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešojoje bibliotekoje įrengta kraštiečių rankraščių ekspozicija, kurioje savo vietą surado išeivių kultūros veikėjų rankraščiai.

Savo apimtimi jie nėra gausūs, tačiau daugelis jų turi didelę išliekamąją vertę. Tai korespondencija, artimųjų prisiminimai apie juos, negausi ikonografija, kūrybinės veiklos rankraščiai. Su daugeliu kraštiečių išeiviu supažindino jau 1989–1997 metais leistas Lietuvos kultūros fondo Rokiškio rajono visuomeninės tarybos leidinys „Prie Nemunėlio“ bei Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos direktorės Alicijos Matiukienės iniciatyva 2006 metais atgaivintas to paties pavadinimo kultūros žurnalas. Jau laikraštyje „Prie Nemunėlio“ buvo išskirta atskira rubrika „Žinomi svetur, mažiau pažįstami gimtinėje“.

Visų pirma reikėtų paminėti rašytojo, bibliotekininko, gyvenusio Lenokse (JAV), **Liudo Dovydėno** (1906–2000) rankraščių kolekciją, kurioje 65 saugojimo vienetai (72 lapai). Tai korespondencija bei ikonografija. Bibliotekoje ši medžiaga saugoma nuo 1997 metų. Jo veiklą atspindi laiškai broliui Juozui, brolio sūnui Vladui. Apie šiltą Elenos ir Liudo Dovydėnų priėmimą Rokiškio viešojoje bibliotekoje primena atvirukas, skirtas bibliotekos darbuotojams. Į rankraštyną pateko ir vienas Alės Rūtos laiškas kolegai L. Dovydėnui, keletas Vytauto Alanto, Stepo Vykinto, Jono Litvino, Birutės Pūkelevičiūtės, Miltono Stark, finansavusio „Brolių Domeikų“ išleidimą, laiškų.

Gausus spausdintas Liudo Dovydėno palikimas. Išleista per 20 jo knygų – romanų, apysakų, apsakymų rinkinių. Spausdinta draminė kūryba, publicistika, memuarai. Atskiri jo kūriniai išversti į latvių, estų, suomių, rusų, anglų ir kitas kalbas. Didelę jo kūrybos dalį sudaro kūriniai vaikams. Nemažai jo kūrybos leidinių saugoma Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos bei jos filialų fonduose. Kalbant apie L. Dovydėno nuopelnus ir jo kūrybos įvertinimą, reikėtų paminėti, kad dar 1936 metais už romaną „Broliai Domeikos“ gavo Valstybinę premiją iš paties Prezidento Antano Smetonos rankų. Simboliška, tačiau po ilgų sovietinio teroro metų, 1996 metais už nuopelnus Lietuvai tuometinis šalies vadovas Algirdas Brazauskas Liudą

Dovydėnų apdovanojo Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu.

Dar 1989 metų rugpjūčio mėnesio žurnalo „Prie Nemunėlio“ numeryje publikuotas Liudo Dovydėno atsakomas laiškas tuo metinei Rokiškio centrinės bibliotekos direktorei Zitai Jodeikienei į jos pakvietimą apsilankytį Rokiškyje¹. Į Lietuvą atvykti jam pavyko tik po 52 metų pertraukos – 1996 metais, kada vyko Vilniuje išleisto jo romano „Broliai Domeikos“ pristatymas. Po dvięjų metų Liudas su žmona Elena sugrįžo į Lietuvą jau visam laikui ir apsigyveno Vilniuje. Tais pačiais metais jie apsilankė Rokiškyje, viešėjo bibliotekoje, išsiamžino nuotraukose. Deja, tik porą metų teko pagyventi L. Dovydėnui gimtojoje Lietuvoje – 2000 m. liepos 4 d. jis mirė².

Įamžinant šio iškilaus žmogaus atminimą, 2002 metais jo gimtujų Čedasų pagrindinė mokykla pavadinta Liudo Dovydėno vardu³. Mokyklos draugystė su rašytoju prasidėjo 1999-aisiais, kai miestelis minėjo 500 metų jubiliejų. Mokytoja Genovaitė Daugnorienė iš jau sergančio rašytojo gavo pirmajį laišką – sveikinimą kraštiečiams. G. Daugnorienės teigimu, niekas kitas taip gražiai neaprašė savo gimtojo krašto.

Plačiai paminėtos Liudo Dovydėno 100-osios gimimo metinės 2006 metais⁴. Renginiai vyko Lietuvos rašytojų sąjungos klu-

¹ Miela rokiškieti Jodeikiene [Liudo Dovydėno laiškas Rokiškio viešosios bibliotekos direktorei Zitai Jodeikienei]. *Prie Nemunėlio*, 1989, rugpjūtis, nr. 1, p. 2.

² SVENTICKAS, Valentinas. Liudas Dovydėnas (1906.I.1–2000.VII.4): In memoriam. *Metai*, 2000, nr. 8–9, p. 185–186.

³ STANKEVIČIŪTĖ, Raimonda. Čedasų mokyklai – rašytojo vardas. *Gimtasis Rokiškis*, 2002, lapkričio 20.

⁴ BUKELIENĖ, Elena. Liudo Dovydėno sugrįžimas: Rašytojo 100-mečiui. *Prie Nemunėlio*, 2006, nr. 1, p. 5–7. KALPOKAITĖ, Salvinija. Rašytojui Liudui Dovydėnui – 100. *Gimtinė*, 2006, balandžio 1–30, p. 6. KALPOKAITĖ, Salvinija. Rašytojui Liudui Dovydėnui – 100. *Draugas. Menas, literatūra, mokslas*. 2006, balandžio 8, p. 4. MILAKNIENĖ, Reda. Paminėtas rašytojo šimtmetis [Čedasų pagrindinėje mokykloje]. *Gimtasis Rokiškis*, 2006, vasara.

be, o vėliau – Čedasų Liudo Dovydėno pagrindinėje mokykloje. Čia svečiai rinkosi, pirmiausia aplankę jo tėviškėje pastatytą paminklinį akmenį. I renginį atvyko šviesios atminties prof. Elena Bukelienė, doc. dr. Kęstutis Urba, aktorė Bernadeta Lukošiūtė ir kiti. Dalyvavo L. Dovydėno sūnėnas Vladas Dovydėnas⁵. Informacija apie Liudo Dovydėno 100-ąsias gimimo metines pateikta ir Čedasų Liudo Dovydėno pagrindinės mokyklos leidžiamame laikraštelyje „Mokyklos balsas“⁶.

2007 metais Lietuvos rašytojų sąjunga, jamžindama žymaus lietuvių prozininko Liudo Dovydėno atminimą, įsteigė kasmetinę jo vardo premiją už lietuvišką romaną. Pirmuoju šios premijos laureatu tapo rašytojas Romualdas Granauskas už romaną „Rūkas virš slėnių“⁷.

Gausus rašytojos Elenos Nakaitės-Arbačiauskienės (Alės Rūtos) kūrybinis palikimas. Jos kūryba – tai romanai, apysakos, novelės, poezija, scenos veikalai, kelionių įspūdžiai. Šiandien ji – 28 knygų ir 2 periodikoje išspausdintų kūrinių autorė. Septyni kūriniai apdovanoti įvairiomis premijomis. Keletas scenos veikalų (vaikams ir suaugusiems) suvaidinta išeivijos dramas mėgėjų. Periodikoje paskelbta gausybė straipsnių visuomeninio gyvenimo bei kultūros temomis, recenzijų ir pasisakymų apie naujas knygas, spektaklius. Pati autorė yra prisipažinusি, kad jos knygos – tai <...> *ilgesio, nostalgijos upė, kuria aš plaukiau visada į Lietuvą. Tai mane palaikė.* Ji rašė ir buitine-psichologine, ir is-

rio 4, p. 1, 4. Minimas rašytojo L. Dovydėno gimimo šimtmetis [Lietuvos rašytojų sąjungos klube]. *Gimtasis Rokiškis*, 2006, sausio 17, p. 7. TIDIKYTĖ, Laimutė. Rašytojui Liudui Dovydėnui – 100. *Draugas. Menas, literatūra, moksłas*, 2006, kovo 4, p. 7–8.

⁵ Sūnėnas saugo dėdės, rašytojo, atminimą [Liudo Dovydėno]. *Gimtasis Rokiškis*, 2001, kovo 17.

⁶ DAUGNORIENĖ, Genovaitė. Rašytojas Liudas Dovydėnas. *Mokyklos balsas*: Čedasų Liudo Dovydėno pagrindinė mokykla, 2006, sausio 20, nr. 7.

⁷ Liudo Dovydėno premija – už romaną [Romualdui Granauskui]. *Metai*, 2008, nr. 3, p. 156.

torine tematika, savo vaizdavimo akiratyje aprėpdama laikus nuo Mindaugo, Vytauto iki 1941 m. deportacijų⁸.

Mūsų bibliotekos fonduose savo vietą surado ir Alės Rūtos kūriniai. Keletą jų dovanojo pati autorė, kai 1992 metais lankėsi savo tėviškėje Kamajuose ir susitiko su rokiškėnais viešosios bibliotekos skaitykloje. Su rašytoja užsimezgė ryšys. Bendradarbiavimas tėsēsi susirašinėjant. Jau ne kartą mano minėtame laikraštyje „Prie Nemunėlio“ publikuotas „Pokalbis per Atlantą: Rokiškis – Santa Monika“, kur Alė Rūta atsako į tuometinės „Prie Nemunėlio“ redaktorės Elenos Vajegienės klausimus. Mūsų bibliotekos rankraštyne saugoma negausi jos ikonografinė medžiaga bei korespondencija. Tai jos laiškai bibliotekos darbuotojoms, nuotraukos iš įvairių išeivijos lietuvių renginių bei rašytojos namų Kalifornijoje.

Kalbant apie Alę Rūtą, būtina pristatyti Lituanistikos centrą, įkurtą Rokiškio „Romuvos“ gimnazijoje. 2004–2005 mokslo metais gimnazijos biblioteka, vadovaujama Redos Kiselytės⁹, vykdė Lituanistikos centro kūrimo programą¹⁰. Per pusę metų pavyko sukompaktuoti naujų, unikalių, vertingų leidinių fondą. Minėtos programos rėmėjai buvo užsienio šalių ambasados Lietuvoje. Idėjų sukaupti autografuotų leidinių kolekciją R. Kiselytė brandino ne

⁸ Apie rašytoją Alę Rūtą: Karolio Milkovaičio kalba, pasakyta 2002 m. gruodžio 1 d. Lietuvių fronto bičiulių Los Andžele sambūrio surengtoje literatūros popietėje. *Literatūra ir menas*, 2003, sausio 10, p. 19. RUSECKAITĖ, Aldona. Alė Rūta: likti su Lietuva. *Nemunas*, 2005, lapkričio 17–23, p. 4. RŪTA, Alė. Pokalbis per Atlantą: I „Prie Nemunėlio“ redaktorės [Elenos Vajegienės] klausimus atsako rašytoja Alė Rūta. *Prie Nemunėlio*, 1995, gruodis, nr. 14, p. 1–2. STRIOGAITĖ, Dalia. Alės Rūtos proza – iš ilgesio. *Literatūra ir menas*, 2003, rugpjūčio 22, p. 8. VAJEGIENĖ, Elena. Alė Rūta, rašanti apie kaimiečius ir apie diplomatus. *Panevėžio rytas*, 1995, lapkričio 4, p. 5.

⁹ ZIBOLIENĖ, Dalia. Autografų gaudytojų jau žino pasaulus [apie Redą Kiselytę]. *Gimtasis Rokiškis. Aukštaičių kraštas*, 2005, sausio 26, p. 5.

¹⁰ KISELYTĖ, Reda. Lituanistika gimnazijos bibliotekoje. *Tėviškės žiburiai*, 2005, vasario 22, p. 8. KISELYTĖ, Reda. Lituanistikos centras [Rokiškio „Romuvos“ gimnazijos bibliotekoje]. *Prie Nemunėlio*, 2006, Nr. 1, p. 32–33.

vienerius metus, tačiau įgyvendinti ją pavyko tik 2004 m. Jubiliejiniais lietuvių kalbai metais R. Kiselytė parašė daugybę laiškų rašytojams, kūrybinėms organizacijoms, prašydama įsijungti į akciją ir padovanoti jų išleistą knygą su autografais. Užsienyje gyvenančių lietuvių iniciatyva skelbimas pateko į Kanados lietuvių savaitraštį „Tėviškės žiburiai“. Į gimnazijos biblioteką pradėjo plaukti autografuoti leidiniai iš įvairių šalių. Bibliotekininkės R. Kiselytės pažintis su rašytoja Ale Rūta prasidėjo taip pat per „Tėviškės žiburius“. Prozininkė, poetė Alė Rūta padovanojo jai pačiai dedikuotų leidinių kolekciją, kurioje 433 Lietuvos ir išeivijos autorų dovanoti leidiniai¹¹. Kolekcijoje Liudo Dovydėno, Prano Kozulio, Julijos Švabaitės, Sauliaus Tomo Kondroto, Jurgio Jankaus, Vytauto Cinausko, Antano Drilingos, Anatolijaus Kairio, Juditos Vaičiūnaitės, Justino Marcinkevičiaus, Bernardo Brazdžionio, monsinjoro Kazimiero Vasiliausko ir daugelio kitų autorų knygos su autografais¹². Alės Rūtos romanų kolekciją gimnazijai padovanojo Čikagos Lituanistikos tyrimo ir studijų centras. Gimnazijos Lituanistikos centre kaupiami rašytojos Alės Rūtos laiškai, fotografijos, straipsnių kopijos. Saugoma padėka, kuri autorei buvo įteikta 2000 m. birželio 3 d. Los Andželo Šv. Kazimiero lituanistinės šeštadieninės mokyklos 50 metų jubiliejaus proga.

Šioje kolekcijoje šalia gausių išeivijos istorijos, literatūros mokslo, meno leidinių saugomi prozininko, publicisto Juozo Keliuočio memuarai, prozininko Juozo Švaisto (Balčiūno), prozininkės Marijos Tübelytės-Kuhlmanienės novelės ir romanai, išeivijos literatūros tyrinėtojo, visuomenininko Vinco Maciūno

¹¹ KISELYTĖ, Reda. „Knygas norėčiau grąžinti Tėvynei“ [apie Alę Rūtą]. *Tėviškės žiburiai*, 2005, lapkričio 15, p. 11 Kolekcijoje Alei Rūtai dovanotos knygos. *Gimtasis Rokiškis. Aukštaičių kraštas*, 2005, liepos 13, p. 4.

¹² KISELYTĖ, Reda. Alė Rūta ieškojo deimančiukų.... *Amerikos lietuvis*, 2007, kovo 24. KISELYTĖ, Reda. Alė Rūta ieškojo deimančiukų. *XXI amžius*, 2007, kovo 14, p. 3. KISELYTĖ, Reda. Alė Rūta ieškojo deimančiukų. *Gimtinė*, 2007, balandžio 1–30, nr. 4, p. 1, 3.

leidinys „Pluoštas dokumentų apie Antaną Strazdą“ ir kiti leidiniai. Unikali kalinių maldaknygė „Vilties šviesa“, kurios viršelis įrištas audiniu.

Dar aktyviau kaupti autografuotus leidinius pradėta, užmezgus ryšius su Amerikos lietuvių kultūros archyvu-biblioteka ir jos vedėju kunigu Rapolu Krasausku. „Romuvos“ gimnazijos biblioteka taip pat bendradarbiauja su Kanados lietuvių muziejumi-archyvu, kurio direktorės Rasos Mažeikos dėka gautas „Lietuvių enciklopedijos“ komplektas. 2008 metų žiemą gimnazijos Lituanistikos centras užmezgė ryšius su kraštiečiu, Australijos laikraščio „Tėviškės aidai“ bendradarbiu Reno Čėsna, kuris šiuo metu gyvena Australijoje. Jo motina buvo mokytoja, Rokiškio apskrities Šaulių moterų rinktinės vadė, tėvas tarnavo policijoje. R. Čėsna „Romuvos“ gimnazijos Lituanistikos centrui padovanojo 1939 metų asmeninių fotografių kopijas.

Nepriklausomybės metais prikeltas iš užmaršties ir tragiškai žuvusio rašytojo, kultūrininko ir mokslininko **Juozo Tininio** kūrybinis palikimas. Su šio rašytojo gyvenimu bei veikla plačiai supažindino didžiulis muziejininkės Violetos Aleknienės straipsnis leidinyje „Prie Nemunėlio“ 1994 metų birželio mėnesį¹³. Čia taip pat supažindinama su J. Tininio archyvu, kuris jo gero bičiulio ir bendro likimo draugo Bernardo Brazdžionio dėka pateko į Rokiškio krašto muziejų¹⁴. Tai rankraščiai įvairiomis kalbomis: korespondencija, įvairiausiomis progomis sakytų kalbų bei pranešimų tekstai, būsimų kūrinių projektai, pastabos apie kūrybą, spaudai rengtų straipsnių tekstai, disertacija vokiečių kalba, užrašų knygelė, įvairių renginių programos, sveikinimų atvirukai bei asmens liudijimas, išduotas 1945 m. Tiubingene.

¹³ ALEKNIENĖ, Violeta. Prisiminus rašytoją Juozą Tininį. *Prie Nemunėlio*, 1994, nr. 11, p. 1–2.

¹⁴ KAZULĖNAS, Algis. Sugrįžimas [apie Juozą Tininio archyvą Rokiškio krašto muziejue]. *Prie Nemunėlio*, 1994, nr. 11, p. 2.

Nemažas J. Tininio fotografijų archyvas (per 80 vnt.), iš kurio galima atkurti tolesnį jo gyvenimą pasitraukus iš Lietuvos Antrojo pasaulinio karo metais. Tai vaizdai iš pokario Vokietijos, Austrijos, Australijos, o daugiausia – iš Jungtinių Amerikos Valstijų, kur jis praleido likusią gyvenimo dalį. J. Tininio archyve saugomas negausus jo publikuotas palikimas. Tai knyga „Laiškai Andromachai“, kurios ištraukos spausdintos jau ne kartą mano minėtame leidinyje „Prie Nemunėlio“, novelių rinkinys „Nuskandintas žiedas“, jo redaguotas, lietuvių-anglų kalba išleistas A. Baranausko „Anykščių šilelis“, keletas žurnalo „Lietuvių dienos“ numerių.

Viešosios bibliotekos kraštotoiros literatūros fonde saugomos J. Tininio knygos. Tai jau minėtas novelių rinkinys „Nuskandintas žiedas“ bei romanas „Dailininko žmona“. Minint šio žymaus žmogaus 90 metų jubiliejų, Rokiškio rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje buvo surengta didžiulė paroda „Ješkojės svarbiausio kelio“, kuriai rengti panaudota medžiaga iš Rokiškio krašto muziejaus. Pačius gražiausius prisiminimus, nors nė karto dėdės nemačiusi, išsaugojo brolio dukra mokytoja Skaistė Tininytė-Vaičienė, gyvenanti Rokiškyje. Jos kukliame archyve nuotraukos, straipsnių iškarpos, atsiųstos iš JAV, dėdės rašyti atvirukai iš keliionių, J. Tininio atsiųsti Vakarų Europos dailės istorijos rinkiniai, modernistinio meno albumai.

Jau naujojo Rokiškio krašto kultūros žurnalo „Prie Nemunėlio“ puslapiuose publikuoti išeivijos poeto **Prano Kozulio** buvusios žmonos Janinos Kozulienės-Nedzelskiienės prisiminimai apie savo vyra¹⁵. Prisiminimų rankraštis saugomas bibliotekos rankraštyne nuo 1991 metų. Paties P. Kozulio rankraščių neturime. Saugomas vienintelis 1950 metais Toronte išleistas jo eilėraščių rinkinys „Dulkės ežere“¹⁶.

¹⁵ KOZULIENĖ-NEDZELSKIENĖ, Janina. Prisiminimai apie poetą Praną Kozulį. *Prie Nemunėlio*, 2007, nr. 2, p. 7–9.

¹⁶ TUPALSKIENĖ, Audronė. Toli nuo namų: Dar vienas nežinomas poetas [Pranas Kozulis]. *Gimtasis Rokiškis*, 1992, gegužės 8.

Negausus Čikagoje gyvenusio prozininko, dramaturgo, teisiniuko **Povilo Kesiūno** kūrybinis palikimas¹⁷. Viešojoje bibliotekoje saugoma tik jo trijų dalių romanas „Tarp žalsvų palapinių“ bei keturių veiksmų drama „Vergijos griuvėsiuose“. 1993 metais, minint 100-ąsias P. Kesiūno gimimo metines, jo gimtajame Steponių kaime atidengtas paminklinis akmuo.

Gausus ir įvairus rokiškėno išeivio **Juozo Balčiūno-Švaisto** kūrybinis palikimas. J. Švaistas dalyvavo pačiame įvykių sūkuryje, kai jo gimtajame Rokiškyje ir plačiose apylinkėse keitėsi valdžios, vyko kovos. Visa tai atspindi jo prisiminimų knygoje „Dangus debesys“, išleistoje 1967 metais Londone. Kadangi jis buvo aktyvus visuomenės veikėjas, Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės pulkininkas leitenantas, žurnalo „Karys“ redaktorius, jam teko pasitraukti į Vakarų Europą, o vėliau – į JAV. Tieki Lietuvoje, tieki Kalifornijoje daug kūrė, išleido nemažai apysakų, novelių, romanų. Publikuoti romanai apie tautinio išsivadavimo sajūdžio veikėjus J. Bielinį, V. Kudirką, kunigą J. Sideravičių. J. Švaistas išvertė F. Dostojevskio romaną „Nusikaltimas ir bausmė“¹⁸. Keletas jo kūrinių buvo premijuoti. Iš penkiolikos J. Švaisto išleistų knygų didžioji dalis pateko į Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos kraštotoiros literatūros fondus. Čia saugoma ir keletas Juozo Švaisto laiškų, rašytų Alei Rūtai 1966–1974 metais.

Savotišku išeiviu galima būtų laikyti **Juozą Keliuotį**, kuris mokslus baigė Sorbonos universitete Prancūzijoje, o vėliau, gyvendamas Lietuvoje ir turėdamas daug draugų užsienyje, siuntę jiems savo rankraščius, kuriais remiantis 1986 metais JAV išleistas

¹⁷ GAŠKA, Alfonsas. Daktaras Povilas Kesiūnas. *Gimtasis Rokiškis*, 1991, rugsėjo 6.

¹⁸ KALPOKAITĖ, Salvinija. Rašytojai Juozą Balčiūną-Švaistą prisimenant. *Rokiškio pragiedruliai*, 1998, rugsėjo 18, p. 7. KELIUOTIS, Alfonsas. Neužmirškime Juozo Švaisto. *Prie Nemunėlio*, 1991, nr. 5, p. 1. PŪRAS, K. Belaukiant sugrįžtančio rokiškėno... [apie Juozą Švaistą]. *Gimtasis Rokiškis*, 1991, balandžio 17. STRIOGAITĖ, Dalia. Prisimename Juozą Švaistą. *Literatūra ir menas*, 2001, balandžio 6, p. 6.

jo romanas „Dangus nusidažo raudonai“. Šis rankraščių pluoštas, pavadinotas „Laisvę praradus“, saugomas Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešosios bibliotekos rankraštyne. Daug informacijos apie išeivius iš Lietuvos – rašytojus, dailininkus, muzikus – galima surasti J. Keliuočio rankraščių pluoštelyje „Autentiški faktai“.

Tai toli gražu nėra viskas, kas saugoma Rokiškio krašto kultūros ir švietimo įstaigose. Autentiškos medžiagos galėtume surasti dar daugelyje asmeninių kolekcijų, bet aš norėčiau apsiriboti tuo, palikdama plačią tyrinėjimų dirvą ateities kartoms.

DISSEMINATION OF THE CULTURAL LEGACY OF EMIGRANTS IN ROKIŠKIS REGION

Rita Viskaitienė

ABSTRACT

This article reviews the cultural legacy of emigrants from Rokiškis region – writers, poets and other people related to literature – that is found at Rokiškis region's cultural institutions.

It is worth mentioning the collection (correspondence, iconography) of the writer, librarian Liudas Dovydėnas, who lived in the USA. The greater part of the abundant Liudas Dovydėna's printed heritage (novels, stories, collected stories) is preserved at Juozas Keliuotis Public Library of Rokiškis District and its branches.

Libraries of Rokiškis district also keep rich creative legacy of the writer Eleina Nakaitė-Arbačiauskienė (Alė Rūta). With the name of Alė Rūta closely connected is the Lituanica Centre founded at Rokiškis Gymnasium „Romuva“ and headed by librarian Reda Kiselytė. Alė Rūta donated to her the collection of 433 autographed publications.

The creative legacy and archive of photographs (over 80 items) of the writer, spreader of culture and scholar Juozas Tininis has reached the Rokiškis Regional museum thanks to his close friend Bernardas Brazdžionis.

The Manuscript Department of the Library keeps a manuscript of Janina Kozulienė-Nedzelskienė containing her reminiscences about her husband poet Pranas Kozulis. Among other holdings of the Manuscript Department one can find the novel „Tarp žalsvų palapinių“ (Among the Greenish Tents) and the four-act drama „Vergijos griuvėsiuose“ (In the Ruins of Slavery) by Povilas Kesiūnas, a prosewriter, playwright, lawyer; the creative legacy of the emigrant from Rokiškis Juozas Balčiūnas-Švaistas – the major part of his books and some letters written to Alė Rūta in 1966–1974. The Library, named after Juozas Keliuotis, a graduate of the Sorbonne University in France, holds a great collection of his manuscripts.

The Library has arranged an exposition of manuscripts of the fellow countrymen.

Rita Viskaitienė

Rokiškio rajono savivaldybės

Juozo Keliuočio viešoji biblioteka

Nepriklausomybės a. 16

LT-42117 Rokiškis

El. paštas: bibliogr@rokiskiskis.rvb.lt

Iš kairės: Bernardas Brazdžionis, Alé Rūta, Marius Katiliškis, Bronys Raila, Juozas Tininis. *RVB*

Išeivijos rašytojos Alės Rūtos viešnagė Rokiškio viešojoje bibliotekoje 1992 m. liepos 3 d. *RVB*

Liudas Dovydėnas su šeima. *Rokiškio rajono savivaldybės Juozo Keliuočio viešoji biblioteka* (toliau – RVB)

Passadé	G.	Vardas	JUODA
Nom		Prenom	
Name		Christian name	
Gyvenamoji vieta	SUOMIAI	Sėlimo padėtis	recensētais
Domicile		Etat civil	
Place of residence		Family status	casier
Gimimo vieta ir laikas	RUSIJA 1907		
Lieu et date de naissance			
Place and date of birth	1907. 11. 4		
Užsienimas	GERMANIA		
Profession	praktikus		
Profession	docteur		
Tūgis	178 cm		
Taille			
Height			
Akys	palnos		
Yeux	gris		
Kos	blanc		
Phakai	tamias	Veidas	baltas
Cheveux	svartas	Vilnos	blondas
Hair	dark	Face	white
Ypatinges ženklas			
Signes particulières			
Particular marks			
Šio liudijimo savininkas yra Lietuvos pilietis Le porteur de la présente pièce est sujet lituanien The bearer of this card is a Lithuanian citizen			
Tübingen, 1945		J. Tininis	
 Atidarymas Chief du Bureau Chief clerk		 Savininkuko parašas Signature du titulaire Signature of bearer	
		Šis liudijimas turi galiojimo vietoje Seinų naujų valstijos teritorijoje. La légalité de cette pièce est valable pour le territoire occupé par les Alliés. The legality of this card is valid for the territory occupied by the Allies.	
		 La Lituaniat bewilligt Comme vedée de la Région du Gouvernement Württemberg Orcie de	

Juozo Tininio asmens liudijimas,
išduotas 1945 m. Tiubingene. RVB

PARODOJE „NIDOS KNYGŲ KLUBO
LEIDINIAI“ EKSPONUOTŲ
KNYGŲ SARAŠAS:

- AISTIS, Jonas.** Milfordo gatvės elegijos: [publicistika]. – London: Nida, [1968]. – 200 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 70).
- ALANTAS, Vytautas.** Nemunas teka per Atlantą: novelės. – London: Nida, 1970. – 263 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 79).
- ALANTAS, Vytautas.** Svetimos pagairės: novelės, apsakymai, feljetonai. - London: Nida, [1954]. – 225 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 3).
- ALMENAS, Kazys.** Bėgiai: novelės. – London: Nida, [1965]. – 197, [2] p. – (Nidos knygų klubo Leidinys, nr. 52).
- ANDRIUŠIS, Pulgis.** Daina iš kito galio: (su Antano Gustaičio absoliučiai tobulai sueiliuota kritika). – London: Nida, 1962. – 134, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 37).
- ANDRIUŠIS, Pulgis.** Purienos po vandeniu : (dykaduonio pasakojimai). – London: Nida, 1963. – 158, [2] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 46).
- ANDRIUŠIS, Pulgis.** Rojaus vartai: apysaka. – London: Nida, 1960. – 198 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 28).
- BALČIŪNIENĖ, Ona.** Tik tau ir man: [eilėraščiai] / O. B. Audronė. – London: Nida, 1969. – 159 p.
- BALYS, Jonas.** Lietuvių mitologiskos sakmės. – London: Nida, [1956]. – 191 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 13).
- BALYS, Jonas.** Užburti lobiai: lietuvių liaudies sakmės. – London: Nida, 1958. – 95 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 22).
- BARANAUSKAS, Albinas.** Profesorius Rakūnas: romanės . – [London]: Nida, [1988]. – 230 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 116). – ISBN 0-901941-38-7
- BARANAUSKAS, Albinas.** Sniego platumos: novelės . – London: Nida, 1955. – 273, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys nr. 12).
- BARÉNAS, Kazimieras.** Atsitiktiniai susitikimai: [novelės]. – Londonas: [Nida], 1968. – 216, [1] p.
- BARÉNAS, Kazimieras.** Britanijos lietuviai, 1947–1973 m.: [veiklos apžvalga]. – London: Nida, 1978. – 359, [6] p.
- BARÉNAS, Kazimieras.** Dvidešimt viena Veronika: [novelių romanės]. – London: Nida, 1971. – 458, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 83).

- BARÉNAS, Kazimieras.** Karališka diena: novelės. – London: Nida, [1957]. – 254, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys nr. 17).
- BARÉNAS, Kazimieras.** Tūboto gaidžio metai: [romanas]. – London: Nida, [1969]. – 438 p. – (Nidos knygų klubo leidinys nr. 76).
- BARONAS, Aloyzas.** Antrasis krantas: novelės . – London: Nida, 1954. – 132, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 5).
- BARONAS, Aloyzas.** Pavasario lietus: romanės. – London: Nida, 1968. – 261 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 67).
- BARONAS, Aloyzas.** Saulės gržimas: novelės. – London: Nida, 1964. – 141, [2] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 48).
- BASANAVIČIUS, Jonas.** Dėliai Vasario 16 d. 1918 m. Lietuvos nepriklauso-mybės paskelbimo. – Londonas: Nida, 1978. – 31 p.
- BIRŽIŠKA, Mykolas.** Senasis Vilniaus universitetas: vardų ir veikalų atranka. – 2-asis leid. – [London]: Nida, [1955]. – 178 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 11).
- BIRŽIŠKA, Viktoras.** Gyventų dienų prisiminimai: raudonajame Petrapilio pragare, 1918-1920. – [Londonas]: Nida, 1980. – 109 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 102).
- BUČYS, Anicetas.** Eiléraščiai. – Londonas: Nida, 1979. – 99, [3] p.
- BŪDAVAVS, Stasys.** Europietė: [romanas]. – London: Nida, 1976. – 173 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 98).
- DAUBARAS, Br.** Duonos bejieškant. – London: Nida, 1954. – 121 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 2).
- DAUBARAS, Br.** Uždangai nusileidus: apsakymas. – London: Nida, 1955. – 120 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 6).
- DAUKNYS, Pranas.** Už geresnį pasaulį: [Didžiosios Britanijos lietuvių katalikų kongreso „Už geresnį pasaulį“, įvykusio 1956 m. geg. 20 d., medžiaga]. – Londonas: Nida, 1957. – 135 p.
- DAUNORAS, Bronius.** Čekisto naguose. – London: Nida, 1987. – 111 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 114). – ISBN 0-901941-36-0.
- DOVYDÉNAS, Liudas.** Pašiurpo mano velnias: novelės. – London: Nida, 1974. – 235, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 92).
- XX-jo amžiaus nyderlandų poezijos rinktinė / sudarė ir išvertė Zenta Tenisonaitė. – London: Nida, 1973. – 175 p.**
- GIEDRIUS, A.** Smilgos: apsakymai. – London: Nida, [1969]. – 204, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 74).
- GLIAUDA, Jurgis.** Agonija: romanės. – London: Nida, [1965]. – 408 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 55).
- GLIAUDA, Jurgis.** Atolas–koralų sala: romanės. – London: Nida, 1986. – 271 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 115). – ISBN 0 901941 37 9

- GLIAUDA, Jurgis.** Baltos vėliavos: romanė. – London: Nida, 1984. – 275 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr.106).
- GLIAUDA, Jurgis.** Bausmė: novelių rinkinys. – London: Nida, 1980. – 151 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 101).
- GLIAUDA, Jurgis.** Ganytojas ir vilkai: istorinis romanė. – London: Nida, 1986. – 242 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 110). – ISBN 0-901-941-298
- GLIAUDA, Jurgis.** Ikaro sonata: romanė. – London: Nida, [1961]. – 194 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 35).
- GLIAUDA, Jurgis.** Naktis: trijų veiksmų drama. – London: Nida, [1989]. – 85 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 119). – ISBN 0 901941 42 5
- GLIAUDA, Jurgis.** Taikos rytas : novelių rinkinys. – London: Nida, [1972]. – 229, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 88).
- GRAŽULIS, Balys.** Sudužęs vaizdas: [novelės]. – London: Nida, [1958]. – 244, [2] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 25).
- JANKUS, Jurgis.** Klajojančios liepsnos: pasakojimai. – London: Nida, [1984]. – 341, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 109). – ISBN 0-901941-27-1
- JOERG, Irena.** Laimės ieškotojai: novelės. – London: Nida, 1962. – 262, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 36).
- JOERG, Irena.** Taika ateina į slėnį: romanė. – London: Nida, 1957. – 138 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 19).
- KALVAITYTĖ-KARVELIENĖ, Paulina.** Gyvenimo vingiai: autobiografiniai atsiminimai. – Chicago (Ill.): Lietuviškos knygos klubas, 1963-1968. – 2 d. D. 2: . – London: Nida, 1968. – 207 p.
- KAZOKAS, Vincas.** Ugnis ir žodis: pomirtinis poezijos rinkinys. – London: Nida, 1989. – 93, [2] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 120). – ISBN 0-901941-43-3
- KRALIKAUSKAS, Juozas.** Šviesa lange: romanė. – London: Nida, [1960]. – 248 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 29).
- KRUMINAS, Juozas.** Šeštasis medis: romanė. – London: Nida, 1963. – 367 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 45).
- KUZMICKIS, Jonas.** Marija mums kalba. – Londonas: [Nida], 1954. – 159 p.
- LANDSBERGIS, Algirdas.** Ilgoji naktis: novelės. – London: Nida, [1956]. – 175 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 16).
- Lietuvos** socialdemokratų partijos Užsienių delegatūros veiklos gairės: [priimtos 1967 metų rugsėjo 16-17 d. d. JAV įvykusiam Lietuvos socialdemokratų partijos Užsienių delegatūros suvažiavime]. – Londonas: [Nida], 1968. – 23, [1] p.
- MACKIALIENĖ, Dalila.** Beržas už lango: romanė. – [London]: Nida, [1990]. – 323, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 112). – ISBN 0-901941-34-4
- MAIRONIS.** Jaunoji Lietuva: poema. – London: Nida, 1963. – 118 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 43).

- MIKUCKIS, Juozas.** Derliaus vainikas: eilėraščiai; Didvyriai: sceninis fragmentas; Selima Chalija: legenda. – London: Nida, 1964. – 359, [8] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 47).
- MIŠKINIS, Jonas.** Manoji Dzūkija: atsiminimai. – London: Nida, [1966]. – 192 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 59).
- MYKOLAITYTĖ-SLAVĒNIENĖ, M. M.** Putinas mano atsiminimuose. – London: Nida, [1977]. – 447, [4] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 99).
- MUSTEIKIS, Kazys.** Prisiminimų fragmentai: [apie 1931-1940 m.]. – London: Nida, 1970. – 126 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 77).
- NEVERAVIČIUS, Fabijonas.** Priešai: raštų rinkinys: [apsakymai ir pjesė]. – London: Nida, 1986. – 168 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 111). – ISBN 0-901941-32-8
- ORINTAITĖ, Petronėlė.** Grožvylės meilė: apsakymai ir apybraižos. – London: Nida, [1955]. – 165 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 8).
- ORINTAITĖ, Petronėlė.** Liepalotų medynuose: apybraižos. – London: Nida, 1971. – 216 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 82).
- Pasakėčios / pagal Krylovą.** – London: Nida, 1973. – 217, [6] p.
- PAŠKEVIČIŪTĖ, Danutė.** Aš negaliu verkti: [eilėraščiai]. – London: Nida, [1961]. – 63 p.
- RAILA, Bronys.** Laumių juosta: literatūros kritika. – London: Nida, [1966]. – 348, [3] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 61).
- RAILA, Bronys.** Paguoda. – London: Nida, 1974-1975. – 3 d.
D. 1: . – 1974. – 428, [3] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 91)
D. 2: . – 1974. – 374, [6] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 93)
D. 3: . – 1975. – 386, [5] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 94)
- RAILA, Bronys.** Raibos agavos. – London: Nida, 1983. – 408, [3] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 104).
- RIMKUS, Vytautas.** Lietuvių sukilimas Vilniuje 1941m.: iš asmeniškų prisiminimų ir išgyvenimų. – London: [Nida, 1969]. – 47, [1] p.
- RIMKUS, Vytautas.** Lietuvių sukilimas Vilniuje 1941 metais: iš asmeniškų prisiminimų ir išgyvenimų. – Londonas: Nida, 1984. – 94, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 107).
- RUKŠA, A.** Kai kurios šių dienų Lietuvos švietimo problemos. – London: Nida, [1973]. – 75 p.
- RŪKAS, A.** Sužalotieji: romanas. – London: Nida, 1958. – 245 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 24).
- RŪTA, Alė.** Broliai: romanas. – [London]: Nida, [1961]. – 319 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 32).
- RŪTA, Alė.** Gyvenimo lašai: [eilėraščiai]. – London: Nida, 1964. – 58, [2] p.
- RŪTA, Alė.** I saulėtekį: romanas. – London: Nida, [1960]. – 298 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 31).

RŪTA, Alė. Po angelų sparnais: novelės. – London: Nida, 1973. – 191, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, Nr. 89).

RŪTA, Alė. Prisikėlimas: romanė. – London: Nidos knygų klubas, 1968. – 205 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 68).

RŪTA, Alė. Tarp ilgesio ir tėviškės: kelionės į Lietuvą įspūdžiai. – London: Nida, 1987. – 360 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 113). – ISBN 0901-941-336

SAUDARGIENĖ, Ava. Anapus horizonto: australiškos apysakos. – London: Nida, [1989]. – 189 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 118). – ISBN 0-901941-41-7

SAUDARGIENĖ, Ava. Naikinamieji: politinio kalinio pasakojimas. – London: Nida, [1985]. – 224 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 108). –

ISBN 0-901941-28-X

SAUDARGIENĖ, Ava. Tolimų kraštų miražai: [kelionių po Ameriką ir Europą įspūdžiai]. – London: Nida, [1976]. – 342, [6] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 97).

SAUDARGIENĖ, Ava. Vėjas iš rytų: [australietės įspūdžiai iš kelionės po Europą]. – London: Nida, [1983]. – 151, [2] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 105).

Sauja derliaus: skaitymai augantiems ir suaugusiems / paruošė K. Barėnas. – London: Nida, [1957]. – 558 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 20-21).

SAULAITYTĖ, Marija. Šeštoji diena: [eilėraščiai]. – London: Nida, 1974. – 70, [5] p.

SPALIS, R. Angelai ir nuodėmės: novelės. – London: Nida, 1963. – 252, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 44).

SPALIS, R. Tarp dangaus ir žemės: feljetonai. – London: Nida, 1965. – 142, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 54).

ŠATRIJOS RAGANA. Viktutė: apysaka. – London: Nida, [1964]. – 143 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 50).

ŠKĖMA, Antanas. Čelesta: [novelės]. – London: Nida, [1960]. – 69, [1] p.

ŠKĖMA, Antanas. Balta drobulė: romanė. – London: Nida, 1958. – 192 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 23).

ŠTROMAS, Aleksandras. Politinė sąmonė Lietuvoje ir joje atispindinčios krašto ateities vizijos. – London: Nida, 1980. – 101, [2] p.

ŠUKYS, Antanas. Du mediniai ir trys geležiniai kryžiai: atsiminimai iš Lietuvos nepriklausomybės kovų 1919–1921 metais. – [London]: Nida, [1964]. – 367 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 49).

ŠVAISTAS, Juozas. Dangus debesyse: autoriaus išgyvenimai 1918–1919 metais. – London: Nida, 1967. – 325 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 63).

ŠVAISTAS, Juozas. Karnavalų aikštėje: novelės. – London: Nida, 1972. – 284, [3] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 90).

TARULIS, Petras. Vilniaus rūbas: romanė. – New York; London: Nida, 1965. – 495 p. – (Nidos knygų klubo leidinys).

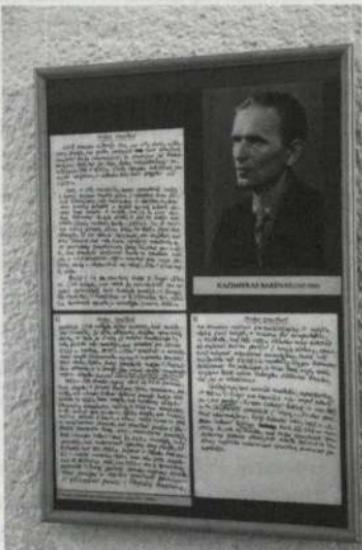
- TENISONAITĖ, Zenta.** Šviesos iliuzijos: eilėraščiai. – London: Nida, 1975. – 55, [2] p.
- TIMMERMANS, Felix.** Adagio : [eilėraščiai]. – London: Nida, 1979. – 45 p.
- TIMMERMANS, Felix.** Kaimietiškoji psalmė: romanė. – London: Nida, 1957. – 189 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 18).
- TININIS, Juozas.** Nuskandintas žiedas: novelės. – London: Nida, 1970. – 199 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 80).
- TULYS, Antanas.** Inicialai po tiltu: novelės. – London: Nida, 1965. – 156, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 57).
- TULYS, Antanas.** Inteligentų stalas: novelės. – London: Nida, 1980. – 177, [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 103).
- VAIČIULAITIS, A..** Mūsų mažoji sesuo: [apysaka]. – London: Nida, [1970]. – 104 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 78).
- VAILIONIS, Vladas.** Likimo audrose: romanė. – London: Nida, 1976. – 344 p.
- VAITKUS, Mykolas.** Atsiminimai. – London: Nida, 1962–1972. – 8 d. – (Nidos knygų klubo leidinys).
- D. 4: Per giedrą ir audrą, 1909-1918 / M. Vaitkus. – London: Nida, 1965. – 272 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 56).
- VAITKUS, Mykolas.** Tvanas: senovinių amžių apysaka. – 2-asis leid. – London: Nida, [1954]. – 205 p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 4).
- VERGILIJUS, Maronas Publijus.** Bukolikos; Georgikos. – London: Nida, 1975. – 427, [5] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 95).
- VILČINSKAS, Juozas.** Lietuvos socialdemokratija kovoje dėl krašto nepriklausomybės: istorinė apžvalga. – London: Nida, 1985. – 397 p. – (Nidos knygų klubo spec. leid.). – ISBN 0-901941-26-3.
- VILKONIS, Kazimieras.** Rūpintojėlio paunksnėj. – London: Nida, 1981. – 132, [2] p.
- Zemės ūkio gamybinė kooperacija nepriklausomoje Lietuvoje, 1920–1940.** – London: Nida, 1972. – 257, [6] p.
- ŽMUIDZINAS, Jonas.** Runcė ir Dandierinas: [apybraižos]. – London: Nida, 1969. – 109 p., [1] p. – (Nidos knygų klubo leidinys, nr. 73).

Paroda „*Nidos knygų klubo* leidiniai“ Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos galerijoje „2-asis aukštas“.

Paroda „Dviejų tévynių nebūna: Kazimierui Barėnui 100“ Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje (Respublikos 14).

PANEVĖŽIO APSKRITIES
GABRIELĖS PETKEVIČAITĖS-BITĖS
VIEŠOJI BIBLIOTEKA

KONFERENCIJŲ MEDŽIAGOS PUBLIKACIJOS

Asmeninė biblioteka – tautos istorinės atminties dalis = Private library – a Part of National Historic Memory: konferencija, parodos [1998 03 24] / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; sudarytojai: Genovaitė Astrauskienė, Arvydas Karaška. – Panevėžys: [Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 1998 (Panevėžys: Nevėžio sp.). – 66 p. – Santr. angl. – Publikacijų bibliogr.: p.62 – 63. – Bibliogr. išnašose. – Tiražas [200] egz. – ISBN 9986-9293-1-8

Panevėžio krašto asmenvardiniai knygos ženklai = Panevėžys Region Personal Bookplates: paroda, Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos galerija „2-asis aukštas“, 1998. III. 24 – IV.14: katalogas / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; sudarytojas Arvydas Karaška. – Panevėžys: Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 1998 (Panevėžys: Nevėžio sp.). – 24 p.: iliustr. – Santr. angl. – Tiražas [300] egz.

Panevėžio apskritys institucinės bibliotekos = Institutional Libraries of Panevėžys County: konferencija, parodos [1999 03 25] / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; sudarytojai Genovaitė Astrauskienė, Arvydas Karaška. – Panevėžys: Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 2000 (Panevėžys: Nevėžio sp.). – 94 p.: iliustr. – Santr. angl. – Publikacijų bibliogr.: p.91 – 93. – Bibliogr. išnašose. – Tiražas [300] egz. – ISBN 9986-9293-4-2

Panevėžio krašto spauda: leidyba ir sklaida = The Press in Panevėžys Region: Publishing and Dissemination: mokslinė konferencija, parodos 2000 [03 23] / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; sudarytoja Genovaitė Astrauskienė. – Panevėžys: Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 2001 (Panevėžys: Nevėžio sp.). – 107, [1] p. – Santr. angl. – Publikacijų bibliografija: p. 107. – Bibliogr. išnašose. – Tiražas [300] egz. – ISBN 9955-450-04-5

Gabrielė Petkevičaitė-Bitė: laikmetis, žmonės, aplinka = Gabrielė Petkevičaitė-Bitė: Time, People, Environment: mokslinės konferencijos pranešimai, parodos, Panevėžys, 2001 03 28 / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevi-

čaitės-Bitės viešoji biblioteka; [sudarytoja ir konferencijos medžiagos redaktorė Genovaitė Astrauskienė]. – Panevėžys: [Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 2002 (Panevėžys: Nevėžio sp.). – 82, [1] p.: iliustr. – Santr. angl. – Publikacijų bibliografija: p. 81. – Bibliogr. išnašose. – Tiražas [200] egz. – ISBN 9955-450-23-1

Panevėžio kultūrinė erdvė ir žmonės: Lietuvos pirmosios nepriklausomybės tarpsnis = The Cultural Space and People of Panevėžys: the Period of the First Independence of Lithuania: mokslinės konferencijos medžiaga, Panevėžys, 2002 04 04 / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; [sudarytojas Raimundas Klimavičius]. – Panevėžys: [Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 2003 (Panevėžys: Nevėžio sp.). – 82, [1] p.: iliustr. – Santr. angl. – Tiražas 200 egz. – ISBN 9955-450-44-4

Lietuviškos spaudos atgavimo šimtmetis: praeities ir dabarties sąsajos = The Centenary of the Restoration of the Lithuanian Press: the Link between the Past and the Present: mokslinės konferencijos medžiaga, Panevėžys, 2004 04 21 / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; sudarytojas Raimundas Klimavičius. – Panevėžys: [Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka], 2004 (Panevėžys: Panevėžio sp.). – 96, [2] p.: iliustr. – Santr. angl. – Literatūros apie Rokiškio knygnešius sąrašas: p.43 – 47; Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos renčiamų mokslinių konferencijų medžiagos publikacijos: p.95 – 96. – Tiražas 200 egz. – ISBN 9955-412-79-8

Rankraštinis paveldas Lietuvos kultūroje ir istorinėje atmintyje = Manuscript Heritage in Lithuanian Culture and Historical Memory: konferencijos medžiaga, Panevėžys, 2005 04 20 / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; sudarytoja Genovaitė Astrauskienė. – Panevėžys: Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka, 2006 (Šiauliai: Titnago sp.). – 144 p.: iliustr. – Santr. angl., liet. – Konferencijų medžiagos publikacijos: p. 142 – 143. – Bibliogr. išnašose ir str. gale. – Tiražas 300 egz.. – ISBN 9955-659-12-2

Menininkas ir asmenybė: mokslinės konferencijos, skirtos režisieriaus Juozo Miltinio 100-osioms gimimo metinėms paminėti, medžiaga [Panevėžys, 2007 09 21] / Panevėžio apskritys Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka; [sudarytoja Gražina Mareckaitė]. – Vilnius: Versus aureus, 2008. – 140 p.: iliustr. – Tiražas 600 egz. – ISBN 978-9955-34-082

PANEVĖŽIO KRAŠTO IŠEIVIJOS KULTŪRINIS PALIKIMAS LIETUVOS KULTŪROS PAVELDO SAUGYKLOSE

Konferencijos medžiaga

Tiražas 300 egz.

Išleido Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešoji biblioteka
Respublikos g. 14, LT-35170 Panevėžys
www.pavb.lt / info@pavb.lt

Maketavo Reda Sinkevičiūtė

Išleido „Versus aureus“ leidykla
Rūdninkų g. 10, LT-01135 Vilnius
versus@versus.lt | www.versus.lt

Spausdino UAB „Logotipas“
Utenos g. 41a, LT-08217 Vilnius
info@logotipas.lt | www.logotipas.lt

Panevėžio G. Petkevičaitės-Bitės AVB

000295674

008 (474.5)

Pa - 182

16,67 lt

